Poštnina plačana v gotovini
Die Postgebühr bar bezahlt.

Slovenski dom

PREIS - CENA L 2.—

Leto IX. — Štev. 47

TEDNIK ZA POLITIČNA IN KULTURNA VPRAŠANJA

Sobota, 25. novembra 1944

O vzrokih anarhije

Živimo v času največjih hudobij in lopovščin; v času herostratizma in prevratov, v katerih ne odloča zdrav razum, ampak divjajo in usužnjujejo duha najbolj surove strasti.

Tudi za naš čas veljajo besede rimskega zgodovinarja Sallusta, ki pravi: »Kajpada če bi odločala duševna moč, bi se človeško življenje razvijalo bolj enakomerno in stalno in ne bi bilo treba gledati, kako gre vse vsaksebi in kako se vse spreminja in čudno meša«. To je čas anarhije (zmešanega brezvladja) v katerem se strastno uveljavljajo največji škodljivci človeške družbe.

Kako moramo anarhijo preprečiti?

Treba je poznati njene vzroke in pravo borbo proti njej.

Anarhija nastopi, kadar odpove vodstvo človeške družbe. To pa se zgodi ali po krivdi vodstva samega ali pa po krivdi vodstva množice.

I. Vodstvo lahko odpove, če svoje dolžnosti zanemarja, medtem ko je množica še dobra in nepokvarjena. Ta anarhija se začasno še najmanj bridko občuti, dokler množica še vedno ostane dobra in si prizadeva, da bi se vodstvo prav preosnovalo ali nadomestilo. Če pa se množici to prizadevanje ne posreči, se seveda tudi sama kmalu pokvari in anarhija je potem popolna.

II. Lahko pa nastane anarhija tudi po neposredni krivdi množice in vodstva, kadar se množica sama v sebi pokvari in se ne pokori več svojemu sicer dobremu vodstvu. Če vodstvo ne nastopi proti takšni pokvarjenosti pravočasno in zadosti učinkovito, pade krivda za nadaljnjo popolno anarhijo tudi nanj.

III. Tako med množico kakor tudi v vodstvu pa lahko proti svoji najboljši volji negativno povzročajo in pospešujejo anarhijo tudi tisti ki se hočejo boriti proti njej, a se ne bore na pravi način.

1. Ako vodstvo misli, da bo anarhijo premagalo s tem, da ne stori nič drugega, kakor da spolnjuje tiste svoje dolžnosti, ki jih je hvalevredno spolnjevalo v času, ko še ni bilo anarhije, se proti anarhiji ne bori pravilno in je zato tudi ne bo premagalo. Vsako takšno tradicionalno in konservativno izpolnjevanje vodstvenih dolžnosti je v primeru množične anarhije nezadostno spolnjevanje lastnih dolžnosti.

Takšno vodstvo mora zgodovina obsojati, najsi bo drugače še tako dobro in pošteno. Saj je tudi spanje ponoči dobro in pošteno delo in vendar Kristus obsoja ljudi, ki so spali — ne podnevi, kakor si morda mi iz svoje samoljubnosti navadno mislimo, ker si tako neradi priznavamo svoje slabosti in sami sebe tako radi napačno hvalimo — Kristus obsoja ljudi, ki so spali ponoči, medtem ko je sovražnik nasejal ljuljke med pšenico.

2. Dalje vodstvo greši in zgodovina ga mora obsojati, če ne pusti, da bi stali na straži pred sovražnikom tisti, ki imajo boljši čut za stražo, ali pa jih pri tem njihovem prizadevanju ne podpira in v svoji kratkovidnosti rajši podpira tiste, ki govore, da ni nobene nevarnosti, ker takšno govorjenje bolj prija njegovi lagodnosti, ali pa, ker se takšnim prigovarjalcem ne mara zameriti, oziroma se jih nekako boji. Na te načine se vodstvo ne bori pravilno proti anarhiji in anarhijo nasprotno negativno povzroča. Za dobre in uvidevne ljudi je takšno vodstvo lahko mnogokrat hujša pokora ko anarhija sama.

3. Med množico pa se napačno bore proti anarhiji tisti, ki se iz svoje samoljubnosti poslužujejo neke napačne tekmevčloveški modrosti in previdnosti. Ta njihova samoljubnost je lahko izraz velike nehvaležnosti, neodkritosti in brezobzirnosti, ki vso družbo lahko pahne v največjo pogubo.

To so ljudje, ki nikakor ne spe, dasi ne stoje na straži. Pod zaščito straže, ki so jo postavili drugi, se lahko mirno med seboj pogovarjajo in modrujejo. Modrujejo na tihem, da ne bi koga motili in da bi s to svojo tihoto še bolj uspavali druge v njihovem napačnem mišljenju, češ kako zelo je vsa množica v borbi proti sovražniku edina.

Edina? Nikakor ne, samo če vprašamo, o čem oni na tihem med seboj modrujejo. Modrujejo o tem, kako bi bilo treba straže zamenjati in bolje razpostaviti. Prepričani so, da je samo njihovo naziranje pravilno. A tega svojega prepričanja ne marajo razložiti pristojnemu vodstvu; pač zato, ker vedo, da ga pristojno vodstvo ne bo sprejelo, ker ni zadosti modro.

Zato se pogovarjajo na tihem in kujejo načrte, kako se bodo sami uveljavili kot novo vodstvo in tiste, ki so jih do tedaj ščitili, v odločilnem trenutku nadmodrili. Pripravljajo se na to, da bodo takrat, ko se bo sovražnik že povsem bližu prikradel, začeli oznanjati, da je treba namesto starih in dobrih straž organizirati in postaviti nove,, od njih zamišljene straže. S tem postavljajo sebe in druge v nevarnost, da bodo brez pravega in organiziranega vodstva prav v tistem trenutku, ki je najbolj odločilen. Za razsodnega človeka je povsem jasno, da mora takšna trenutna brezglavost roditi najhujšo nesrečo.

Sicer se bo prej ali slej tudi ta vihar polegel. Šum bo utihnil. Vse bo minilo. Le zgodovina nas bo objektivno sodila po zgornjih načelih.

Nikar ne mislimo, da se je mogoče tudi zgodovini prilizniti, tako da nas bo grajala bolj milo, kakor zaslužimo. Nepristranska zgodovina se ne da prevárati. Kajti če bi objektivna zgodovina ne bila možna in edino upravičena, bi bilo pač edino pravilno, da tudi vso zgodovino vržemo med staro šaro.

Ako spoznamo vzroke anarhije, vemo že tudi, kako se je treba proti anarhiji boriti. Borba proti anarhiji je borba proti njenim vzrokom.

K tej borbi nas mora spodbujati naša zgodovinska odgovornost ali strah pred sodbo zgodovine. Žalostno zgodovinsko dejstvo je, da je današnji tako zmaterializirani človek ta zgodovinski čut izgubil v veliko večji meri, kakor se je to zgodilo v dobi racionalističnega prosvetljenstva. Zato bo naš strah pred sodbo zgodovine tem bolj učinkovit, čim bolj se bomo varovali brezbrižnosti za svojo zgodovino in čim bolj se bomo zavedali, v čem je prava zgodovinska slava in komu more zgodovinska slava pripadati.

Najprej se moramo varovati brezbrižnosti za svojo zgodovino. Če bi se za svojo zgodovino nič ne brigali in bi vso zgodovino zametavali kot staro šaro, bi s tem izpričali, da se svojega človeškega dostojanstva sploh ne zavedamo.

Kajti človek se prav po zgodovini razlikuje od živali, ki nimajo nikakšne zgodovine, ker ne kažejo nobenega napredka. Zato prav pravi Sallust v svoji »evangeljski preparaciji«: »Vsak človek, ki hoče biti več ko druga živa bitja, si mora z vsemi silami prizadevati, da svoje življenjske poti ne bo prehodil brez spomina ko živina, ki jo je narava obrnila k tlom in podvrgla trebuhu«. »Vendar pa je bilo — tako nadaljuje Sallust — »vedno mnogo takih, ki so bili vdani le trebuhu in spanju in so zato šli kot neznanci skozi življenje brez vsakega umskega in nravnega napredka. Njim sta bila zares proti naravi telo v slast, duh pa v breme. Njihovo življenje in smrt se mi zdita enako vredna, ker sta enako brezpomembna. Pač pa se mi zdi, da zares živi in svoje življenje prav uživa le tisti, ki si ves predan svoji nalogi prizadeva za dobro ime kakega sijajnega dejanja ali plemenitega posla.«

A ker »dolgost življenja našega je kratka« si moramo prizadevati za čim daljši oziroma večni spomin (= večno ceno) svojih dobrih del, — » večnem spominu bo pravični, ne bo se bal, da bi kaj hudega slišal«.

S tem pa je hkratu tudi že povedano, v čem je prava zgodovinska slava. To je slava dobrih del, rast »v modrosti in starosti in milosti pri Bogu in pri ljudeh«, »ki so blage volje«. Velikanska zmota, ki jo je treba zlasti danes pobijati, je naziranje, da si je mogoče pridobiti zgodovinsko slavo tudi z zločini, in sicer tem večjo, čim večji so zločni. Uničevalci, revolucionarji, anarhisti in drugi zločinci ne ostanejo v nepristranski zgodovini prav nič drugega ko to, kar v resnici so, namreč pravi zločinci, to je ljudje, ki so obdani ne z vencem slave, ampak z večno sramoto. Če pa imajo sami za svojo slavo to, da bodo vendarle živeli v neizbrisnem spominu svoje sramote, jih moremo samo pomilovati. Takšno njihovo sramotno slavo, ki pomeni notranje protislovje, morejo občudovati samo zločinci. Nasprotno pa sodi o vsakem izmed njih nepristranska zgodovina prav tako kakor večna Modrost o zločincu Judežu: »Bolje bi bilo zanj, če bi se ne bil rodil«.

Zato ni čudno, če zločinci od vsega početka sovražijo dobre, ker vedo, da so to ljudje, ki jih ne marajo občudovati, marveč jih nasprotno odločno obsojajo. Iz tega si je tudi povsem lahko razlagati, zakaj se vsaka revolucija nekako nagonsko obrne proti veri, Cerkvi in duhovnikom. Kdor si ne zapira oči pred tem dejstvom, si ne bo belil glave z mučnim iskanjem posebnih vzrokov za to sovraštvo na strani nedolžnih žrtev in se ne bo vdajal praznemu upanju, da je vendarle tudi z revolucionarji mogoče dobro in mirno izhajati. Kajti tudi tu se mora končno uveljaviti znani pregovor:

»Povej mi, s kom občuješ, pa ti povem, kdo si.«

Posneto po »Reviji KA« št. 1—3, 1944. Posamezne stavke podčrtalo uredništvo »Slov. Doma«.

Mit klingendem Lied und mit unbeugsamen Mut marschiert die slovenische Landeswehr durch Rudolfswerth — wie durch so viele andere slovenische Orter. — Z navdušeno pesmijo na ustih in z neupogljivim pogumom v srcu korakajo domobranci skozi Novo mesto — kakor skozi toliko in toliko slovenskih krajev — poroki naše lepše bodočnosti in svobode.

Protiboljševiška Rusija vstaja

Gibanje generala Vlasova, njegov program, načrti in cilji

V Hradčanih, starem gradu sredi Prage, so se pred tednom dni zbrali zastopniki ruskih in neruskih narodov, ki prebivajo na ozemlju današnje Rusije, ter razglasili sonarodnjakom in svetu, da so si ustvarili politično in vojaško organizacijo, s katero so odločeni podreti Stalinovo nasilno vladavino in Rusijo spremeniti v državo svobodnih narodov. Zborovanje je vodil general Vlasov, poveljnik ruske osvobodilne vojske in voditelj ruskega protiboljševiškega osvobodilnega gibanja.

General Vlasov je imel pri tej priliki govor, v katerem je razložil smernice in načela svojega programa. Silovit spopad idej, v katerem si stojijo nasproti na eni strani kapitalistični imperializem z internacionalnističnim komunističnim nasiljem vred, na drugi strani pa narodi s težnjo po neodvisnosti in samostojnosti, to je postavilo tudi milijone Rusov pred izbiro, ali se odločijo za mirno čakanje, ali pa za dejanski poseg v boj na strani Nemčije, da se njihova domovina osvobodi rdečega jarma in ljudstvu vrnejo oropane politične, narodnostne in socialne pravice.

General Vlasov je ugotovil, da ruski narodi niso žalovali za padcem carske vladavine, ker so bili car in njegovi nesposobni odpraviti v Rusiji ostanke sužnosti ter gospodarske in kulturne zaostalosti. Burne revolucijske dni so izkoristili komunisti, ki so s skrajnostnimi gesli o socialni pravičnosti in popolni svobodi potegnili za seboj ljudske množice, potem so pa zločinsko izrabili ljudsko nevednost in ustvarili vladavino, ki ji ga po nosilnosti ni para na svetu. Ljudstvo je izgubilo še zadnje politične pravice, kmetu so vzeli zemljo in pravico do sadov lastnega truda, delavcu pa, mesto da bi mu dali obljubljenega raja, odrekli celo pravico, da si sam izbira delo. Onemogočili so vsem narodom naravni razvoj in dvig in so vse nasilno vpregli v izdelovanje orožja, s katerim so mislili vsiliti Evropi in svetu komunizem — ne za ceno nečloveškega trpljenja in žrtev ruskih narodov. Ta zločinski sistem se je vrgel v vojno ne iz narodnih potreb, temveč da bi zasejal seme krvave revolucije še v drugih državah in potopil vse svobodne narode v potoke krvi.

Ob usodni uri, ko je boljševizem z vsemi silami na delu, da ohromi odporno moč drugih narodov, so tudi narodi, živeči pod komunističnim nasiljem, strnili svoje moči in napovedovali boj tej pošasti.

General Vlasov je cilj svojega nastopa in boja označil takole:

»Docela zavedajoč se odgovornosti do naših narodov, do zgodovine in do potomcev so zastopniki narodov naše domovine ustanovili osvobodilni odbor ruskih narodov za skupni boj proti boljševizmu. Osvobodilni odbor ruskih narodov hoče:

1. strmoglaviti Stalinovo strahovlado, osvoboditi narode svoje domovine boljševiškega jarma in jim dati zopet one pravice, ki so si jih priborili z ljudsko revolucijo leta 1917;

2. končati vojno in skleniti časten mir z Nemčijo;

3. ustvariti novo svobodno narodno državo brez boljševizma in brez izkoriščevalcev.«

Program, ki si ga je rusko protiboljševiško osvobodilno gibanje zadalo, je obsežen in vsestranski. Pomeni popolno nasprotje z boljeviškim sistemom, vendar upošteva okoliščino, da zaradi politične zaostalosti ruskih narodov ni mogoče misliti na naglo uvajanje raznih svoboščin po zgledu drugih evropskih narodov, ki so ves čas po prvi svetovni vojni lahko skoraj nemoteno razvijali svoje sile in sposobnosti. Zato je zlasti potrebna **popolna jasnost glede končnih ciljev, pravilen izbor narodnega vodstva in točno začrtana pot,** po kateri naj se brez večjih pretresov izpelje **temeljita preobrazba vsega državnega ustroja iz boljševizma v ljudsko državo.**

General Vlasov je glede temeljnih ciljev ruskega osvobodilnega gibanja povedal tole:

»Vsi narodi na ruskem državnem ozemlju morajo uživati popolno enakopravnost, za katero je prvi pogoj pravica do narodnega razvoja, samoodločanja in suverenosti. Državni red mora temeljiti na načelih narodnega dela, ta red pa mora služiti ustvarjanju višje življenjske ravni za ljudstvo.

Z vsemi zavezniškimi državami se sklene mir, urede prijateljski odnošaji ter se poglobi meddržavno sodelovanje. Država mora poskrbeti za varstvo družine in za stalnost zakonske zveze. S tem v zvezi se mora upoštevati tudi pravica žene do enakopravnosti.

Delavcu se vrne nekdanja prostost, to se pravi zlasti svobodna izbira poklica in dela. Prisilno delo se odpravlja, razpuste se kolhozi, zemlja se vrne lastnikom in obdelovalcem, hkratu pa se kmetu da svobodna izbira glede obdelovanja ter izkoriščanja plodov dela, ter se mu tudi odpuste vsi dolgovi. V organični zvezi s tem je tudi splošna uvedba zasebne lastnine, uvedba proste obrti, trgovine in zopetna uveljavitev zasebne pobude v gospodarstvu.

Duševne delavce je treba oprostiti suženjskih spon in jim omogočiti, da bodo pospeševali in množili kulturne dobrine v blagor ruskih narodov.

Socialna pravičnost mora biti temelj vsega novega reda, zato je treba vse sloje zavarovati pred izkoriščanjem. Odpravi se nasilniška vladavina, prisilne selitve in odgoni. Uvede se prava verska svoboda, svoboda vesti, govora in zborovanj, tiska ter nedotakljivost osebe, doma in lastnine.«

Nadalje vsebuje program določila za izpust političnih jetnikov in pravico do povratka v domovino za vse tiste, ki so jo zaradi preganjanja zapustili.

Končno obljublja obnovo vseh po vojni uničenih krajev na državne stroške, pozidavo porušenih tovarn in industrijskih stavb ter državno skrbstvo za invalide in njihove družine.

General Vlasov je izrekel trdno upanje, da bodo vsi svobodoljubni evropski narodi razumeli osvobodilne težnje ruskih narodov in jih podprli. Da se stre boljševiška pošast, se je odbor osvobodilnega gibanja odločil, da se bo ob strani Nemčije boril proti boljševizmu, pa naj zaradi tega pretrpi še kakršno koli gorje. Vlasov računa tudi, da so izkušnje voditeljev protiboljševiškega gibanja danes veliko večje kakor leta 1917, ker jim za kažipot služi globoko poznanje boljševiškega zla in njegovih načrtov, podpira pa jih velika osvobodilna oborožena sila, kateri poveljuje on sam. Prav tako računa, da so razmere v zasužnjeni domovini zrelejše, kajti v zaledju boljševiške vojske že nastopajo uporniške skupine (n. pr. tista, ki se zbira okoli maršala Timošenka), ki majejo Stalinovo nasilniško stavbo. S tem da si je rusko osvobodilno gibanje postavilo za poglavitni cilj uničenje boljševizma, je stopilo v službo Evrope same, kateri grozi uničenje in pogin edinole od zverinskega komunizma.

Razglas generala Vlasova se končuje z vabilom vsem vojakom rdeče armade, naj obrnejo orožje proti svojim žatiralcem, in vsem Rusom v Evropi, naj podpro osvobodilna prizadevanja s tem, da posvete vse svoje telesne in umske moči delu za končno osvoboditev.

— — —

Generala Vlasova, ki je star 44 let, je vrgla na površje ruska revolucija. Kot sin številne kmečke družine, enajsti po številu, je vstopil v cerkveno pripravljalno šolo, toda v revolucionarnih časih ga je potegnil za seboj mik vojaške službe.

Na strani rdečih se je bojeval proti carskim generalom in se zaradi sposobnosti naglo povzpel do častnika. Z 19 leti je postal učitelj vojaške taktike na častniški šoli, takoj nato pa je postal pomočnik vodje vojaškega izobraževanja v Leningrajskem okolišu. Čez nekaj let nastopi kot poveljnik nekega strelskega polka ter kot namestnik divizijskega poveljnika.

Leta 1938 je bil že v glavnem stanu maršala Timošenka v Kijevu. Še isto leto je bil poslan na Kitajsko za glavnega vojaškega svetovalca maršala Čangkajška. Ko se je leta 1939 vrnil, je prevzel poveljstvo strelske divizije. Dve leti kasneje je postal poveljnik motoriziranega armadnega zbora in je v vojni z Nemci pri Lvovu doživel hude poraze, nakar se je s pobitim maršalom Budjonijem umikal proti Bediševu. Postal je mestni poveljnik v Kijevu, od koder se je ob nemškem sunku v zadnjem trenutku rešil in prevzel organizacijo 20. sovjetske armade, ki je morala braniti Moskvo jeseni leta 1941. Po uspešno prestani preizkušnji je postal poveljnik armade pri Volhovu, a je bil v hudih bojih pobit in ujet. Tedaj je nosil dve sovjetski odlikovanji, namreč Leninov red in red Rdeče zastave.

Ves čas vojaške službe pa se je Vlasov bavil z vprašanji o težki usodi lastnih rojakov pod boljševizmom. Vedel je za vse zločine komunizma in je zato po treznem razmisleku v ujetništvu sklenil boljševizmu obrniti hrbet, ker ni našel opravičila za milijone žrtev, katere je moral ruski narod dati za Stalinove nakane. Začel je organizirati ruske ujetnike in klicati pod protiboljševiško zastavo vse, kar je ruskega v tujini. In te sile niso majhne, saj računajo, da je z jetniki, delavci in begunci v Nemčiji okoli 20 milijonov Rusov.

IZ VSEBINE:

Stran 1:
O vzrokih anarhije. — Protiboljševiška Rusija vstaja.

Stran 2:
Tedenski vojni pregled.

Stran 3:
O uspehih gorenjskih domobrancev.

Stran 4:
Jetništvo v Stični, rešitev in svoboda.

Stran 6:
Spomini na pesnika Franceta Balantiča.

Stran 8:
Voditelji OF o korupciji in razkroju v lastnih vrstah.

TEDEN V SVETU

V zmedi, katero so v Srbijo in Beograd prinesle boljševiške čete, se jasno odražajo cilji Tita in njegovega krvnika Juda Mojzesa Pijade. V nasprotju z uradnim sporočilom o razgovorih, katere je imel angleški ministrski predsednik v Moskvi glede Jugoslavije, in v nasprotju z zagotovili, da se bo povsod uvedla **»prava demokracija«, se komunistični** tolovaji ne strašijo nobenega sredstva, da ne bi pod krinko »demokracije« izvajali popolne boljševizacije. Tito je v Beogradu nagnal nekaj sto svojih podrepnikov, tako imenovani »glavni protifašistični svet«, torej nekak parlament. Od teh jih mislijo izbrati 250 kot parlamentarne zastopnike Srbije. Ti so izključno funkcionarji komunistične stranke. Hkrati vlada v Beogradu »Glavni odbor narodne osvoboditve Jugoslavije«, ki misli izvesti »federalizacijo Jugoslavije«. Titovi podrepniki so s tem izsilili nekak dvotirni sistem, ker so od Šubašičeve begunske vlade izsilili privoljenje, da lahko vladajo na »osvobojenem ozemlju«, dokler se prava vlada mudi v tujini. Šubašič sam se je od 21. oktobra vrtel okrog Tita in skušal najti kako možnost za sporazum, toda dolgotrajna pogajanja dokazujejo, da so se stvari bolj zapletle, kakor pa razpletle. Nazadnje je moral Šubašič še v Moskvo, kjer bo govoril s pravimi očeti »jugoslovanske svobodne vlade«.

Na Hrvaškem so spodleteli poskusi rdečih tolovajev, da bi si pridobili pristaše dr. Mačka, ali pa vsaj njegove nekdanje poslance. Že od spomladi prinaša tolovajski tisk ostre napade na te ljudi, posebno na dr. Mačka, kateremu očitaju tudi »izdajstvo« kakor vsakomur. Od takrat so komunisti stopili v odkrit boj proti HSS in so pospravili tudi več njenih nekdanjih veljakov. Med poslednjimi, ki je padel, je bil nekdanji sušaški župan Sarmič.

Razkroj in onemoglost italijanskega tolovajskega gibanja je razvideti tudi iz poskusa, da se v ogromnem številu prijavljajo tudi Italijani, ki so poslušali Badoglia in šli v hribe. Mussolini je objavil pomilostitev za vse, ki se iz hribov vrnejo domov. Do sedaj se je javilo že nad 12.000 skesancev, ki so tik pred novo vojno zimo spoznali, da so se že dvakrat prevarali v upanju, da bo vojne prav v kratkem konec.

Ostrina, s katero se napadata obe poljski vladi, begunska v Londonu in rdečkasta v Lublinu, se ni omilila niti po Churchillovem obisku v Moskvi. Ker Sovjeti zaradi navidezne politične spodobnosti ne morejo govoriti sami, pošiljajo zato v boj neodgovorne ljudi iz svoje lublinske družbe. Ti napadajo londonske begunce, češ da si še zmerom drznejo govoriti v imenu poljskega naroda. Londonski krogi ne ostajajo Lublincem seveda ničesar dolžni.

Francija se nikakor ne more izkopati iz zmed, ki so nastale po zavezniški zasedbi. Komunistični uporniki se zaradi groženj zavezniškega poveljstva, ki hoče imeti v zaledju red, skrivajo pod razne zakonite krinke in so iz množičnega gibanja prešli v posamične nastope: v atentate na odločne nasprotnike. Ena zadnjih žrtev je de Gaullov finančni minister Lepercq.

Madžarska vlada je izdala nove ukrepe za splošno mobilizacijo vseh narodnih sil, da se ustvarijo potrebne rezerve in podvoji udarna sila vojske. Hkratu je bilo uvedeno naglo sodišče za vse tiste, ki bi iz kakršnih koli škodljivih namenov sabotirali madžarske vojne napore in se odtegovali dolžnosti.

Angleški tisk je nenadno nehal razpravljati o učinku obstreljevanja z nemškim orožjem »V 2«. Po nemških uradnih poročilih vemo, da je London neprenehoma pod ognjem tega daljnostrelnega orožja in da se škoda ter žrtve množe od dne do dne. Dopisniki neangleških listov pa odkrito govore, da doslej proti temu orožju niso iznašli niti najmanjše obrambe.

Boljševiki so na osvojenem madžarskem ozemlju uvedli takoj svoj strahovalni sistem. V Szegedu so zapovedali prebivalstvu, da mora ob mraku postaviti pred hiše vse svoje oblačilne predmete, razen tistih, ki jih ima na sebi. Kdor bi obdržal odvečna oblačila in bi ga zalotili, bo ustreljen. Podobno so naslednji dan uredili za živila. Ljudje so morali oddati vse pa iti jest iz skupnega kotla. Tako so Sovjeti temeljito izropali vse mesto. Nič drugače niso ravnali v drugih zasedenih krajih.

Razvoj v Finski gre točno po poti, kakor jo doživlja vsaka država, ki pride »v prijateljske sosedske odnošaje« s Sovjetijo. Vlada za vlado in v vsaki novi je vedno več rdečkarskih, če že ne rdečih ministrov. V novi finski vladi, katero je sestavil zmerni levičar Paasikivi, je več kot polovica članov, ki so bolj ali manj rdeči.

Švedski tisk začenja trezneje presojati finski položaj in uvidevati neposredno boljševiško nevarnost na švedskih mejah, čeprav se doslej za to ni nič zmenil in obsipaval Finsko z nasveti, naj se pobota s svojim sovražnikom, ako hoče odnesti zdravo kožo.

Svojo pravo barvo so pokazali tudi belgijski komunisti, ki so se uprli zapovedi vlade, da morajo odložiti orožje. V znak protesta sta odstopila tudi oba komunistična ministra in uprizorila množično protestno zborovanje. Odločilen udarec pa je komunistom zadalo zavezniško poveljstvo, ki je po generalu Erskineju sporočilo, da je ukrep za razorožitev uporniškega gibanja sprožilo zavezniško poveljstvo samo, ki bo tudi poskrbelo, da se bo odlok izvedel. Eisenhower misli z vso silo podpreti belgijsko vlado pri njenem trudu za ohranitev reda in miru. Ob takšnem odločnem nastopu so onemeli tudi komunisti in takoj spremenili taktiko. Izjavili so, da se podrejajo razpustu in da bodo v določenem roku oddali orožje. Sovjetski listi pa so razpust in oddajo orožja označili takoj kot »neupravičeno«.

Slovaška je temeljito očiščena. Poslednji očiščevalni nastopi v prvi polovici tega meseca so razpršili tudi tolpe okrog Ružomberoka. Zaplenjen je bil en tank in več protitankovskega orožja kakor tudi večje količine avtomatičnega orožja. Ujetih je bilo 1200 tolovajev, med njimi 17 Amerikancev. Ker je Slovaška temeljito okusila dobrote boljševiškega režima, so se ljudem odprle oči, nakar se je tudi naglo povečalo število prostovoljcev za borbo proti komunizmu.

Generala Roatta, sokrivca tolovajskega zla pri nas, je dal zapreti poseben preiskovalni odbor, katerega je ustanovila italijanska vlada za raziskavanje vojne krivde. General Roatta je bil v času italijanske vdaje načelnik glavnega stana italijanske vojske.

Nemško bolniško ladjo »Tübingen« so južno od Pulja napadla angleška letala in jo potopila. Ladja je bila vidno označena z rdečimi križi in je bil tudi njen tovor Angležem dobro poznan, saj so jo trikrat temeljito preiskali. Ko so jo izpustili, je priplula skoraj do cilja, dokler je ni zaradi nepričakovanega letalskega napada doletelo uničenje. Nemške oblasti poudarjajo, da gre tukaj za najvidnejšo kršitev mednarodnih določil.

Nove nastope nemških podmornic je napovedal v svojem govoru nemški veliki admiral Dönitz. Dejal je, da bodo nasprotniki doživeli še presenečenja in da je vsako njihovo zmagoslavje in veselje nad odstranjeno podmorniško nevarnostjo prezgodnje.

Boljševiki kažejo vedno večje zanimanje za vsa važna oporišča, na katerih sloni britanski imperij. Sovjetski poslanik Novikov, ki je bil odpoklican iz Kaira, je pred odhodom povedal egiptovski vladi, da se Sovjeti resno zanimajo za Sueški prekop in da zatrdno računajo, da jim bo egiptovska vlada odstopila večje število delnic.

Sovjetska vlada vnovič prihaja z zahtevami po mornariških oporiščih ne le ob tečajnem morju, temveč tudi v Baltiku. Zdaj je list »Rdeča mornarica« sprožil predlog, da se Sovjetski zvezi »zaradi življenjskih nujnosti« odstopijo oporišča v južni Skandinaviji in na Danskem.

Razoroževanje grških uporniških organizacij se nadaljuje. Hkrati je oblast začela z angleško pomočjo pobirati orožje pri zasebnikih. Ker se je razorožitvi in vključitvi v grško redno vojsko najhuje upirala grška OF, ki je z brezobzirnim nasiljem močno hromila silo ostalih protiboljševiških organizacij, so hoteli to vprašanje urediti tako, da so enega izmed voditeljev komunistične »Ellas« pritegnili v poveljstvo grške vojske.

Vlada Bonomija, ki je prevzela krmilo zasedene Italije po zavezniški zasedbi Rima, je zaradi notranjih razprtij in nesloge raznolikih predstavnikov najraznovrstnejših skupin odstopila. Skoraj gotovo je, da je zaradi vladne neodločnosti nastala v Italiji še večja zmeda, nakar so zasedbene oblasti odločno posegle vmes in dale Bonomiju namig, naj odstopi.

Naš tedenski vojni pregled:

Zahodno evropsko bojišče spet v ospredju vsega vojnega dogajanja

Kadar koli se tisk iz ameriškega in angleškega tabora loti vprašanja, zakaj so dozdaj, ko to pišemo, izostali veliki, odločilni uspehi na zahodnem bojišču, katere so poveljujoči zavezniški generali zatrdno napovedovali takoj po posrečenem prodoru pri Avranchesu v Normandiji, obstane pred uganko, katere ne more zadovoljivo rešiti.

Spominjamo se še, da je kmalu po 12. avgustu (prodor pri Avranchesu) general Montgomery izdal svojim četam dnevno povelje, v katerem jih je vzpodbadal k novemu zagonu z oznanilom, da stojijo tik pred popolno zmago. Nesporno so takrat nastopile okoliščine, ki so takšno optimistično napoved naglega konca vsiljevale. O teh okoliščinah bi se zavezniki lahko razpisali, vendar danes ne bi bilo koristno, ker bi se izkazalo, da so zavezniški generali precenjevali delne motnje v nasprotnikovem taboru

Ako pa hočejo opravičiti spodletele napovedi in izostanek željno pričakovanega zloma na zahodnem bojišču, pa morajo poseči globlje v stvar. Poročila iz Eisenhowerjevega glavnega poveljstva namreč nepretrgoma poudarjajo neverjetno odpornost, pogum, spretnost in neugnanost nemškega vojaka, ki se zna naglo znajti v vsakem, še tako kočljivem položaju in uporablja zmerom nove taktične domislekе, s katerimi izravnava razliko v oborožitvi in številu, ki gre v njegovo škodo. Zavezniki ne morejo postaviti na bojišče po kakovosti enako vrednega vojaka, zato tudi sami govore, da bodo nasprotnika strli s premočjo in množično uporabo oklepniških, topniških, mehaniziranih in letalskih sil. Kader se razvname bitka, prihaja tehnična premoč precej kasno do izraza, ker ima nemški vojak zelo učinkovito orožje za onesposabljanje mehaničnega orožja iz neposredne bližine. Vsaka ozemeljska pridobitev zaveznikov je zmerom odkupljena z velikimi tvarnimi in človeškimi žrtvami.

Južna Holandija

vsa preprežena z neštetimi rekami, rečicami in zveznimi prekopi, je bila in je še bojno prizorišče, na katerem preizkušajo svojo moč in tekmujejo z nemškimi vojaki **Angleži** in **Kanadci.** Pri kraju so siloviti napori **ob izlivu zahodne Schelde** in na južnem robu izliva južnega rokava reke **Maas,** kjer so branilci preprečili nasprotniku prehod v sredino Holandije s tem, da so uničili najdaljši železniški most v Evropi pri Meerdijku.

Angleška vojska ima zdaj v oblasti približno petino Holandije in se je prebila **do južnega brega reke Maas.** Neposredni cilj njenih napadov je še zmerom **Arnheim,** kjer je poskus s padalci že enkrat tako drago spodletel.

Iz Arnheima **do skrajnega spodnjega Rena** ni več daleč, toda vojaško gledano bi ta sunek močno olajšal udarec iz **Hertogenboscha** in **Helmonda** naravnost proti vzhodu. Ker pa je ozemlje severno od reke Maas prav tako težavno, kakor je južneje od tod, in bi bilo prodiranje prezamudno, so Angleži usmerili svoj napad na prostor od **Helmonda do Venloja** proti vzhodu. 14. novembra so začeli z velenapadom, toda do danes se še ni pokazal noben omembe vreden uspeh.

Dva dni kasneje so Amerikanci na prostoru **od Geilenkirchena do Hürtgenskega gozda** s temeljito topniško ter letalsko pripravo sprožili nov velenapad, ki mu Nemci pravijo

tretja bitka pri Aachenu

Na 70 km dolgem bojišču so vrgli v boj ogromno silo, ki si je prvi dan priborila le malenkostne uspehe, pa je zato morala žrtvovati tisoče vojakov in desetine oklepnikov.

Bojna črta se je proti vzhodu pomaknila le **vzhodno od Geilenhirchena** in nekoliko bolj na jug od tod **pri Stolbergu.** Bitka se je razplamtela do neverjetne silovitosti in trdote. Poročajo, da so Amerikanci ponekod vprizorili celo po 42 napadov na dan. Manjši kraji so pogosto menjali lastnika.

Šele tretji dan se je posrečil vdor v nemško bojno črto, vendar so bili hkratu zavrnjeni probojni poskusi pri **Würselenu** in **Stolbergu.** Edini večni napredek je bil izsiljen s tem, da so Amerikanci težišče bojev vzhodno od Aachena prenesli na odsek pri mestecu **Eschweiler.** Bojna srditost še ni pojenjala in se napadalec vedno nanovo zaganja v nemške črte.

Tretji odsek, kodер se bijejo hudi boji, je prostor okrog

trdnjave Metza

in pas, ki se vleče od tod v jugovzhodni smeri do **Mörchingena.**

Trdnjava **Metz** še zmerom kljubuje vsem napadom in si je njena posadka znala vzdržati zvezo z zaledjem vzlic grozečim kleščam, katere se napadalci trudijo ustvariti z juga in severa. Trdnjava onemogoča zaveznikom, da bi potisnili bojišče na reko **Nied** in na **Saaro,** čeprav je srednje krilo 3. ameriške armade sunilo v bližino **Blamonta** in se močno približalo zgornjemu teku reke **Saare,** ter **St. Dieja** tik pod srednjimi hribi zahodnih Vogezov.

Šele 20. novembra **se je** posrečil vdor v zahodni obrobni del **Metza,** drugod na tem odseku pa so napadi le tu pa tam in se po ostrosti ne dajo primerjati z boji, ki potekajo severneje od tod.

Boji za vstop skozi **Burgundska vrata,**

za posest Belforta in za prodor do Rena

trajajo že dolgo.

Na to bojišče je general Eisenhower vrgel francoske oddelke, zlasti Marokance, ki so naskakovali nemške zaporne črte na obeh straneh **reke Doubs** blizu **Mantbeliarda.** Razvili so se hudi boji, v katerih so napadalci počasi, zelo počasi rinili naprej. Napadalec je na tem odseku izkoristil prednost, ki mu jo nudi švicarska meja in je zaradi bočnega kritja lahko težo vsega pritiska nagneteł na sredino.

In prav tik ob švicarski meji je bila Marokancem sreča naklonjena, da so 19. novembra, kakor je povedalo nemško uradno poročilo, vdrli v **Alzacijo.** Na vdornih področjih so se razvneli hudi boji, enako pa tudi v predtrdnjavskem pasu **Belforta.**

Tik ob švicarski meji, to se pravi na skrajnem južnem koncu Alzacije, pa nasprotnik napreduje in je treba pričakovati, da bo z vso silo pritisnil proti vzhodu in proti severu. Dopolnilna poročila so povedala, da se je nasprotniku pri **Dellu** posrečil vdor, nakar je zaradi nagle dovedbe oklepnikov sunil prav do **Altkircha.**

Spričo teh treh močno razgibanih zahodnih bojišč stopajo ostala docela v ozadje, z izjemo madžarskega.

V Italiji so po daljšem oddihu oživeli spopadi ob Ligurski obali, pa so bili krajevno omejeni. Pred dnevi so Angleži spet napadli ob obeh straneh **Forlija,** toda bistveno se položaj tam še ni spremenil.

Celotno vzhodno bojišče

od Baltika do Kosovega polja

pozna le dve žarišči, namreč **Kurlandijo** ter madžarsko **Pusto.**

Sovjeti so po temeljito spodletelih poskusih v **Vzhodni Prusiji** zbrali svoje sile za ponoven naskok na okolico letonskega pristanišča **Leipaja** (Libava) in za napad na južni konec otoka **Svorbe,** ki zapira dohod v Riški zaliv. Pri Liepaji so branilci vse naskoke strli in jih onemogočili že v kali, na otoku Sworbe pa se je Sovjetom posrečilo zabiti nekaj klinov v obrambo.

Bojišče **na Poljskem,** mimo Varšave pa do Beskidov, je mirovalo, ker so Sovjeti napeli vse sile, da bi izsilili odločitev južno pod Karpati.

Za posest Budimpešte

se tepo sedaj že poldrug mesec, a vidnega uspeha še ni, niti se za bližnje dni ne obeta. S kakšno silo, s kakšnimi množinami oklepnikov in težkega orožja so se boljševiki vrgli v boj, izpričujejo uradna poročila, ki govore o velenapadu, s katerim so Sovjeti izsilili nekaj krajevnih vdorov, pa so morali osvojeno ozemlje povečini zopet zapustiti, ker niso bili kos protinapadom nemških in madžarskih čet.

Dočim je bilo pred 10 dnevi najživahnejše vojskovanje vzhodno od Budimpešte pri **Jaszberenyju,** se je pretekli teden težišče pomaknilo severovzhodno od tod.

Sovjetsko poveljstvo je opustilo naskoke na področju, kjer so se pokazale preštevilne zapreke in premestilo udarec na ozemlje, ki se vleče ob železniški progi **Budimpešta-Miškolc,** in sicer je severni sovjetski klin skušal utrti si pot do **Miškolca** samega, zahodni pa do **Hatvana.** Uračna poročila uporabljajo pri označbi tega prostora izraz **»južno pobočje gorovja Matra«.** Če bi boljševik imeli srečo, bi s prodorom pri Miškolcu po dolini reke **Sajo** obšli pogorje **Matra** in se prikazali že na Slovaškem, oziroma bi v širokem loku obšli Budimpešto ter dosegli prvotni namen, namreč nižino, razprostirajočo se od **Dunaja do Budimpešte.**

Iz zadnjih poročil razberemo, da so po neuspehu pod Matro Sovjeti pritisnili na prostoru od **Užhoroda do Tokaja** in si hočejo priboriti širša mostišča čez **zgornjo Tiso.** Neprenehoma napadajo tudi ob obeh straneh ceste čez prelaz **Dukla,** venčar so bile vse njihove dosedanje žrtve zaman.

Prav tako ni mogoče govoriti o bistvenih spremmebah na skrajnem jugu ob **Donavi** pri **Apatinu** in **Batini,** kjer se boljševiki zaman trudijo, da bi razširili predmostje čez Donavo.

Samo po sebi se ob pregledu teh dogodkov vsiljuje vprašanje, kako da Sovjetija vzlic svoji tako poveličevani in samohvaljeni sili ne more hkrati vzdržati na vsem vzhodnem bojišču več ofenziv kakor na enem. Gotovo je, da je to očitno znamenje izčrpanosti in utrujenosti, katero potrjujejo tudi poročila iz zasedenih ozemelj.

Sovjetska vojska se bori z velikimi težavami glede preskrbe in se oskrbuje le na osvojenem ozemlju, katero obdela z najpopolnejšo roparsko spretnostjo. Morala sovjetskega vojaka ni bila nikoli zgledna, še manj pa je sedaj, ko je ta vojak prvikrat sprevidel veliko razliko med sorazmernim udobjem evropskega malega človeka in bednim življenjem v boljševiškem redu, glede katerega so mu vtepli v glavo, da je raj v primeri z razrvanimi razmerami v ostali Evropi. Resnica, ki se mu vsiljuje na vsak korak, je močnejša kakor vsa privzgojena laž in spoznanje o dolži zasluženosti prav gotovo boljševiškega vojaka ne osrčuje.

Balkansko bojišče

se v nemških uradnih poročilih omenja skoraj vsak dan, a le z nekaj kratkimi stavki. Po navadi pravi, da potekajo premiki nemških bojnih skupin po načrtu vzlic ozemeljskim in vremenskim nevšečnostim, ki v tako razcefranem goratem svetu, kakor je srednji Balkan, ki ne pozna trdnih in široko razpredenih cest, niso majhne.

16. novembra so sporočili, da so nemške čete že dosegle ozemlje severno od črte **Skoplje-Elbasan** (Albanija). Pet dni kasneje je bila objavljena izpraznitev albanske prestolnice **Tirane.**

Vmes pa smo brali, da so bolgarski oddelki, boljševiške skupine in Titove bande skušale motiti te premike in da so zlasti Bolgari vztrajno naskakovali področje vzhodno in severovzhodno od **Prištine in Kosovske Mitrovice.** Toda Bolgari se ne morejo postaviti s kakimi uspehi, ker niso uspeli nikjer, pač pa pokopali stotine žrtev in doživeli same poraze.

Po poročilu v »Adria Zeitung« povzemamo, da se čez Balkan premikata bojni skupini generalov **Loehra** in **von Weichsa,** ki po določenem načrtu vodita nemške čete iz Grčije in z Balkana, da se bodo priključile glavni bojiščni črti. Spotoma se morajo Nemci boriti z velikimi zaprekami. Zaradi posebnega značaja premikov daje nemško vrhovno poveljstvo le skromne podatke o njih in tako je pravi položaj za nasprotnika nepregleden.

Isto poročilo pove, da je mimo vseh ovir premik potekal kakor ura točno, čeprav je bil v gibanju ves nemški bojni zbor od Beograda do Aten. Iz Bolgarije so sovražniki skušali Nemcem prestreči pot pri Vardarju, potem pri Nišu. Titove tolpe pa z zahodne strani. Hoteli so Nemce prisiliti, da bi se premaknili v dolino Ibarja. Toda poveljstvo je sprevidelo te nakane in jih preprečilo.

Nemška vojska si je odprla vse prelaze od **albanske jadranske obale pa do Sarajeva** in si s tem zagotovila širši prostor za gibanje. Hkratu si je zagotovilo prosto pot do Hrvatske in Ogrske. Zato so se Titove tolpe skušale zagnati proti **Mostarju,** da bi pridrle potem do Sarajeva in stisnile nemške čete na ozki prostor ob Drini. Toda pri Mostarju so si banditi opekli prste in Sarajevo ne čuti nobene neposredne nevarnosti.

Med dvema stoloma

Preden je predsednik jugoslovanske begunske vlade dr. Šubašič odpotoval k Titu, se je hotel pred svojim nekdanjim pripornikom izkazati s posebnim darilom: odstavil je večino jugoslovanskih poslanikov pri tujih vladah.

Z ministrskega mesta, po katerem je vse življenje koprnel, je odletel tudi Lojze Kuhar, dosedanji jugoslovanski poslanik pri poljski begunski vladi. Torej mu slovesna spreobrnitev za 15. september ter prisega Titu ni nič koristila.

To je bila prva brca, ki jo je Kuhar dobil za nagrado svoje značajnosti...

Drugo brco mu je dal Kidrič, poglavar Osvobodilne fronte, kateri je Kuhar v začetku septembra obljubil večno zvestobo. Ta mu v »Poročevalcu« takole bere levite:

»Takrat, ko bi bil čas, da se javno in pred vsem svetom pokesa, če ima v sebi še količkaj vesti, pa vam najde gospod Kuhar drznost, da svojo strupeno slino ponovno pljune v obraz — ne več Osvobodilni fronti, kajti tega stari taktizator gospod Kuhar danes ne sme in potemtakem tudi ne zmore več, temveč svojemu junaškemu, svojemu ponosnemu slovenskemu narodu. Mož se je začel prati. Vso krivdo je zvalil na tiste, ki jih je nekoč sam pomagal zapeljevati. Mi zunaj, mi bivši slovenski vodniki nismo ničesar krivi, krivi ste vi sami, in mi vas zato ostro obsojamo...«

Kidrič svojo brco končuje z verzi:

»Mar misliš, da zares bo kdo poduhal
čobodro, ki si v Londonu jo skuhal?
Vsa prismojena in prismojena,
že v loncu je na gnoj obsojena.«

In tako je mož obsedel z dvema brcama med dvema stoloma.

Tretjo brco pa mu pripravlja slovenski narod. In ta poslednja bo hujša od prvih dveh...

Kdo vse nam bo brat...

Leto dni potem, ko je »Slovenski dom« prvi v pretresljivih poročilih razgalil strahote Raba in prav na njih neizpodbitno dokazal zločinsko zaroto OF in badoljevcev proti slovenskemu narodu; osem mesecev po izidu »Črnih bukev«, ki so vse prejšnje ugotovitve podprle s poraznimi statističnimi podatki; trinajst mesecev potem, ko je OF ljudi, ki so na Rabu ugonobili na tisoče Slovencev, uradno sprejela kot zaveznike za nadaljnji boj proti Slovencem; dolge čase potem, odkar je sprejela za brata vsakogar, ki se ji je pridružil, pa naj je prej še tako divjal proti Slovencem — po vsem tem je ista OF izdala brošuro o Rabu, ki vse prejšnje naše ugotovitve, kaj so Savojci počeli s Slovenci na Rabu, samo potrjuje in spet kaže, kdo so bili in kdo so naši prvi narodni sovražniki.

Istočasno je stari čaršijski politik dr. Josip Smodlaka napisal v »Ljudski pravici«, glasilu Komunistične partije, dne 15. oktobra članek o »naši zapadni meji«. Članek se navzlic Rabu in lanskemu 8. septembru končuje s prisrčnim vabilom badoljevcem:

»Ripassate l'Isonzo e torneremo fratelli! — Vrnite se čez Sočo in spet bomo bratje!«

Bratje...!

Ureditev oddajanja stanovanj

Šef pokrajinske uprave je veljavnost naredbe o ureditvi oddajanja stanovanj z dne 18. oktobra 1943., št. 16, Službeni list št. 266/84 iz 1943 do nadaljnjega podaljšal.

Šivalni stroji pod zaporo

Šef pokrajinske uprave je z odredbo VIII. št. 6387-1 stavil pod zaporo šivalne stroje in njih sestavne dele na zalogi pri trgovcih.

Trgovci z označenim blagom morajo prijaviti stanje zalog Šefu pokrajinske uprave, oddelek VIII., odseku za oskrbo do vključno 15. novembra t. l.

V kolikor že niso dolžni voditi trgovskih knjig, morajo vsako spremembo v zalogi vpisati v knjigo o prejemu in oddaji blaga, ki mora biti vsak čas na vpogled državnim kontrolnim organom.

Od dneva veljavnosti te odredbe se smejo šivalni stroji in njih sestavni deli prodajati samo na nakaznice Pokrajinskega gospodarskega sveta.

Opustitev ali zakasnitev prijave zalog, oddajo blaga brez nakaznice, opustitev ali napačno vpisovanje blagovnega prometa v knjigi o prejemu in oddaji blaga, se kaznuje po naredbi Vrhovnega komisarja o zaščiti gospodarstva z dne 30. dec. 1943, Sl. l. št. 17 (5-44).

VINKO ŽITNIK:

GRAHOVSKIM JUNAKOM!

GRAHOVSKI BORILCI, naši plameneči stèbri, mála,
zvesta trúma, ki si drzno bíla se in kljubovala,
ko krdela rdéča preko naših tal so se razlila,
da bi naše zadnje zveste stražnje ognje pogasila
in temè zastava črna bi nad nami zavihrala;
ko vasi in cerkve naše pogorišča so postala,
ko iz naših bratov, sester mučeniška kri je lila,
ko krvava zvezda čez nebó je naše se pognala,
da bi treščila v naš narod in ga z ognjem pokončala —
vaša hrabra, zvesta roka misel našo je rešila;
naše upanje in vero, naše vzore in vodila
vaša kri s pečatom smrti je za večno potrdila;
vi s telesi zoglenelimi ste njihovi stražarji —
posihmal ne odnesó jih nam nobeni več viharji!

ŽIVE PLAMENICE, vi, ki ste v krvavo črni noči
časa ko z nebá in zêmlje ni biló za vas pomoči
v zubljih mučeniških kakor svete žrtve vzplameneli
in teló temè preklali, srca kot kresove vneli
da ozaril duše mračne upa dan je vstajajoči;
vi ste novih sil in ognja brizgnili v pogum venoči
da na postojanke naše roji novi so privreli;
hej, kako zdaj trúme rdeče trébi trésk uničujoči,
ko pred nami vi kot zúblji greste, zmage dan kažoči;
o saj niste pod krvavo bratsko roko zogleneli —
še živite, še gorite; ko ste v plamene se vzpeli,
zublji vaši srca naša z lučjo božjo so odeli;
nóč peklenska na tleh naših móč za večno je zgubila —
trupla plameneča vaša bodo nam odsléj svetila!

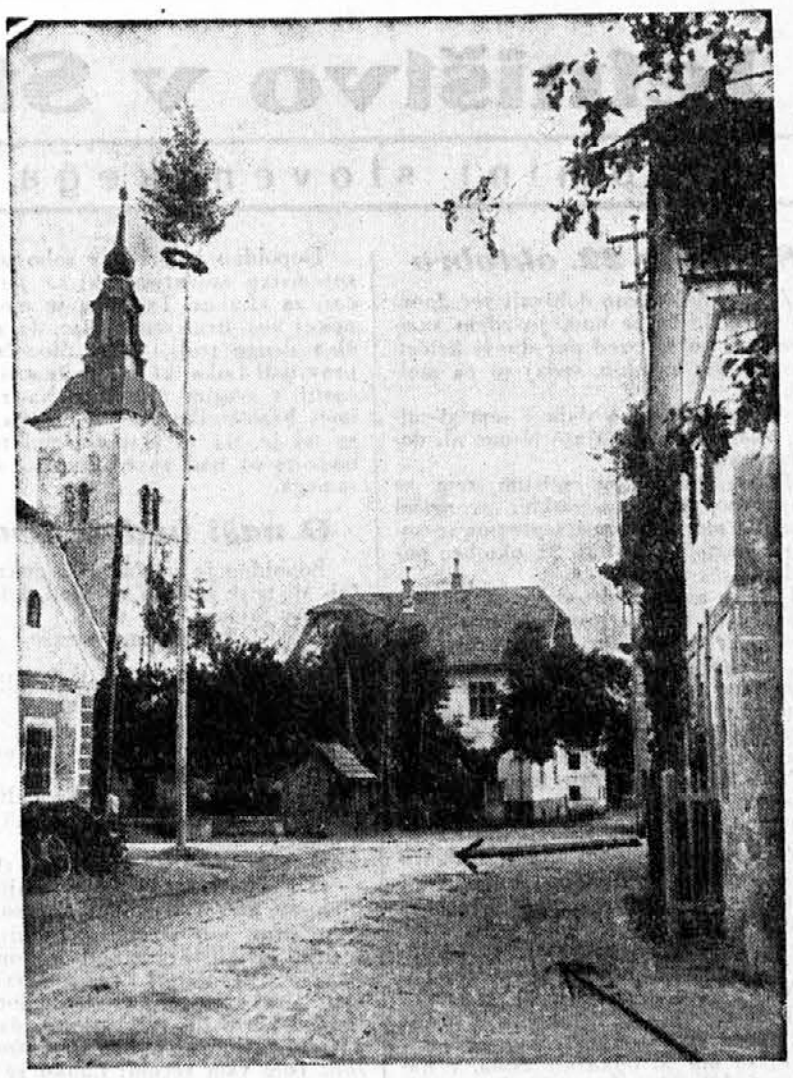

Grahovo, kakršno je bilo pred 24. novembrom 1943. V hiši, katere vogal je videti na levi, je bil sedež domobranske posadke, kjer so našli smrt poveljnik France Kremžar, pesnik France Balantič in njuni junaški fantje iz Grahovega in okolice

Nekaj kronike o uspehih gorenjskih domobrancev

Kranj: Kranjska udarna četa dosega lepe uspehe. Redno hodi na daljše pohode. Uničila je že nad 15 rdečih bunkerjev. V treh tednih je komunistom zaplenila: tri strojnice, eno brzostrelko, petnajst karabink, dve pištoli, dva radio aparata, tri pisalne stroje, tri razmnoževalne stroje, več voz pisarniškega papirja in tolovajskega »zelja« (literature). — Ubili so petnajst razbojnikov, dvaindvajset jih pa ujeli.

V enem mesecu je bilo ustanovljenih na Gorenjskem pet novih domobranskih posadk in sicer: v **Mengšu**, v **Bobovku**, **Koverju**, **Tupaličah** in **udarna četa v Kranju**. Tolovajski ubežniki se dnevno javljajo v Kranju pri domobranski posadki. Domobranstvo na Gorenjskem lepo narašča.

22. oktobra je kranjska udarna četa dobila »Okrožno tehniko Jelovca«, zaplenila dosti blaga in uničila velik bunker.

Predoslje: Predoška postojanka redno patrolira v svojem okolišu. Tolovaji teh krajev že dolgo niso obiskali. Po dnevi se udeležujejo predoški domobranci skupnih pohodov. Predoška posadka je največ prispevala za novo posadko v Bobovku.

Cerklje: Tolovaje so domobranci s svojimi pohodi že zelo pregnali iz svojega okoliša. Veliko se je doseglo s protikomunističnimi zborovanji.

Lahovče: Lahovška posadka dobro opravlja svojo vojaško dolžnost. Časopisov si žele več.

Voklo: Posadka Voklo redno patruljira po svojem okolišu.

Smlednik: Posadka Smlednik, kaže kako se da mišljenje ljudi s pravim delom spremeniti. V začetku se ljudje zavzeli proti domobrancem sovražno stališče. A kmalu so spoznali, da so na napačni poti. Danes jim je ogromna večina že naklonjena.

Žabnica: Posadka dela uspešne bojne pohode.

Škofja Loka: Tudi ta posadka dela uspešne pohode. Uničila je že dosti bunkerjev, zaplenila je mnogo orožja. Ujela in ubila je veliko tolovajev.

Domžale: Vojaško deluje posadka zelo dobro. S svojimi pohodi je prodrla v kraje, o katerih so rdeči trdili, da so nedostopni in v njihovih rokah.

Lesce: Ta posadka deluje med ljudmi, ki so najbolj zapeljani od komunizma. Zadnje čase so začeli delati uspešne bojne pohode.

Dne 6. novembra so **lahovški** domobranci v Mostah obkolili hišo in gospodarsko poslopje, v katerem so bili štirje tolovaji z brzostrelkami. Vnel se je hud boj. Domobranci so 2 razbojnika pobili. En komunist je nameraval vreči bombo iz gospodarskega poslopja na domobrance, bomba se je prehitro vžgala, ubila njega in vžgala poslopje, ki je zgorelo s tolovaji in orožjem vred.

Dne 7. novembra je **kovorska** domobranska posadka uničila 14 tolovajskih bunkerjev in zaplenila veliko živil in drugega blaga.

Dne 9. novembra se je ustanovila nova domobranska posadka v **Mavčičah** s sedežem v **Prašah**. Na posadko so prišli domobranci, ki so bili do sedaj v Smledniku.

Dne 10. novembra so domžalski domobranci ubili dva komunista in eno tolovajko, enega razbojnika pa ujeli. Zaplenili so dve brzostrelki, pištolo, mnogo govejih in telečjih kož, 30 metrov platna in veliko drugega blaga.

Dne 11. novembra so **škofjeloški** domobranci na bojnem pohodu ubili 16 razbojnikov, uničili 1 bunker in eno puškarno. Zaplenili so puško, pištolo, mnogo kuhijske posode drugega blaga ter mnogo rdeče literature.

Dne 13. novembra je domobranska posadka **Tupaliče** ubila rdečega kurirja in zaplenila veliko propagandnega materiala.

Domobranska posadka **Domžale** je uničila več tolovajskih bunkerjev in zaplenila za 9 voz blaga in živil.

Dne 14. novembra je **četa iz Kranja** nekje blizu Tržiča ubila 5 tolovajev, dva ujela. Zaplenila en minometalec, štiri puške in za velik voz raznega blaga.

•

Gošarji na Gorenjskem so v velikih skrbeh, ker ni prišel s tako gotovostjo napovedani konec vojske. Komunisti žanjejo samo neuspehe. Domobrancev se jim ni posrečilo razkrojiti, kar so tako želeli. Zima je pred njimi. Prisilni mobiliziranci vedno bolj beže.

Domobrancev je na Gorenjskem vedno več. Torej je tolovajem jasno, kakšna usoda jih čaka!

Nauk 15. septembra za Idrijo

15. septembra bi moralo biti mesto Idrija »osvobojeno« in zasedeno po rdečih odredih. Dosti rjuh so morale idrijske mamice pobarvati rdeče; še dolgo jih bodo spominjale na »slavni« 15. september, ki je za idrijske terence tako klavrno končal.

Tudi vino je moralo biti pripravljeno za ta veliki dan, ko bi morali vkorakati »zavedni« Slovenci, kakor so: **Logar Stane**, (o katerem se ne ve, kakšne narodnosti je po očetu, pod Italijo je bil v službi pri savojski tajni policiji), **Lipužič Olga**, **»tovarišica« Breda; Nataša**, ki ima na vesti kakor vedo povèdati pobegli »tovariši«, mnogo umorov slovenskih ljudi; **Slave Poljanšek** ki do 9. septembra 1943 ni nikoli govoril slovensko. Ta zavedni gospod ima zdaj v gozdu mesto slovenskega prosvetnega komisarja! Prilomastil bi tudi rdeči policijski komisar **Jurman Anton**, od katerega bi bila odvisna vsa življenja v Idriji! Po poklicu je ta gospod faliran mesar.

Vsi ti zastopniki »visokih« oblasti in nešteto drugih pomagačev in funkcionarjev, naj bi torej zasedli 15. septembra lepo Idrijo.

Da bi pa vse bolje uspelo, so izvršili **»Splošno mobilizacijo«**. Več mladih in starih je letelo v gozd, da bi pomagali reševati idrijsko ljudstvo. Nihče ni niti malo pomislil, da morda vendar ne bo 15. septembra konec vojne. Žalostno je, da so bili med temi pobeglimi tudi ljudje, ki ne spadajo med tolpe. Kakor se je izvedelo, so nekateri od teh nesrečnežev že »osvobojeni« za vedno, in sicer od tistih »osvoboditeljev«, ki so jih zvabili v gozd.

Mobilizacijo so vodile v prvi vrsti nekdanje savojske vlačuge, tiste, ki so pod Savojci sestavljale sezname poštenih mož in družin, ki so morale v internacijo in od katerih se jih dosti ni vrnilo domov. Ker takrat načrt ni povsem uspel, pošiljajo zdaj v smrt ostale slovenske fante in može. To početje uravnavajo po navodilih italijanskih komunističnih prvakov, ki pravijo: več ko bo Slovencev padlo, tem bolj gotovo bomo spet mi tu vladali... Torej, dragi Slovenec-Idrijčan, pobegni v gozd, da boš z lastno krvjo in trpljenjem napravil spet prosto pot Savojcem.

Pa je začelo pokati v okolici mesta. Videl si terence in terenke mogočno hoditi po mestu, že so bile rdeče zastave pripravljene za sprejem badoljevsko-slovenskih-mongolskih »tovarišev«. Že so se pokazale prve skupine rdečih »vojnikov«. Pa glej gorje! Namesto rdeče »vojske« je prikorakala druga in marsikatera gospa in gospodična ni vedela od prevelikega razburjenja, da ploska — domobrancem! Šele ko so zaslišale slovensko narodno pesem in ne Mamelijevo ali tolovajske himne, so se naglo poskrile, da bi jih kdo ne videl. Namesto kruljavega krojača **Štucina Filipa** iz Cerkna, po tovariško imenovanega **»Cvetko«**, ki je lansko leto oznanjeval »svobodo« Idriji, in »prepovedal« nemški vojski vstop v mesto, so prišli domobranci, ki so iskali prilike, da bi se pridružili rdečim »tovarišem«. Zaman so jih čakali v Idriji, čeprav so jim dali s tremi topovi znamenja, da se nahajajo tu, v mestu »pripravljeni za vdajo«.

Tako je pred in po 15. septembru bilo v Idriji. Danes pa se sprašujejo matere in žene, zakaj so morali sinovi in možje v gozd. S skrbjo gledajo v bodočnost. Morda ne vedo, da bodo morali njihovi sinovi in možje v prazen boj, in sicer v prve vrste po povelju komandantov, kakor so: **»kapetan« Brus Damjan** in terenec **Breiteberger Franc**, oba po poklicu mesarja, ki jih bosta že znala dobro voditi v klavnico. Matere, žene in sestre, spreglejte: niso izdajalci tisti, ki se branijo pred kroglami teh »osvobodilcev«, ampak tisti, ki so spravili može in fante v gozd, da bi lumpi po žrtvi padlih, nedolžnih zapeljancev postali potem graščaki in veljaki.

Idrijčani in Idrijčanke! Spoznajte, da je prišla 12. ura, ampak ne taka, kakor si jo predstavljajo nekateri in želijo, da bi zavladala v našem mestu rdeča druhal, ampak 12. ura treznosti, previdnosti in pameti, da nas nekega dne ne bo sram, ker smo se dali voditi po krivih potih od faliranih mesarjev in savojskih vlačug; da ne bodo naše matere, žene in sestre po končani vojni žalovale za padlimi svojci in šele potem, ko bo vse prepozno, iskale krivcev za idrijsko žaloigro.

Končno še besedo za idrijskega gospoda **Mikuža**: nikar ne speljujte naše mladine na kriva in slaba pota in s tem v gotovo smrt; kajti prišel bo dan, ko bodo matere, žene in sestre terjale od Vas odgovor za življenje svojih dragih, tistih, med katerimi bivati v gozdu bi bila zdaj vaša sveta dolžnost in jih tam gori klicati »moji dragi, zlati Idrijčani« ter jih sedaj, ko so v največjih stiskah, tolažiti in bodriti in voditi k rešitvi.

Miklavževo darilo bo letos lepo vezana knjiga **Bele vrtnice.** Spisala Tilka Lamprechtova. Dobi se v upravi „Vigredi", Slomškova 1. in v knjigarnah.

Prebudimo se

Po čigavi krivdi je prišlo pri nas do komunistične revolucije? Kidrič, Baebler, Kardelj, Kocbek in drugi so toga krivi, boste rekli. Res je to, pa krivi smo tudi tisti, ki nismo bili nikoli komunisti in se danes odločno borimo proti komunizmu.

Naša javnost: vzgojitelji, književniki, predstavniki stanov so skoraj brez odpora pustili, da so komunisti nemotemo zastrupljali naše ljudi, zlasti mladino. — Srednje šole, visoka šola in delavska predmestja so bila prava vzgajališča revolucionarnih komunističnih idej. Le malo jih je bilo med nami, ki so spoznali rdečo nevarnost, še manj pa takih, ki so proti temu kaj storili. Cerkvena oblast nas je klicala iz spanja, pa le redki so se prebudili, nekateri pa samo na pol.

Verska načela so nam bila tuja. Svoje versko prepričanje smo kazali z različnimi zunanjimi manifestacijami in kongresi, kar nas je samo za trenutek vžgalo, potem pa smo zopet zadremali. Pri vsem tem pa nismo pazili na močno komunistično organizacijo, ki je s svojimi trojkami minirala naše postojanke. Komunistični pionirji so delali in se žrtvovali, sejali so ljulko po naši zemlji, mi pa smo spali.

Komunistični mislec je zapisal: »Krščanstvo je spęč lev, gorje nam, če se prebudi!«

Prebudimo se iz verske brezbrižnosti! Začnimo s pravim verskim življenjem! Začnimo svoje revolucionarno delo! Naša revolucija ni krvava, ampak duhovna. Prenovimo svoje duhovno življenje! To bo komunizem onemogočilo, le to ga bo uničilo. Komunisti se tega zavedajo, zato njihove žrtve od začetka do danes niso bili kaki manjvredni ali povprečni kristjani, ampak so bili to najbolj delavni klicarji in akcionarji za verski in moralni prerod našega naroda.

Prebudimo se iz spanja vsi! Ko smo spali, je sovražnik sejal ljulko. Zbudimo se in zrujmo to strupeno zrnje, da se prevęč ne razraste!

(»Za blagor očetnjave«.)

V vsaki „Svetovi" knjigi

so obravnavane različne zanimivosti iz vsakdanjega človekovega ustvarjanja in delovanja. Vsaka »SVETOVA« KNJIGA PRINESE KAJ NOVEGA. VSAKA »SVETOVA« KNJIGA ŠIRI ČLOVEKOVO OBZORJE! — VSAKA »SVETOVA« KNJIGA JE NOVOST NA DOMAČEM SLOVENSKEM KNJIŽNEM TRGU!

Družinska pratika
s podobo svete Družine
se dobiva odslej po vseh knjigarnah, trgovinah in trafikah v Ljubljani in mnogih krajih naše pokrajine. Segajte pridno po njej! Brez naše pratike naj ne bo nobene naše hiše.
Je razvedrilo za stare in mlade!

Tako se oni borijo

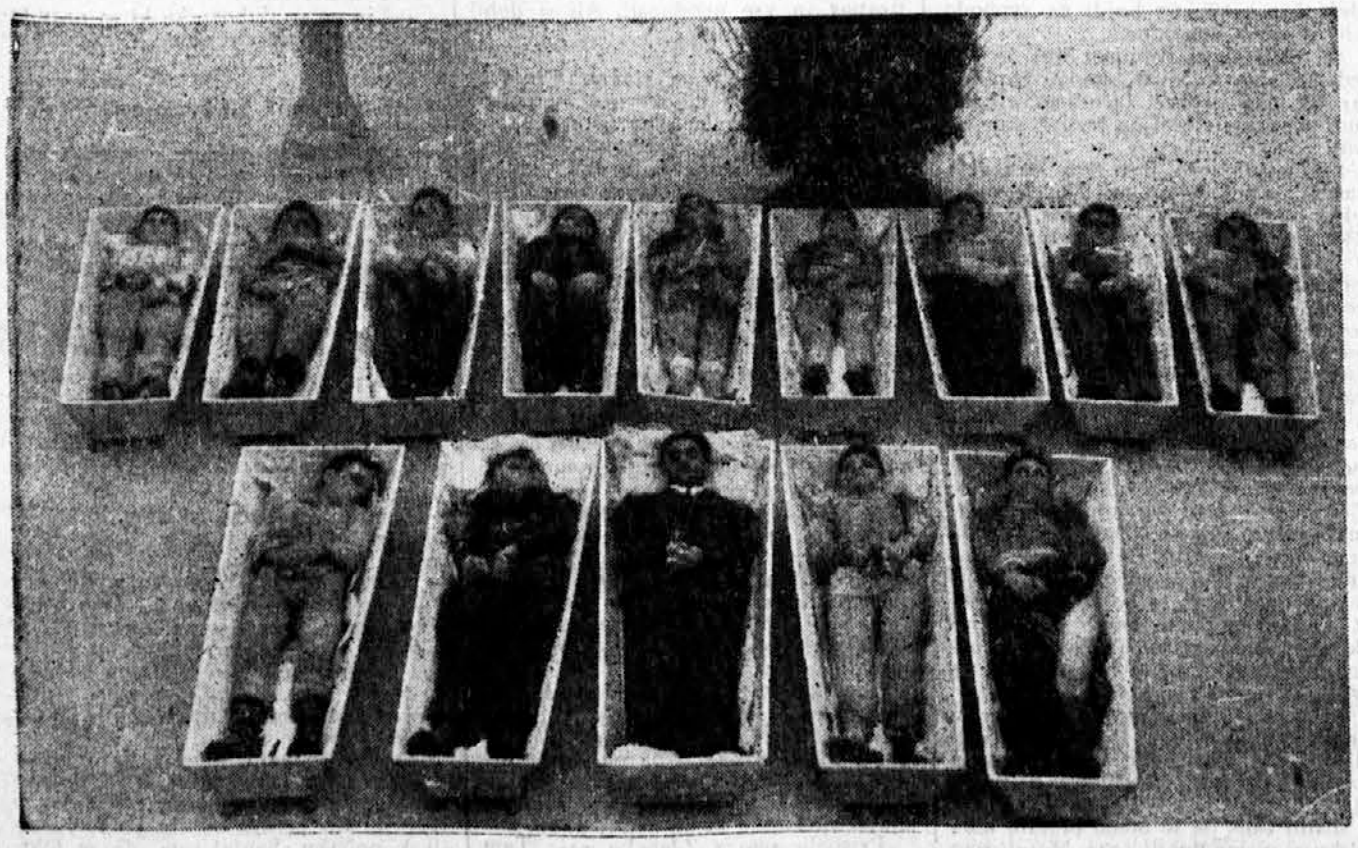

Trupla pomorjenih 13 domobranskih ranjencev in medicinca Otmarja Weissa, ki je ranjence spremljal. Bolniški avtomobil, ki je ranjence peljal z belokranjskega bojišča v ponedeljek, 13. novembra, so tolovaji zajeli pri vasi Hrib ter ranjence in zdravnika nečloveško poklali, jih do golega slekli in oropali. Ta zločin, ki ni osamljen, in ki bije v obraz najosnovnejšim določilom o vojskovanju, je zagrešila »podoficirska šola Narodno svobodilne vojske« iz Črnomlja. To nepopisno zverinstvo »najhrabrejše vojske sveta, ki se bori za najbolj vzvišene človeške ideale«, je pač tako, da bi moral zanj zvedeti ves svet, ki še ni utonil v obupne globine boljševiškega divjaštva.

Jetništvo v Stični, rešitev in svoboda

Spomini slovenskega duhovnika po lanskem 8. septembru (XII.)

Strahote 22. oktobra

Zadnje dni nismo dobivali več dnevnih poročil. To se nam je zdelo sumljivo, ker so še pred par dnevi kričali o »sijajnih« uspehih, sedaj so pa molčali.

»Gotovo jim gre slabo,« sem si mislil; »morda že prihajajo Nemci ali domobranci.«

Takim tolažilnim mislim sem se vdajal jaz in drugi, dokler ni prišel ukaz, da moramo vzeti »spremo« in sobo zapustiti. To je bilo 22. oktobra popoldne.

Dali so nas k Dobrepoljcem Pa komaj smo si izbrali prostore, so nas že začeli klicati. Vsakdo, ki je bil poklican, je moral iti po stopnicah navzdol v pritlično sobo, kjer je za mizo seděl komandant »brigade« in v seznam delal znamenja. Navzoč je bil tudi »sodnik« in nekaj tolovajev. Ne vem, ali naj to žalostno komedijo imenujem sodišče ali razglasitev sodbe ali kaj!

Potekala je pa ta reč takole:

V mimohodu smo šli ob komandantu »brigade« in »sodniku«. Komandant »brigade«, Pirkovič — jaz ga bom tako imenoval, pa naj je bil on ali kdor koli —, je vsakega mimoidočega pogledal ali pa tudi ne, kakor se mu je zdelo. Na vprašanje, če je ta in ta, je naredil znamenje v zapisnik. Nato je šel vsak nazaj po stopnicah navzgor v sobo, ki so mu jo odkazali. Soba, v kateri sem bil tri tedne in v katero se nisem več vrnil, je bila določena za obsojene na smrt. Mislim, da so vanjo ta dan napodili 95 žrtev!

Tomazin je bil poklican pred menoj. Komandant mu je rekel:

»Hud belogardist si bil! Toda Mikužu se zahvali, da si oproščen. Sedaj greš v Stično.«

Kmalu za njim sem prišel na vrsto jaz. Rekel mi je:

»Ti si kaplan, kajne,«

»Da.«

»Iz Cerknice?«

»Da.«

»Stična! Sedaj greš v Stično, pa Mikužu se zahvali!«

»Bom,« sem mu odgovoril, poleg njega stoječemu sodniku sem pa dejal:

»Zakaj me pa ne pustite v Cerknico?«

»Ne, tja te pa ne pustimo.«

»Zakaj pa ne?«

»Boš zoper nas rovaril. Te ‚vojska' ne bi sprejela!«

»Saj sem imel samo propagando!«

»Ja, saj to je ravno neumnost od tebe, da si imel propagando. To moramo tebi bolj zameriti kakor kakšnemu navadnemu človeku.«

Rekel sem zbogom in odšel za drugimi v odkazano sobo, kjer sem zagledal poleg sebe g. Tomazina in še nekoga v kolarju. Bil je to župnik z Iga, svetnik Klemenčič, doma iz Kovorja, vse časti in spoštovanja vreden duhovnik. Tudi on je bil obsojen na internacijo v Stično. Mnogo smo si imeli povedati. Njega so v kasarno prignali šele tisto popoldne. Prej je bil zaprt v ribniški sodniji. Poleg njega so v vojašnico prignali še Škrbca, brata dekana Škrbca in župana z Iga. Zanimivo je to, da je bil dekanov brat izvoljen za — rdečega poslanca. Zakaj on, ne vem. Najbrž ker je imel pri ljudeh ugled. A ker je bil nezanesljiv, je moral iti v ječo.

Zvečer nam je stražar zaupno povedal:

»Lahko ste srečni, da ste v tej sobi. Ker za tiste, ki so tam zraven, nocoj ne bo dobro.«

Tisti večer so jih 95 odpeljali na morišče v Jelendol. Enemu od njih se je posrečilo uiti iz groba. Regljala je strojnica in podirala zvezane žrtve, ki so padale v jamo. Nekoga krogle niso zadele, med druge ga je v jamo vrglo. Ko se je prebudil iz omedlevice, je z grozo opazil, da je živ med mrtvimi. Bil pa je zvezan na rokah in nogah. Zastokal je. To je slišal tolovajski stražar in streljal proti njemu. K sreči ga ni zadel. Poskušal se je izmotati. Težko je šlo. Končno se mu je pa le posrečilo, da se je rešil vezi na nogah. Nato se je previdno dvignil, prišel na vrh in zbežal iz zevajočega groba z zvezanimi rokami...

Nekaj strašnega je bila za nas tista noč. V sobi je gorela luč, nad nami so letali avijoni. Bili smo v strahu pred napadom. Luči nismo mogli ugasniti, ker je bilo stikalo zunaj sobe, stražarji pa našega kričanja niso slišali. Vdal sem se v božjo voljo, naj pride kar koli. A to še ni vse! Vznemirjalo nas je tudi brnenje avtomobilov, na katere so kakor živino nakladali obsojence in jih vozili v smrt.

Vsake pol ure smo slišali klicanje imen, odpiranje in zapiranje vrat, tek po stopnicah in spet ropotanje strojev.

Vse to se je mešalo med seboj, tako da me je še danes groza, če se spomnim tistih nočnih ur v ribniški kasarni. Pa takrat mi je bilo vseeno: ali življenje ali smrt...

Tisti dan je bil petek. Veliki petek za tiste, ki so jih odpeljali.

Zvečer nas je občinski tajnik iz Krke Rebolj popisoval, kakor so mu tolovaji zapovedali. Z njim je bil tudi sin. Ko je tolovaj, ki je Rebolja poznal, videl, da sta oče in sin skupaj zaprta, je rekel: »Saj za ta starga mi nič ni, a ta mlađga je škoda.«

V našem kotu so bili poleg g. Klemenčiča in g. Tomazina še g. Škubic, Roglič, Telič in oba salezijanska dijaka.

V soboto zjutraj so poklicali Teliča v vežo. Ko je prišel nazaj, je ves vesel pripovedoval, da je oproščen smrtne kazni, da je obsojen samo na prisilno delo.

Dopoldne je prišel v sobo sodnik v spremstvu »tovariša«, ki se je jedal klicati za »Luka«. Ta Luka je moral biti nekaj več. Bral sem nekje, da je Luka član druge trojke KPS. Mogoče je to prav tisti Luka, ki nas je že enkrat počastil s svojim obiskom. Na rami je imel brzostrelko ko vsi »višji«. Zdelo se mi je, da je »Luka« imel tistikrat nadzorstvo nad zanesljivostjo sodnika samega.

O naši bodoči usodi

Popoldne je »sodnik« še enkrat prišel. Mi trije smo ga vprašali, kdaj pojdemo v Stično.

»Takoj ko dobimo stražo,« je odgovoril.

»Pa, ali se bomo peljali ali bomo peš hodili,« sem ga vprašal.

»Peljali se boste!«

Ko so drugi silili vanj, je nemirno odskočil in rekel:

»Le bolj daleč bodite! Ne hodite preblizu, ker vi imate uši, jaz jih pa še nimam!«

Nato se je obrnil po sobi in začel:

»Tu sem vam prinesel knjižico o Plenumu OF. V tem Plenumu so zastopane prav vse struje: komunisti, krščanski socialisti in Sokoli. In komunisti so celo v manjšini! Zdaj me pa poslušajte! Nekateri od vas so šli domov in tudi vi boste šli. Toda glejte, da boste pametni! Ambruščani so se dobro odrezali. Tole vam rečem: Lahko se zgodi, da bomo morali mi vsi nazaj v gozd za nekaj časa. Ne rečem, da se bo zatrdno zgodilo, toda če se bo zgodilo, moramo biti na to pripravljeni. Če hočete, tudi vas sprejmemo v partizansko vojsko. Imeli boste vse pravice pravih partizanov. Samo gorje pa tistim, ki bi iz vojske ušli. S temi bomo ravnali kakor z dezerterji. In še to vam povem: če bo kdo sodeloval z Nemci in pride v našo pest, ta bo takoj ustreljen. Do sedaj smo vam prizanašali, če pa se še enkrat spozabite, bo konec z vami!«

Premolknil je, potem pa nadaljeval:

»Zdaj pa še besedo o Angležih. Vi računate, da vas bodo Angleži rešili. Toda ali veste, kakšni so Angleži? Ali mislite, da se kaj brigajo za nas? Kaj še! Res so zadnje čase zagnali v okolici Ribnice orožja za čuda veliko(?!), a tega, česar potrebujemo, nam pa ne vržejo. Angleži samo druge pošiljajo v boj. Rusija se mora sama boriti, dočim imajo Angleži v Palestini 3 milijone vojakov, ki so brez dela, namesto da bi napadali ali dali pomoč v Italijo. Če primerjamo, koliko Angležev se bori, potem je to toliko, ko če bi od vas, ki vas je v sobi 100, poslali v boj samo dva vojaka, drugih 98 pa bi ostalo doma in paslo lenobo. Taki so Angleži!«

Sodnik je računal, da bomo s ploskanjem nagradili njegova izvajanja. Toda pogovor se je obrnil povsem na drugo stran.

Fant, ki so se mu od lakote že pajčevine delale v želodcu, se je opotekaje dvignil in rekel:

»Jaz tega ne morem več prenašati. Rajši me kar pred zid postavite in ustrelite, ko da bi moral še naprej stradati!«

Sodnik ga je nahrulil, kaj se upira.

»Sam si kriv, da si tu! Molči, ker nimaš besede. Če ne, te bomo res postavili pred zid!«

Mislim, da je zvečer prav ta fant po nesreči polil nekaj menaže po tleh. Bil je pa tako sestradan, da je pokleknil na tla in z največjo naglico začel pobirati tiste krompirjeve olupke, ki so kakor papirčki ležali med razlito kuhano vodo. Ko je vse, kar je bilo količkaj večjega polizal, je zagledal še pol fižolove luščine. Kakor sestradan pes je planil še na tisto luščino in jo z vso slastjo zaužil, čeprav se je valjala na umazanem podu.

O zasebni lastnini pod vlado OF

Mi trije, ki smo edini vedeli, kam gremo, smo vprašali sodnika, če bomo dobili svoj denar nazaj.

»Da, takoj! Tudi zato sem prišel. Gremo kar tja v sosedno sobo.« Z nami je šel še en tolovaj.

Tam sem dobil vseh tisoč lir nazaj. Ko sem vprašal za dolarje, mi je sodnik pojasnil:

»Veš, tovariš, teh pa ne boš dobil nazaj, ker so tuja valuta.« Potem sem rekel za uro:

»Kaj pa uro, ali jo bom dobil nazaj?«

»Kaj, ali ti je še niso vrnili?« me je »sodnik« kar se da začudeno vprašal.

»Ne še,« sem odgovoril.

»Jo boš dobil. Samo malo moraš še počakati. Jutri zjutraj jo boš dobil zagotovo.«

Nato sta on in pričujoči tolovaj na moč resno nekaj zapisovala v svoje papirje in mi sveto zatrjevala, da bom dobil uro v najkrajšem času nazaj.

Končno se je moralo »sodniku« vse to že preneumno zdeti, zato je odkrito in brez ovinkov povedal:

»Če pa ure ne bo, ti moram pojasniti, da tisti, ki se pri nas v boju posebno odlikuje, dobi za nagrado uro ali k drugega podobnega.«

Zanimalo nas je, kako dolgo nas mislijo držati v Stični. Na to vprašanje je »sodnik« odgovoril:

»Tam boste do popolne osvoboditve, ki pa ni daleč.«

Ne vem, kaj je hotel s tem povedati. Ali se je norčeval, ali je zares mislil, da bodo tolovaji v kratkem vso Slovensko »osvobodili«. Možno je, da je bil o tem prepričan.

Popolna »osvoboditev« bi lahko pomenila tudi »osvoboditev« od življenja.

Slovo med smrtjo in med življenjem

Vprašal sem:

»Kaj pa, če pridejo v Stično Nemci? Tudi to se lahko zgodi.« — »Če pridejo, pa pridejo,« je odgovoril, »vi samo to glejte, da z njimi ne boste aktivno sodelovali.«

Ko smo se zanimali za tiste, ki so jih prejšnjo noč vozili iz ribniških ječ, je sodnik odgovoril: »Ja, veste, ker ne morejo biti tukaj, smo jih poslali na bolj varen kraj.«

Vrnili smo se v veliko sobo. Skubicu sem dal nekaj denarja in mu obljubil še škrnicelj. Zvečer se je od nas poslovil in šel v sosedno sobo. Potem se nismo viđeli nikdar več.

V nedeljo zjutraj, ko smo odhajali iz kasarne, sem za kratek hip pogledal v sobo, kjer so bili zaprti prisilni delavci. Takrat sem zadnjikrat videl Bonača Janeza in druge Meniševce, enega Švigljevih z Jezera in Purkata. Tega so tolovaji ubili nekje blizu Lašč.

Dnevni red v ribniški ječi

Zadnji čas smo vstajali zelo pozno, da smo tako varovali telesne sile. Nato smo se umili in pomeli sobo. Potem smo sedli na svoja mesta, se tolažili in pričakovali, kdaj se bodo odprla vrata in bo prišla »ogledna komisija za nabavo čevljev«.

Ko je ta odšla, smo čakali na »kazan«. Na glas moliti nismo smeli, zato je molil vsakdo zase.

Tudi pred jedjo in po jedi od začetka nismo skupno molili. Ko pa je postala hrana izredno slaba, sem svojim sotrpinom predlagal, da bi bilo pametno, če bi pred jedjo in po jedi na glas molili, da bi Bog dal hrani večjo moč. Če namreč Bog hoče, nam more tudi voda koristiti in nadomestiti drugo hrano. Prosimo torej Boga, naj blagoslovi ta naš ubogi živež revščine, naj mu On da tako moč, da ne bomo preveč oslabeli, četudi je hrana nezadostna.

Potem sem molil in naredil križ v blagoslov. Molili smo na glas, ne da bi se ozirali na stražarje in na njihove poglavarje, katerih eden nam je svetoval, da bi bilo bolje, če bi molili po tihem.

Ko je kosilo minilo, smo čakali na večerjo in si dolgčas preganjali, kakor smo vedeli in znali.

Ko se je naredila noč, smo se Cerkljani zbrali v kot in molili rožni venec, obudili kesanje, si voščili srečno noč in božje varstvo ter zaspali.

Tako je minilo dva in dvajset dni v ribniškem zaporu. Zadnjih devet dni bi morali biti v Stični, ker sem bil že tisti večer oproščen, ko nas je obiskal Mikuž. Toda iz Ribnice me niso pustili zato, ker so se bali, da bi me v Stični tudi zares ne osvobodili, kajti ko bi bil svoboden, bi v Ljubljani pripovedoval, kaj sem videl in doživel. Zato so me držali še deset dni v zaporu.

Toda kljub temu je prišel 24. oktober 1943, dan rešitve zame in za moja duhovna sobrata. Nismo šli sicer v svobodo, a šli smo v boljše razmere. To je vedel tudi tolovajski sodnik, ko je rekel:

»V Stično boste šli, tam boste pa gospodje. Ne vem, zakaj imate take posebne pravice.«

V internacijo v Stično

Drugi dan, v nedeljo, 24. oktobra, pride tolovaj in ukaže:

»Tisti, ki greste v Stično, se hitro pripravite za odhod!«

Škrnicelj, ki mi je bil štiri tedne najljubši prijatelj, katerega vsebina je dala toliko cigaret, sem pustil tam. Vzel sem aktovko in zavoj, ki sem ga zvezal z vrvicami za čevlje, si vrgel odejo čez rame, pa hajdi na svobodo. Bilo je ob 9 dopoldne.

Šli smo skozi Ribnico. Ker je bila nedelja, smo srečavali mnogo ljudi, ki nas še niso preveč začudeno gledali. Tudi pozdrav: »Hvaljen Jezus!« smo slišali.

Spremljala sta nas dva stražarja. Starejši je bil dober, naš človek, doma nekje od Loškega potoka. Če se je le dalo, nam je pomagal. V nekem mlinu je dobil kruha za nas. Tudi najvažnejše novice smo skrivaj zvedeli od njega. — Hud je bil pa drugi, mlajši stražar iz Črnomlja. Prejšnji ponedeljek je peljal v Stično dekana Bitnarja. Tisti dan je neprestano lilo kakor iz škafa.

Mi smo pa, hvala Bogu, imeli lepo vreme. Veseli smo šli proti Stični, ker smo vedeli, da se nam bo tam v kratkem približala prava osvoboditev. Starejši stražar nam je zaupal, da bomo kmalu rešeni, ker so Nemci že v Črnomlju in Novem mestu. Dejal je, da se bo z naslednjim dnem začela ofenziva in bo tudi on zbežal, če bo le dobil priliko. Tarnal je, kako težko je biti pri tolovajih, kako slabo hrano imajo novomobiliziranci v primeri s starimi tolovaji, ki imajo vsega dovolj.

Po cesti je bila povsod najstrožja kontrola. Tudi njihovi ljudje so se morali na vsakem voglu legitimirati in kazati dovolilnice. Prav vsakega so ustavili.

Mislili smo, da se bomo peljali, toda v Ribnici nismo dobili voza. Morali smo iti naprej peš. Komaj smo že vlačili noge za seboj. Bili smo utrujeni od ječe, od slabe hrane opešani ter razrahljanih živcev. Kar poganjati sem se moral, da sem ustregel priganjajočemu mlajšemu tolovaju, ki je kar naprej kričal: »Ajde, ajde! Le brže, le brže!«

In če sem se katerikrat opotekel na sredo ceste, je brž zavpil: »Na desno, da te kdo ne povozi!«

Pri dobrih ljudeh

Nekje blizu Ribnice, mislim, da se vas imenuje Breg, smo iskali konja in voz. Prehodili smo vso vas — zastonj.

Pri zadnji hiši je gospod Tomazin naredil veliko dobro delo. Dregnil sem ga in mu rekel:

»Ti, Ludvik, ti imaš bolj namazan jezik, reci no, če imajo kaj kruha.«

In res je začel gospodinji pripovedovati, da smo duhovniki, ki nas peljejo v internacijo v Stično, in da prosimo kruha, ker nas čaka še dolga pot.

Ženski smo se zasmilili. Šla je v hišo in nam prinesla tankega belega kruha, ki mu menda tam pravijo »mline«. Kako smo se ga razveselili! Gospodinja je rekla, ko ga je delila:

»Mi sami čakamo, kdaj bomo morali bežati. Zato sem spekla takle kruhek.«

Vsakdo je dobil kos. Zelo se nam je prilegel. Kar čutil sem, kako je počasi lezla toplota po telesu, v roke, v noge, v prste. Prej nas je zeblo, ker je bil hladen jesenski dan in so nam tolovaji že vso kri ohladili. Ko smo zaužili tisti kruh, smo dobili tudi moč, da smo hitreje stopali, in upanje, da bomo navsezadnje le prišli do cilja, četudi peš.

Pešačili smo — to besedo je uporabljal mlajši tolovajski spremljevalec — do Žlebiča. Tam smo čakali na voz.

Kaplan Tomazin je hotel pobrati jabolko, ki je ležalo v ogradi pri cesti. Toda mlajši stražar mu ni pustil, da bi zlezel pod ograjo in ga pobral. Zavpil je nad njim. Ko je to videla neka Srbkinja, ki je menda tam poročena, je ozmerjala tolovaja, češ kako je brezsrčen, da revežu niti na tleh ležečega jabolka ne privošči. Zraven stoječi tolovajski funkcionar, ki se je smolil tam okoli, pa je pohvalil stražarja, da je prav ravnal. Žena je šla v hišo in vsakemu od nas prinesla lepo jabolko.

Ljudje so bili z nami res dobri. Povsod, kjer smo prosili, so nam pomagali.

Na vozu in peš

V Žlebiču smo nazadnje dobili voz. Tisti, ki nas je peljal, je bil prijazen človek. Jaz sem sedel poleg mlajšega stražarja. Starejši nam je v nekem mlinu preskrbel kruha in ga razdelil. Od svojega kosa sem polovico odstopil mlajšemu stražarju, da bi ga pridobil zase. Res je potem postal zgovornejši.

Na več krajih smo videli ljudi v železničarskih uniformah, ki so nekaj premetavali. Čeprav je bila nedelja, so delali.

Ko smo se pripeljali v Ortnek, smo se oglasili v gradu. Tam so nam dobro postregli. Kuharica nam je dala dobršne kose kruha za na pot. Z vozom, ki so nam ga dali grajski, smo se peljali v Velike Lašče. Spotoma smo videli na več mestih razdrto železniško progo. Takrat sem se spomnil besed tolovajskega funkcionarja (mislim, da je bil sodnik iz Ribnice), ki je dejal:

»Pet let ne bodo popravljene naše železnice. Toda nič ne pomaga. Moramo tako, če hočemo narod osvoboditi.«

V Velikih Laščah smo šli na »komando mesta«. Sedež je imela nekje zunaj. Po dolgem čakanju smo se vrnili v Lašče.

Ko smo čakali pred hišo, kjer je bila »komanda«, sem si zapomnil dva rdeča prostovoljca, ki sta bržkone prispela iz Ljubljane. Napravljena sta bila kot turista. Gotovo sta si mislila, da je taka vojska idila pod smreko.

Eden od njiju je šel na komando, drugi je čakal zunaj. Ko se je prvi vrnil z dovoljenjem in z nakaznico za kosilo, je rekel zunaj čakajoči:

»No, ali si dobil?«

»Sem.«

»Ali za hrano tudi? Saj so nama rekli, da imava vse pravice pravih partizanov in vse ugodnosti. Ali si dobil nakaznico za hrano,«

»Sem.«

»No, saj to je pa glavno. Gremo!«

In sta šla — mi pa tudi, ker smo tudi mi dobili nakaznice za hrano.

Peljali so nas v »Vatikan«. Tam smo dobili kosilo: rižoto. Po sedmih tednih smo se enkrat spet pošteno najedli.

Iz Velikih Lašč smo pešačili do Rašice. Nad nami je letel nemški avion in metal letake. Na tej poti smo srečali ženico, ki nas je najprej predirno gledala, potem pa je pozdravila:

»Dober dan, gospodje, hvaljen Jezus!«

Strah pred tolovajskimi ubežniki

Na Rašici smo skoraj dve uri čakali na konjsko vprego. Debeli terenec nam je medtem pripovedoval o Tomazinu, ki je bil z nami v Ribnici zaprt. Dolžil ga je, da je »belogardist« in ne vem kaj še vse.

Po dolgem iskanju po vasi smo dobili voz, ki se je zibal na vse strani, kamor si hotel. Peljali smo se pa le! Človek, ki nas je vozil, je bil proti tolovajem.

Med potjo smo slišali streljanje. Mlajši stražar se je zanimal, zakaj streljajo. »Vežbajo,« je odvrnil naš voznik, »pa v gozdu se skriva okrog sto fantov pred tolovaji.«

»Hudiča,« je zaskrbljeno zaklical mlajši razbojnik in se oziral okoli.

Prispeli smo v Zdensko vas. Tam smo se oglasili v neki hiši, ker je domači sin bil z nami zaprt v Ribnici. Pogostili so nas. Hoteli smo ostati v Zdenski vasi, ker smo bili trudni, a mlajši stražar ni pustil, da bi tam prenočili. Se je menda bal, da bodo prišli ponoči tolovajski ubežniki in nas osvobodili.

Terenec iz Zdenske vasi je bil z nami še kar prijazen. Pripravili so konja in voz in se odpeljali proti Hočevju. Vozniku so pozneje tolovaji vse izropali.

Iz Hočevja smo šli peš v Krko. Ta pot me je precej utrudila. Hodili smo po bližnjicah. Če sem hotel kam priti, sem moral jesti kruh. Ko mi ga je zmanjkalo, sem z veliko težavo vlekel noge za seboj. Sam sebi sem se moral smejati, ker sem bil tako odvisen od jedi.

Na »komandi mesta Krke« smo se nekoliko odpočili. Prišel nas je pogledat tudi nek učitelj, ki ga je g. Tomazin poznal. Govoril je marsikaj. Med drugim je povedal tudi to, da mislijo v Stični odpreti gimnazijo za dijake na »osvobojenem ozemlju«... Ker je to reč tako resno pripovedoval, smo se pošalili, da bomo mi lahko za profesorje na gimnaziji, saj drugega dela v internaciji itak ne bomo imeli!

Po polurnem čakanju smo sedli na voz in se preko Muljave peljali v varstvo stičenske Matere božje.

Ker smo se vozili ponoči, nas je pred vsakim naseljem ustavila straža:

»Stoj!«

»Stal sem!«

»Kdo tam?«

»Partizani!«

»Partizani naprej!«

In naš spremljevalec (mlajši) je stopil naprej, pokazal dovoljenje, pojasnil, kdo smo, in šli smo naprej...

Na Muljavi smo morali pokazati celo legitimacije. Ko smo stražarju rekli, da nimamo drugega kot osebne izkaznice, izdane od italijanske oblasti, je ta odgovoril:

»Saj to so edine pravomočne legitimacije.«

Brez gesla

Ko smo bili že blizu cilja, je »vojak«, ki je na cesti stražil, vprašal našega divjega mlajšega stražarja, ki se je vso pot delal zelo važnega in starejšemu ni pustil do besede, če ve za geslo. Toda osramočen je moral priznati, da je pozabil na Krki vprašati, kakšno je geslo.

Šel je na »komando mesta«, ki je dala enega stražarja za spremstvo, da bi se nam kaj ne pripetilo.

Odpeljali smo se in prišli na Marof, kjer je bil sedež VOS-a, slovenske ČEKE. Stopili smo v neko hišo, peljali so nas v kuhinjo, katere strop je bil črn in stene zamazane. Notri je bila miza, klop in nekaj stolov. Na manjši mizi je bilo kakih 20 krožnikov.

Bil sem presenečen. G. Klemenčič in Tomazin tudi. Molče smo drug drugega gledali. Ne vem, kaj sta ona mislila, gotovo pa je, da smo vsi pričakovali, da bomo šli v samostan, ne pa na Marof.

»Moj Bog,« sem si mislil, »ali bomo morali tu ostati? To ne bo internacija, ampak prava ječa, če bomo morali prebivati v tej zakajeni sobi in pod stalnim nadzorstvom domačih in tujih razbojnikov. A vse kaže, da bomo res tu ostali. Krožnikov na mizi je že približno toliko ko tistih bogoslovcev in duhovnikov, ki so podpisani na »izjavi«. Na, sedaj pa imaš! Vso pot sem se že veselil, da bom zvečer v samostanu med ljubeznivimi patri, zdaj so nas pa poslali semkaj med te rogovileže.«

Tako sem sam pri sebi premišljeval in si glavo razbijal z negotovostjo. Ker sem si pa hotel biti na jasnem, sem vprašal tolovaja, ki je imel veliko oteklino in brazgotino na obrazu:

»Tovariš stražar, ali bi lahko zvedel, koliko vas je v tej hiši?«

Ni mi odgovoril na vprašanje. Jaz sem pa nadaljeval:

»Kje pa so tisti bogoslovci, ki so internirani? Ali so v tej hiši?«

»Saj tu ni nobenega bogoslovca!«

»Kje pa so potem?«

»V samostanu.«

»Kje pa so duhovniki, ki so prav tako internirani? Ali so tudi v samostanu?«

»Tudi.«

»Kaj pa mi? Ali bomo ostali kar tu med vami?«

»Ne! Tudi vi pojdete v samostan.«

Pomiril sem se, ker sem vedel, da gremo tudi mi tja med bele zidove, kjer se bomo odpočili in po dolgem času spet lahko v miru maševali. Tudi oba tovariša sta tiste trenutke podobno preživljala.

Pri belih menihih

Čez nekaj minut smo krenili na pot. Ura je morala biti že 11 ponoči, ko smo prispeli do samostana. Ker smo prišli tako pozno, so bila vrata že zaprta. Precej dolgo smo morali razbijati, da so se odprla.

Samostanski brat, ki nam je odklenil, je šel poklicat g. p. Mavra Grebenca, kateremu so tolovaji ubili brata, samostanskega ekonoma p. Placida. Tudi p. Maver je bil nekaj časa zaprt v Novem mestu. A so ga spustili in internirali v domačem samostanu. Prišel nas je pozdravljat še g. Štefan Kraljič, ki je bil z dr. Blatnikom zaprt v Novem mestu. Tudi ta dva sta bila internirana v Stični.

Drug drugemu smo pripovedovali svoja doživetja in hvalili Boga, da nas je rešil. Patri so nam postregli z dobro večerjo. Ko je ura odbila polnoč, smo šli k počitku. Sanjal sem, da je tolovajska vojska razpadla in da sem tolikokrat omenjenemu sodniku iz Novega mesta nazadnje dal odvezo.

Ko sva bila z g. Tomazinom drugi dan pri zajtrku, naju je z obiskom po-

Dalje na 5. strani

CVRČEK ZA PEČJO

5

POVEST • CH. DICKENS

DOSEDANJA VSEBINA:

V tihem srečnem domu živita dobrodušni prevoznik John Peerybingle in njegova mlada ter lepa žena z detetom in služkinjo Slowboyevo. Cvrček za pečjo, ki ga imata za znanilnca lepe domače sreče, jima dela družbo. Nekega dne je John pripeljal s seboj čudaškega, naglušnega starca, ki ga je pobral spotoma in je na Johnovem vozu trdno zaspal. Starček se pozneje na Johnovem dvorišču prebudi in ne ve naprej, ker čaka nekoga, ki bi prišel ponj. Medtem pride k Peerybinglovim šegavi Caleb, siromašni izdelovalec igrač pri tvrdki Tacleton, ter povprašuje, če je kaj pošte zanj. Ko se že odpravlja, vstopi Tacleton, Calebov gospodar, ki je na tem, da se bo poročil s prav mlado nevesto. Zato vabi Johna in ženo na obisk, ki pa jima ni dosti do tega. Nenadoma obide Peerybinglovo čudna slabost, ki se zdi v neki skrivnostni zvezi s čudaškim starcem. Ženi pa kmalu odleže. Gluhi starec prosi za prenočišče in Peerybinglova mu začuda voljno ustreže. — V revni bajtici živita Caleb in njegova slepa hči Berta ter izdelujeta igrače. Ko sta zatopljena v delo, ju obišče gospodar Tacleton, ki ga ima slepa Berta v svoji preprostosti za najbolj šaljivega in najbolj dobrotnega človeka na svetu.

»Mislim, da si se že,« je vzkliknila slepa deklica ter v radosti s prstom pokazala nanj. »Saj te poznam, oče! Ha, ha, ha! Kaj ne, da sem uganila.«

Kako vse drugačna je bila podoba v njeni domišljiji od resničnega Caleba, kakor je tamle sedel in jo opazoval! Govorila je o njegovem lahnem koraku. Glede tega se ni motila. Leta in leta ni niti enkrat prekoračil praga v svoji počasni hoji, marveč z živahnim korakom, ki naj bi prevaril njeno uho. In če mu je bilo pri srcu še tako težko, nikdar ni pozabil na mladeniške stopinje, ki so ji vlivale toliko veselja in poguma!

Sodim, da je vse Calebovo vedenje izviralo iz tega, ker je iz ljubezni do slepe hčerke vso svojo osebnost utopil v stvari, ki so ju obdajale. Kako bi se mož mogel sicer tako vneto baviti leta in leta s stvarmi, ki so njegovo notranjost tako malo zadevale!

»No, tako,« je dejal Caleb in se umaknil za korak ali dva, da bi mogel svoje delo bolje presoditi, »dobro sem zadel; večje podobnosti ne najdeš niti pri dveh novcih. A kakšna škoda, da se vse pročelje hiše odpira naenkrat! Če bi le bilo v njej pravo stopnišče in prava vrata med vsemi sobami! Toda to je ravno najhuje pri mojem poklicu, da moram venomer samega sebe varati in slepiti.«

»Kar nekam sram me je kadar ga nosim,« je dejal Caleb ter pri tem pazil, kako bodo njegove besede vplivale na njenem žarečem obrazu. »Prav zares! Kadar slišim dečke in ljudi za mojim hrbtom šepetati: ‚Glej ga no, glej! Kako imeniten je videti!', ne vem, kam bi se obrnil. Snoči me je berač ustavil in me ni hotel pustiti naprej. Ko sem mu dejal, da sem čisto navaden zemljan, je rekel: ‚To pa gotovo ne bo res, vaša častitljivost, tega mi nikar ne pravite!' Lahko si misliš, kako me je bilo sram. Bilo mi je, kakor da nimam pravice nositi tak površnik.«

Srečna slepa deklica! Kako vesela je bila v svoji radosti!

»Vidim te, oče,« je rekla in tlesknila z rokami, »vidim te tako razločno, kakor če bi imela oči, ki mi jih ni treba, kadar si pri meni. Sinji površnik« —

»Svetlosinji,« je rekel Caleb.

»Da; da, svetlosinji!« je vzkliknila deklica ter žareče lice dvignila kvišku. »To je barva svetlih nebes! Saj si mi že dostikrat povedal, da so sinja! Svetlosinji površnik« —

»Napravljen čisto po životu,« je namignil Caleb.

»Da, čisto po životu!« je veselo pritrdila slepa deklica ter se prisrčno smejala. »S takim površnikom, dragi oče, z veselimi očmi, smejočim se obrazom, lahnim korakom in s tvojimi črnimi lasmi — to moraš res biti mlad in lep!«

»Ojoj,« se je živahno oglasil Caleb, »če boš tako govorila, se bom prav kmalu prevzel.«

»Precej potihem govoriš, oče. Mar si truden?«

»Truden,« se je v hipu razvnel Caleb, »kaj bi moglo mene utrudíti, Berta? Še nikdar nisem bil truden. Te besede ne poznam.«

Da bi dal več veljave svojim besedam, se je nenadoma premagal, da ni zleknil svojih udov ter zazdehal kakor podobice na polici, ki so bile videti večno trudne, ter zabrundal kratko pesmico. Bila je pesem vinskih bratcev o žareči čaši. Zdaj jo je zapel s krepkim pijanskim glasom, da mu je bilo lice videti še tisočkrat bolj usehlo kakor prej in se je zdel še bolj zamišljen.

»Kaj? Prepevaš?« je vprašal Tackleton, ko je pomolil glavo skozi vrata. »Le daj! Jaz ne morem peti.«

Tega tudi nihče pri njem ne bi pričakoval. Prav nič ni imel na sebi, kar bi količkaj dalo slutiti, da zna zapeti kako pesmico.

»Ne morem peti,« je dejal Tackleton. »Veseli me, da ti lahko. Upam, da utegneš tudi delati. Za delo in pesem hkrati bo nemara premalo časa, kaj?«

»Da bi ga videla, Berta, kako mi pomižkuje!« je šepetal Caleb. »To ti je šaljivec! Tako bi gotovo mislila, če ne bi vedela, da je resen — kaj ne, da bi?«

Slepa deklica se je nasmehnila ter pokimala.

»Ptico, ki zna peti, a ne mara peti, moramo spraviti do tega, da bo pela, pravijo ljudje,« je mrmral Tackleton. »Kaj boš pa počel s sovo, ki ne zna peti in ne bi smela peti, a vendar hoče peti? Ali sploh moreš pripraviti sovo do česar koli?«

»Bog nebeški! Ko bi le vedela, na kaj vse zdajle namiguje!« je pošepnil Caleb svoji hčerki.

»Zmeraj je vesel in dobre volje, kader je pri nas!« je smeje se vzkliknila Berta.

»O, tudi ti si tukaj!« je odvrnil Tackleton. »Uboga šema!«

Tackleton je resnično verjel, da je slepo dekle slabega uma; svojo vero je zidal na prepričanju — ne vem, ali zavestno ali ne — da je zaljubljena vanj.

»No, in ko si že tukaj — kako je kaj s teboj?« je po svoje godrnjal Tackleton.

»O dobro, prav dobro. In srečna, kakor bi le mogli želeti, da bi bila. Čutim se v taki sreči, kakor bi jo vi dali vsemu svetu, če bi mogli!«

»Uboga šema!« je mrmral Tackleton. »Niti trohice zdrave pameti. Niti trohice!«

Slepa deklica ga je prijela za roko in jo poljubila. Za hip jo je nato držala med svojimi dlanmi in si jo mehko pritisnila na lice, preden jo je spustila. V njenem vedenju je bilo toliko nedopovedljive vdanosti in tako vnete hvaležnosti, da je celo ganilo Tackletona. Zdaj je zabrundal mileje, kakor je bil sicer vajen:

»Kaj pa je zdaj?«

»Ko sem snoči šla spat, sem cvetlico postavila poleg blazine, tako da sem se je spomnila celo v sanjah. In ko je napočil dan ter je veličastno rdeče sonce — rdeče sonce, oče, kajne?«

»Rdeče zjutraj in zvečer, Berta,« je odvrnil ubogi Caleb ter z žalostnim pogledom ošinil svojega gospodarja.

»Ko je vzšlo in je svetla luč, za katero se zmeraj bojim, da bom kdaj pri hoji trčila vanjo, lila v mojo sobo, sem drevesce obrnila proti njemu in blagoslavljala nebesa, da so nam dale tako dragocene stvari, ter blagoslavljala vas, ki ste mi jo poslali, da bi me razveselila!«

»Vrata norišnice so se odprla!« je dahnil Tackleton. »Kmalu bomo pri prisilnih jopičih in verigah. Dobro napredujemo!«

Caleb je rahlo s sklenjenimi rokami strmel v prazno, kakor da bi se sraševal (mislim, da je to v resnici storil), ali je Tackleton sploh kaj storil, kar bi zaslužilo njeno zahvalo. Če bi bil Caleb v tem hipu popolnoma svoboden človek in bi kdo od njega zahteval, da mora pod smrtno kaznijo igračarja ali brcniti ali poklekniti predenj, kakor bi pač Tackleton zaslužil, mislim, da se ne bi dosti obotavljal ter gotovo izbral pravo pot. Caleb je dobro vedel, da je sam s skrbnimi rokami prinesel domov mali rožnati grmič za hčerko in da ji je natvezal nedolžno prevaro, samo da ne bi slutila, koliko si vsak dan pritrguje, da bi bila ona srečnejša.

»Berta,« je zaklical Tackleton ter se za trenutek delal prisrčnejšega, »pridi sem!«

»O saj lahko pridem sama k vam, ni me treba voditi!« je odvrnila.

»Ali naj ti povem neko skrivnost, Berta?«

»Kakor hočete!« je z zanimanjem odgovorila.

Kako ji je žarelo temno lice! Kako se ji je razsvetlil ves obraz!

»Saj danes je tisti dan, ko te kakor po navadi obišče tista mala razvajenka, Peerybinglova žena, in se s teboj tako čudovito zabava, kaj ne?« je dejal Tackleton ter se namrdnil, kakor da bi se mu to močno gnusilo.

»Da,« je odvrnila Berta, »prav danes je tisti dan.«

»Saj sem si mislil,« je povzel Tackleton. »Veš, jaz bi se vama rad pridružil.«

»Ali slišiš, oče!« je vzkliknila slepa deklica v vročem zanosu.

»Da, da, slišim,« je mrmral Caleb s srepim pogledom človeka, ki blodi okrog v sanjah, »toda ne verjamem. Prav gotovo te vleče, kakor te jaz včasih.«

»Veš, rad bi — rad bi Peerybinglovo spravil do tega, da bi se v družbi srečala z Mayo Fieldingovo,« je dejal Tackleton. »Oženil se bom z Mayo.«

»Oženil!« se je na moč začudila slepa deklica ter se za korak umaknila.

»Taka šema je, da sem se bal, da me ne bo prav nič razumela,« je mrmral Tackleton. »A Berta! Oženil! Cerkev, duhoven, zapisnikar, cerkovnik, steklena kočija, zvonovi, zajtrk, poročni kolač, darila, pokloni in vse ostale oslarije. Poroka, veš, poroka. Ali ne veš, kaj je poroka?«

»Vem,« je odvrnila slepa deklica z mehkim glasom. »Razumem!«

»A res?« je mrmral Tackleton. »Tega ne bi pričakoval. No, zaradi tega bi se vama rad pridružil ter pripeljal s seboj še Mayo in njeno mater. Še dopoldne vama bom nekaj poslal; mrzlo gnjat ali kako drugo okusno malenkost. Ali me boš pričakovala?«

»Da,« je odgovorila.

Sklonila je glavo, se obrnila ter tako stala s prekrižanimi rokami in premišljevala.

»Ne verjamem, če boš,« je mrmral Tackleton ter jo pogledal. »Zdi se mi namreč, da si že vse pozabila, kar sem ti povedal. Caleb!«

»To bi pa že lahko vedel, da sem tukaj,« si je mislil Caleb. »Želite, gospod?«

»Glej, da ne bo pozabila, kar sem ji pravil.«

»Ona nikdar ne pozabi,« je odgovoril Caleb. »To je ena redkih stvari, v kateri ni spretna.«

»Vsakdo meni, da so njegove gosi labodi,« je pripomnil igračar in skomizgnil z rameni. »Ubogi vrag!«

Ko se je znebil te opazke z neskončnim prezirom, je stari Tackleton odšel.

Berta je še zmeraj stala tam vsa utopljena v premišljevanju. Veselje je splahnelo z njenega sklonjenega, žalostnega obraza. Trikrat ali štirikart je stresla glavo, kakor da bi žalovala za kakim spominom ali da bi bila kaj izgubila, a njene žalostne misli niso stekle v besede.

Šele ko se je Caleb znova utopil v svoje delo ter vpregel par konj pred voziček, s tem da jim je vprego kratko malo pribil z žeblji na življenjsko važne telesne dele, se je približala njegovemu stolu ter sedla poleg njega in rekla:

»Oče, tako samotno se počutim v temi. Rada bi svoje oči, svoje potrpežljive in voljne oči.«

»Tukaj so,« je dejal Caleb. »Vedno so pripravljene. Saj so bolj tvoje kakor moje ob vsakem dnevnem času, Berta. Kaj bi rada, da bi tvoje oči videle, draga?«

»Ozri se po sobi, oče.«

»Dobro,« je rekel Caleb. »Sem že, Berta.«

»Povej mi vse, kaj vidiš!«

»Taka je kakor zmeraj,« je rekel Caleb. »Domača, toda zelo prijazna. Pisane barve po stenah, lepe cvetlice na pladnjih in krožnikih, svetli les stropnikov in okvirov ter splošna veselost in snaga jo delajo prav čedno.«

Prijazno in čedno je bilo vse, česar so se Bertine roke dotaknile. Sicer pa veselost in snaga v stari polomljeni bajtici, ki jo je Calebova domišljija tako lepo naslikala, nista mogli biti doma.

»Delovno obleko imaš na sebi, zato nisi tako čeden, kakor če nosiš svoj lepi površnik,« je dejala Berta ter ga pogladila.

»Tako čeden res nisem, a kljub temu veselega srca,« je odvrnil Caleb.

»Oče,« je povzela slepa deklica, potem ko se je naslonila nanj ter mu skrivaj položila roko okrog vratu, »povej mi kaj o Mayi. Ali je zelo lepa?«

»Zelo lepa,« je rekel Caleb. In lepa je res bila. Calebu tega ni bilo treba posebej razlagati ter iskati primerov, kar se je redkokdaj zgodilo.

»Črne lase ima,« je zamišljeno dejala Berta, »bolj črne kakor jaz. Njen glas je sladek in mehak, to vem. Zmeraj sem jo rada poslušala. Njena postava —«

»Nobene punčke ni v tej sobi, ki bi ji bila enaka,« se je vrinil Caleb. »In te njene oči!« —

Umolknil je za hip, zakaj Berta se je močneje privila k njemu in ga še tesneje stisnila okrog vratu, kakor da bi ga hotela posvariti, kar je Caleb le predobro razumel.

Malo je pokašljal ter si dal opravka s kladivcem, potem pa je znova začel brundati pesem o žareči čaši, s katero si je zmeraj pomagal, kadar je bil v zadregi.

»Najin prijatelj, oče, najin dobrotnik. Nikdar se ne naveličam slišati kaj novega o njem. — Kajne, da se nisem nikoli naveličala?« je naglo dostavila.

»Prav gotovo ne,« je odgovoril Caleb, »in po pravici ne.«

»Da, po pravici ne!« je odločno potrdila slepa deklica. Te besede je izgovorila s tolikšno vnemo, da si Caleb ni upal pogledati ji v obraz, čeprav so bili nagibi njegovih izjav docela čisti. Povesil je oči, kakor da bi hčerka mogla brati v njih nedolžno prevaro.

»No, potem mi pa še kaj povej o njem, dragi oče,« je rekla Berta. »Kar ponovi, kar si mi že tolikokrat povedal! Njegov obraz je dobroten, ljubezniv in nežen. Pošten in odkritosrčen je, o tem sem prepričana. Moško srce, ki skuša zakriti vso dobrotljivost z videzom trdote in nejevolje, se zrcali v slehernem njegovem pogledu.«

»In ga plemeniti,« je dodal Caleb v tihem obupu.

»In ga plemeniti!« je vzkliknila slepa deklica. »Starejši je od Maye, oče, kaj ne?«

(Dalje prihodnjič.)

Nadaljevanje s 4. strani.

častil opat g. dr. Kostelec. Gospod Tomazin mu je v kratkih besedah povedal vso zgodbo. Gospod opat je bil zelo zaskrbljen in žalosten. Kako bi tudi ne bil, ko so mu pa komunisti odpeljali tako sposobnega ekonoma patra Placida in samostan razglasili za »narodno« last ter govorili, da bodo v samostanu odprli »republikansko« gimnazijo. Vse samostansko imetje so popisali. Še orehe in suhe hruške! In da bi tolovaji vseh teh dobrot ne dobili v roke, smo interniranci pridno segali v vreče, kjer so bile te reči.

Da boste vse vedeli, moram povedati še to, da smo samostanskim bratom pomagali ribati repo in zelje in si tako zaslužili pravico do kakega priboljška.

Med begunci in jetniki v Stični

Stanovali smo v tistem delu samostana, kjer je pokojni nadškof Jeglič imel svoje sobe. Tam, kjer je bila nekdaj škofova obednica, so prebivali bogoslovci, nas štiri: Bukovca Janeza, Malovrha Franceta, Tomazina Ludvika in mene so pa dali v škofov oratorij. Oltar smo prenesli v sosednjo sobo. Toda iz vsega, kar je bilo v sobi, je vel duh velikega pokojnika.

Nas mlajših je bilo 22. V hiši, ki stoji poleg žitnice, je bilo še 25—30 starejših mašnikov.

Svojega poglavarja smo imeli v g. Sokliču, duh. svetniku in župniku iz Slovenjgradca. Določal je dnevni red, sporočal novice, pomagal bolnikom z zdravili, kar jih je premogla njegova lekarna, skratka, bil nam je res oče.

Od gospodov sem si zapomnil še g. Kocjančiča. Napovedoval je vsak večer: »Jutrišnja maša, gospodje, bo...« Če se je dobri gospod zmotil, mu nismo preveč zamerili, ker zmotiti se, je človeško. G. Kocjančič se je zanimal tudi za naše rojstne in druge podatke.

Še hujši zgodovinar je bil g. Markič, ki je za vsako ceno hotel odkriti med nami koga, ki bi bil plemenite krvi in rojen v kakšnem gradu.

Posebe sem se seznanil še z g. Pfajfarjem in si zapomnil g. Gostišo. Faro je imel nekje na Kočevskem. Ker se razume na stroje, je svojčas moral tudi tolovajem popravljati mitraljez. Zapomnil sem si njegove gumijaste škornje, v katerih je tudi maševal. Tobaka za njuhanje je imel takrat veliko zalogo — polno pletenko. Je zelo pobožen in blag gospod ter radodaren. Vse bi bil razdal.

V sobi na nizi je imel vse polno ključavnic, ključev, popravljal je ure; če se je stroj polomil, so njega poklicali itd.

Nekoč prve dni me je poklical in iz žepa privlekel velikansko hruško, kateri se je odrekel, samo da bi storil dobro delo. Nato mi je dal še kos kruha, ki je bil po sredi namazan z lanenim oljem. Izročil mi ga je rekoč:

»Nate! Tole sem vam prinesel, ker ste tako slabega zdravja. Veste, ta kruh je namazan z lanenim oljem, a nič ne de! Tudi živali dajejo tako olje, če je bolna. Če živali koristi, tudi vam ne bo škodovalo.«

Ker sem bil sestradan, sem prve dni bivanja v Stični mnogo jedel. Želodec se je pa takih reči odvadil, zato mi je odpovedal pokorščino, tako da sem moral nekaj časa jemati jedi le v majhnih obrokih. Po desetih dneh miru in dobrega življenja sem tehtal 58 kg. Koliko sem imel ob prihodu v Stično, mi pa ni znano.

Toda kljub dobri hrani sem bil še vedno slaboten in brez prave moči. Kolena me niso ubogala, po stopnicah navzdol sem šel zelo težko in sem se moral prijemati za ograjo kakor bolnik, ki je prestal hudo bolezen, pa telo še ne posluša njegove volje. Po ravnem sem lahko hodil, zato sem mogel prehoditi dolgo pot iz Stične v Ljubljano.

Rešitev se bliža

Letaki, ki jih je metal avijon, so naznanjali, da se bliža nemška vojska, za njo pa domobranci, ki bodo prevzeli oblast. Da bi tolovaji preprečili branje teh letakov, so razširili med ljudi govorico, da so zastrupljeni s tifusom, in bo vsakdo, kdor se letaka dotakne, dobil to strašno bolezen. Ljudstvo je verjelo in začelo z vilami uničevati tako strašnega »sovražnika«... Letake so namreč natikali na vile in jih odnašali na varen kraj, kjer so jih potem brali.

Tik pred prihodom Nemcev je bil v samostanu miting. Dvorano so pobarvali z rdečimi okraski. Govorili so tudi o nas. Predavatelj je trdil, da so nas vendar enkrat odtrgali od orožja in pripeljali nazaj k oltarju. Potem so bežali, ker so jim bili Nemci za petami.

Toda komaj so Nemci odšli, je že spet strašil po okolici zloglasni rdeči čekist, ki smo mu dejali »Partizan s popeštanim nosom«.

Bali smo se, da bodo ponoči prišli po nas, nas odpeljali v gozdove ter poklali, ali pa nas v samostanu postrelili. Vse to bi bilo mogoče, saj so prišli v samostan, kadar so hoteli. Zato smo iskali prilike za beg.

Uiti se nam je posrečilo, ko je druga skupina Nemcev odhajala iz Stične. Preden so nadaljevali pot proti Ljubljani, je šel nekdo h komandantu s prošnjo, naj kaj poskrbi za internirance. Toda nemški poveljnik je odgovoril:

»Civilisti me nič ne brigajo. Jaz imam na skrbi samo vojake.«

Končno se je dal toliko pregovoriti, da je rekel:

»Če že res hočete, lahko greste v Ljubljano, samo glejte, da boste točno ob pol 10 dopoldne na Peščenjaku.«

Pot v Ljubljano in rešitev

Dne 10. novembra (1943) smo se ob 8 zjutraj poslovili od samostana in ljubeznivih patrov, ki so nam prav po očetovsko stregli, da smo si opomogli. Preden smo šli, nam je gospod opat s tresočo se roko podelil blagoslov. Nato smo se v varstvu stičenske Marije podali na tvegano pot.

Hodili smo vso pot peš. Majhni vojaški avtomobilčki so neprestano švigali sem ter tja. To premikanje vojaške sile je bilo edino naše varstvo.

Od nemške vojske se ni nihče zmenil za nas, nikomur ni bilo treba kazati legitimacij. Le Mongoli so nas zijali in delali opazke. Ko smo šli preko Višenjskega hriba, je letal nad nami nemški lovec, da smo bili še mi po naključju železni njegovega varstva. Oddahnili smo se, ko smo od daleč zagledali Grosuplje. Najnevarnejši teren smo že prehodili!

V Šmarju smo se ustavili in šli v župnišče, kjer nas je gospod župnik Ravnikar zelo ljubeznivo sprejel in pogostil. Ko smo se odpočili in okrepčali, smo nadaljevali pot. Na Lavrici smo dobili prepustnice in ob petih popoldne prišli v Ljubljano.

Ko sem prestopil blok se mi je pridružil človek, ki je bil zelo prijazen. Zanimalo ga je, kdo smo in kam gremo. Udrihal sem čez tolovaje, on se je pa delal, ko da povsem soglaša z menoj. Ko sva prišla do tramvajske postaje, sem se poslovil od njega z besedami:

»In vse to sem moral prestati po nedolžnem.« On je pa rekel:

»Kaj, po nedolžnem?«

Nisem mu nič odgovoril, pustil sem ga pri miru in sklenil, da teh reči, ki sem jih doživel, ne bom pripovedoval vsakomur. Potem sem stopil na tramvaj in se čez četrt ure znašel med starimi znanci, ki so me vsi začudeno gledali, kakor da bi bil prišel iz daljne devete dežele ali z drugega sveta.

Najprej sem se oglasil pri gospodu kanoniku Vovku, ki mi je dejal:

»Veš, Boris, že kar za mrtvega smo te imeli. Kar obekrati sem se te pri maši spominjal: pri živih in pri mrtvih.«

Takoj drugi dan sem obiskal gospoda škofa. Prav po očetovsko me je sprejel in kakor dober oče bil vesel, da sem se vrnil in ušel iz krutih rdečih rok.

Nato sem se oglasil pri sorodnikih. Povsod je bilo veselje brez konca in kraja.

Znanci so me ob srečanju ogovarjali:

»Ali si pravi? Kaj, ali si še živ? Smo pa mislili, da si že zdavnaj v grobu. Sicer pa hvala Bogu, samo da si se rešil.«

Spet v Cerknici

Teden dni po prihodu v Ljubljano sem šel v Cerknico. Ljudje so me lepo sprejeli.

V Cerknici sem bil teden dni. Ko sem po dveh mesecih trpljenja spet maševal v domači fari, so mi solze stopile v oči. Nikoli ne bom pozabil rožnega venca, ki so ga verniki takrat molili. Tem dobrim dušam, ki so za mojo rešitev mnogo, mnogo molile, naj povrne z nebeškimi in zemeljskimi darovi Oče, ki je v nebesih.

Dne 23. novembra zvečer se je začel napad na Grahovo. Junaški branilci so podlegli silni premoči. Tolovaji so po zavzetju Grahovega grozili tudi Cerknici. Bili so že zelo blizu. Bežal sem pred njimi na Rakek, kjer me je gospod župnik Novak sprejel pod svojo gostoljubno streho. Tako sem se končno poslovil od Cerknice.

*

To so moja doživetja v rdečih ječah in v internaciji. V glavnem sem opisal vse. Žaliti nisem z njimi mislil nikogar. Če se komu kaj ne zdi prav, ga prosim oproščenja. Skušal sem biti nepristranski. Ker pa v zaporu nisem mogel vsega sproti zapisovati — vzeli so nam papir in svinčnike — je nastala marsikatera pomanjkljivost in napaka. Upam pa, da mi tega ne boste zamerili — sem bil pač med tolovaji, ki imajo svoj način govorjenja in svoj pravopis, in je ta zgodba napisana po nezapisanih spominih.

Ta moja prva velika življenjska preizkušnja naj pa bo zame in za vse, ki so jo brali, zgled in svarilo, da ne bodo verjeli rdečim obljubam! Ne verjemimo tolovajem, ker komunizem, za katerega se bore, je največja laž. Tam, kjer zavlada komunizem, tam zavlada največje nasilje nad človeško osebnostjo! Kdor tega ne verjame, naj gre za pet tednov stradat v rdečo ječo, pa bo videl, da človek v »raju« ni drugega ko uboga številka. Še manj ko to...

*

Iz Cerknice so bili odpeljani 16. septembra 1943 v kočevske in ribniške zapore naslednji:

inž. **Seljak** Jože, uradnik cerkniškega Prevoda (ostal v Kočevju);

upravitelj **Skubic** Vinko (Kočevje, Ribnica, zaklan na Mačkovcu);

kamnosek **Arhar** Lojze (Kočevje, Ribnica, ubit v Jelendolu);

Marcelan Peter (Kočevje, Ribnica?);

Purkart Andrej (Kočevje, Ribnica, Lašče, ustreljen);

Brata **Švigelj** (Petričkova iz Dol. Jezera) (Kočevje, Ribnica?).

Pozneje so bili odpeljani:

Ronko Tone, duhovnik (oproščen);

Ronko Jože, zidarski mojster iz Cerknice (Ribnica, zaklan v Mačkovcu);

Cimperman Franc (Ribnica, ušel);

Grebenc Alojzij (Ribnica, ušel, padel 20. aprila 1944 na Igu kot domobranec, umrl je kot junak in mučenec);

Škerlj Alojzij (Ribnica, ušel);

Ošaben Matija (Ribnica, ušel);

Ponikvar Jože (Ribnica, ušel).

Iz Dolenje vasi pri Cerknici so bili odpeljani:

Martinčič Jernej, trgovec (Ribnica, zaklan v Mačkovcu);

Škof Alojzij, kmet (Ribnica, zaklan v Mačkovcu);

Krašna N., zidarski mojster (Ribnica, zaklan v Mačkovcu).

Od žensk so odpeljali:

Marijo Mulc, ženo pok. Jožeta Mulca, ki so ga tolovaji ubili 1942. Ta se je vrnila, a so jo potem še enkrat ujeli in ubili, ter

Marcelanovo ženo.

Z Rakeka sta bila odpeljana Škul Jožef, pek, in Godnjavec, financar.

Danes, na obletnico smrti junaških branilcev Grahovega, se spomnimo njih in vseh žrtev iz Cerkniške doline, ki so padle za svoje prepričanje in za našo bodočnost.

KONEC.

Spomin na Franceta Balantiča

Za 24. XI., ob prvi obletnici smrti pesnika — borca — junaka

Leto dni, leto hudih dni je steklo v večnost od one strašne grahovske noči. Mirno spijo grahovski junaki. Zemlja, dobra zemlja jih pestuje v svojem krilu, do njih ne predre grom boja, ki gre preko njih teles proti cilju, za katerega so padli. Na grahovskem pokopališču spe v skupnem grobu. Zdaj jih je pregrnil prvi sneg, da bo bolj slovesno — za obletnico.

Tam spita med soborci prijatelja France Kremžar in France **Balantič.**

Zdaj, ob prvi obletnici, ni spomin nanju več pekoč, ne boli. Trpki okus zaradi izgube prijateljev se je zmedil, danes mi je spomin nanju topel ko sanje o otroških letih. Kakor pravljica...

Začenja se ko pravljica: bilo je... Za dosti teh spominov sem pozabil dneve, pa saj niso važni. Pri mnogih so izginile podrobnosti, a junaka te moje pravljice mi govorita več, kakor se spominjam.

A to govorita le zame; ne, tega ne bom napisal. Dobro se zavedam, da smem zapisati le to, za kar sem trdno prepričan, da do pičice odgovarja resnici, da ni pomešano z izsanjanimi spomini.

Naj za prvo obletnico smrti povem nekaj iz kopice spominov, nekaj o obeh, saj sta mi bila enako draga.

•

Da, bilo je...

Bilo je v počitnicah leta 1944., ko sem se klatil in risal po okolici Dolenjskih Toplic. Že v Ljubljani, preden sem odšel, smo se domenili, da me bosta obiskala. Pridružila sta se jima še Tomažič in pa Lozar, ki se je nameraval vrniti v Kostanjevico. Sami stari prijatelji, vsi fantje, polni življenja.

Toplice. (Lesores M. Tršarja.)

Prišli so kar se da po gosposko. Iz Zaloga so mi po slu naznanili, da so dospeli; naj pridem jaz k njim, ker smo bili zmenjeni, da me obiščejo v Zalogu, ne v Toplicah. Poročilo je imelo obliko ultimata. S kolesom sem se odpeljal v Zalog — ni bilo druge rešitve.

Po vsej vasi so jih že poznali, ko sem prišel, pa so šele dobri dve uri brkljali po njej. Precej so našli mojega strica; kot pošteni niso hoteli vsega zastonj, zato so razbijali bukove čoke pred hišo, da so iveri frčale na streho! Posebno France Kremžar je bil ves v ognju, ko vedno, pa naj se je lotil česar koli! Pot mu je lil z obraza; kmalu je potegnil srajco s sebe in jo obesil, da se posuši.

Balantič je stal poleg in s prirojenim smehljajem gledal to zmedeno sekanje drv. Lozar in Tomažič sta delala bolj s preudarkom. Moja gospodarna teta pa je stala naslonjena na podboj pri vratih in se smejala na stežaj.

Ko sem prišel, se niti pozdravili nismo, kakor se spodobi: v roke sem dobil sekiro in France se je oddahnil. Vsa mladež vasi se je zbrala okrog Ribčeve hiše in nas gledala. Mislim, da smo morali biti strašno, strašno nerodni!

»Dovolj bo drv! Za božjo voljo, kaj pa naj z njimi!« nas je ustavil stric. Teta pa polglasno zamomljala: »... In sekir bo zmanjkalo...«

Dobili smo južino: vsak polno latvico žgancev, politih z mlekom. Povabili so nas, naj prisedemo k mizi, pa nismo zdržali; hoteli smo pred hišo na sonce. Posedli smo na čebre, na klepalnik in škafe, mlaskali od zadovoljstva in pitali mucke in cibe, ki so nas obkrožale in čakale, da se jih usmilimo. Tetina muca »Marjeta« že dolgo ni videla tako radodarnih jedcev ko takrat!

Po kosilu smo začeli z »znanstveno-umetniškim« ogledom vasi. Na griču sredi vasi stoji lepa cerkvica sv. Martina, ob njenem boku pa stara kapelica, grobnica Fichtenauskih grofov. Prebrkljali smo vse, žagrad, kapelico, kor. »Odkrili« smo stare mašne knjige, na največje navdušenje Kremžarjevo še zelenkasto poznogotsko sliko, vso pokrito s prahom, in lesenega Križanega z odlomljeno roko. Hoteli smo vse to kupiti, a mežnar je ostal neomajen: da gospod ne dajo.

Večer se je spustil nad vas naglo, nepričakovano ko škrjanček iz sinjine na njivo. Odšli smo do Krke, sedli na velik čoln in odveslali. Balantič je sedel na sprednjem koncu in strmel v luno, ki se je ogledovala v vodi. Za nami so stražili temni obrisi vasice in vitki zvonik cerkvice, pa nepogrešljiva lipa ob njej na Gorici.

France Kremžar je veslal; z enega brega Krke nas je vozil na drugega, kajti z enim lopatastim veslom ni in ni šlo naravnost. Navduševal se je nad mirno pokrajino s topoli, se zaklinjal, da se čimprej spet vrne v ta konec.

Balantič pa je ves čas molčal. Naša pomladanska vihravost se je umaknila pobožnemu šepetanju. Ob taki svetlobi in šumenju jeza pod mlinom ne moreš zbijati šal, nekaj te prepaja z resnostjo in mirom.

Pozno smo se vračali in prav tiho. Prišli bi bili do Ribčevih neopazno ko strahovi z dolgimi sencami, če nas ne bi bil zavohal in oblajal čuvaj, ovčjak.

Stisnili smo se v kuhinjo, cinobrasta luč petrolejke je spet razvezala pogovor. In zakajena kuhinja je bila spet polna smeha, pripovedi, v oblicah krompirja, mlečne kaše in petja.

Da, tudi petja! Malči in Ani sta morali zapeti. Tisto o Mariji z Ogerskega, o rožmarinu, o treh dekletih. Pritegnile so nas in začeli smo še mi. Le Balantič ni pel. Nikoli ga nisem slišal, da bi bil. To sta bili dve stvari, do katerih ga nismo mogli pripraviti: peti in kopati se. Stric nam je povedal še tri, štiri zgodbe o strahovih, nato nam pa voščil lahko noč.

Zlezli smo na seno in se zasvedrali vanj. Bilo je toplo in luna nas je strašila. Spali smo trdno v omotici vonjav sena.

Vstali smo z jutrom in petelini. Prva pot je bila gledat sončni vzhod na Gorico in krmežljavo Krko pod njo. Pijani sonca smo se vrnili na klic tete domov k zajtrku.

•

Načrt potovanja, ki smo si ga bili naredili v Ljubljani, se nam je zazdel neroden. Spremenili smo ga. Še isti dan smo šli na Dolenje Polje ter se ustavljali pri znancih, ki so nas gostili s suhim mesom, belim kruhom in napajali z rezkim moštom. Plačevali smo jim s študentovskimi šalami in potegavščinami. France je žarel od zadovoljstva. Celo Balantič se je razživel.

Z glavo, polno načrtov, smo prikolovratili v Toplice. Tu naj bi bila, tako je bilo domenjeno, izhodiščna točka za nadaljnje vandranje do Črnomlja.

Bili smo vsi gostje občinskega tajnika, kjer sva bila s sestro na počitnicah. Zbrali smo denarja za štefan cvička. Dovolj je bilo, dobre volje je bilo še preveč; gospodarja je začelo skrbeti, kaj bodo rekli Italijani, ki so nas pomenljivo pozorno ogledovali.

•

Smehljajoči spomin se zresni. Ne, ni bilo vedno le petje in vino! Prišli so dnevi racij, dnevi, tedni in meseci Gonarsa! Ko sva se za nekaj dni ločila, sem ga oddaleč videl. Pokimal mi je v slovo, z roko mi ni mogel pomahati. Samo dolgi lasje so mu frfotali v vetru ko v pozdrav...

Ko sva prišla spet skupaj, je živel sam, kajti z nobenim tovarišem ni stopil v »kompanijo«, kakor smo imenovali delitev paketov napol.

Zdaj je bilo bolje. Združila sva svoje premoženje in uvedla skupno gospodarstvo. No, bilo je kar lepo, postala sva zadovoljna; dolge večere sva debatirala in skupaj sva prebirala Ušeničnika.

Jesen, ki je skozi priprta vrata kukala s planin, je prinesla mraz in dež. Prejšnje potenje in parjenje na soncu je nadomestilo kvartanje, poležavanje in branje.

Dnevi, ki sva jih preživljala skupaj, so zaviti v neko rožnato meglo. Ne bom tukaj pisal o pogovorih, ki so bili morda najbolj odkritosrčni od vseh in zame najlepši; to sem si zapisal kmalu po prihodu domov in naj ostane za zdaj moje. Rad bi samo v glavnih potezah orisal najino življenje v teh dneh.

•

Dobro se spominjam popoldneva, ko so »capi« prišli z novico, da grem prihodnje dni z večjo skupino domov. Priimek je bil pravi, ime pa ni bilo moje. Balantič se mi je sočutno smejal:

»Ne verjemi, Marijan,« mi je pravil, »potem boš pa razočaran! Saj vidiš, doslej so šli domov fantje premožnih staršev, kako boš šel pa ti! Tak si ko veter: danes si trdno prepričan, da greš v svobodo, jutri boš pa pobit! Poglej, jaz sem se pa povsem vdal v usodo... Vem, da bom ostal do konca vojne v taborišču. Ne velja upati. Jaz nisem človek, ki bi enkrat upal, potem pa bil spet pobit. Nič ne verjamem, vidiš, in tako tudi ne bom mogel biti nikoli razočaran. Kvečjemu bom veselo presenečen.«

Toda bil sem previhrav optimist, da bi me mogel prepričati. Nasprotno: celo sam je začel verovati v moj odhod. Ob slovesu se je nekam zvedril. Ko sem mu obljubljal, da bo v kratkem tudi on doma, se mi je nasmehnil: »Veš, se ne uresniči vsakemu optimistu, kakor se je tebi!«

•

Bil sem razbolel, brez cilja. Balantič je hitro opazil mojo razklanost. Začela sva govoriti o smislu življenja. Razvnemal sem se, da hočem živeti za umetnost, dati slikarstvu vse svoje moči. Gledal me je dobrohotno porogljivo, da sem se čutil strašno mladega.

»Išči,« mi je dejal. »Išči, boš že našel. Cilj življenja ne more biti nekaj tako nestalnega, kakor je umetnost. Poglej: ko je človek zaljubljen, prisega, da bo živel za svoje dekle, da je ona njegov cilj, da je le v njej in njeni ljubezni smisel njegovega življenja. Pride razočaranje, kje je potem cilj življenja? In z umetnostjo je isto. Kaj boš storil, če boš kdaj spoznal, da nisi izvoljen? Se boš obesil? Za cilj more biti v življenju nekaj trdnega, nekaj nedosežnega, a vsak dan na videz oprijemljivega, čemur se vsako uro približuješ, a nikoli ne dosežeš.«

Čez tedne sem našel. Ves srečen sem mu hitel praviti in z dokazi utrjevati svoje odkritje.

»Poslej bo moj cilj postati dober človek; trudil se bom doseči čim več tiste prave, pozitivne človečnosti, ki nas dela dobre, Bogu podobne. To ni humanizem!«

»No, vidiš,« — ali nekaj podobnega — je zamrmral, »samo,« je začel, pa precej umolknil.

Nisem mogel zvedeti, kaj je mislil. Skozi se mi je zdelo, da je sam našel še nekaj lepšega in svetlejšega. Nikoli mi ni povedal, kaj je njemu cilj življenja, zanj tako mučnega in v dneh bede tako ponižujočega pehanja na tujem.

•

Bral sem hitro, površno, imel sem bežen občutek, da sedim spet v tisti vroči, vroči senci, ki žge kakor zrak pri štiridesetih stopinjah. Tako površno sem jih prebral, da sem se pozneje spomnil le onega verza o zamenjavi kosa srca za kos kruha.

»No?« Tako me je vedno pogledal in skušal brati bolj iz mojih oči kot iz besed.

Spomnim se, da sem nekaj blebetal in se navduševal; da mi je žal za vsako risbo, ki sem jo naredil v Gonarsu, ko ni v njih tega, kar je zajel on v teh borih treh pesmicah.

»To moraš pokazati Francetu! Ponorel bo od veselja!«

»Francetu ne pokažem ničesar. Ne pravi mu o tem, da veš! Če mu jih pokažem, jih bo vzel in nesel Tinetu, ta jih bo objavil in..., no, saj veš, kako je potem!«

Pa jih je vendar kmalu nato pokazal Francetu, ki se je kar penil, tako mi je hitel opisovati veliko novost. Balantič in jaz pa sva se mu smehljala. Tistikrat sem se Kremžarju zelo zameril, ker sem bi premalo navdušen in presenečen.

V Toplicah leta 1941. Od leve na desno: pesnik France Balantič, slikar Marijan Tršar, Tršarjeva sestra, Lozar, Stanko Tomažič, France Kremžar.

Kadar smo govorili o čemer koli, je Balantič na videz vedno ostajal v ozadju, mi pa smo brskali in odvijali klopčič misli naprej in naprej! Seveda, to je bilo le navidez. Znal je — čisto po Sokratovo — z vprašanji, dvomi, pritrdili in majhnimi napotki držati ves pogovor trdno na vajetih, da nismo uhajali z nakazane poti. Redko, po navadi po celopopoldanskih debatah, smo zašli in preskočili z enega predmeta na drugega. Takoj nas je opozoril in potegnil nazaj:

»Kje smo začeli? Kaj je bila zadnja stvar?«

Pesmi mi je dal vedno prebrati; po navadi, posebno v začetku jih je najprej pokazal Kremžarju, šele potem meni. Pozneje se je vrstni red včasih obrnil, ker je Kremžarju zameril, da mu je nekoč pesmi kar iz roke izmaknil in jih odnesel dr. Debeljaku, da jih objavi. Ni trpel, da bi se kaj zgodilo proti njegovi volji. Ko pa je bil pred dejstvom, ni pogreval stvari, pač pa je bil vnaprej bolj pazljiv.

Spominjam se popoldneva, ko mi je pokazal »Gonarske sonete«.

Bilo je v decembru 1942 ali v januarju 1943. Pred očmi mi še sedaj plešejo beli kosmi naletavajočega snega. Sedela sva že dobri dve uri in se pomenkovala. Pogovor se je nekoliko trgal, kajti mraz je bil hud in peč premalo topla za filozofijo.

»Kaj delaš?« sem se skušal ogreti z radovednostjo.

Druge krati me je zavrnil z zamahom roke ali z goltnim smehljajem: »Pusti to! Ni važno,« ali kako podobno. Tokrat pa se mi je nekam nerodno smehljal, vse drugače ko drugič ob podobnem vprašanju. Nekaj časa je molčal in me gledal. Potem je vstal in stopil k pisalni mizi.

Na vrata je potrkalo. Vstopila je gospodinja z naročajem drv, da bi naložila peč. Malo nemirno se je zganil, rekel ni nič, brskal je še po predalu.

Ko je gospodinja končala z nalaganjem in odnesla pepel v kuhinjo, se je obrnil k meni, spet s tistim nerodnim smehljajem na obrazu, pa z bleščečimi očmi. Že po njegovih korakih sem vedel, da mi bo pokazal nekaj svojega. Nisem namreč opazil le jaz, tudi tovariši so čutili, da se je ob taki priliki povsem drugače smejal in tudi povsem drugače, pozibavajoče hodil.

»Na, tukaj je nekaj,« je stegnil roko proti meni. Vzel sem v roke papirje, ki mi jih je prožil, in začel brati prvi »Gonarski sonet«. France mi je sedel nasproti kakor vedno ob branju njegovih pesmi, navijal bingeljčke vezenega prta okrog kazalca in me smehljaje opazoval.

»Kaj, iz Gonarsa!« sem bruhnil po prvih vrsticah. »Saj si mi rekel v Gonarsu, da nisi nič napisal!«

»Napisal sem ga doma. Kar beri; zanima me, če ti bo všeč.«

France Kremžar je imel sploh čudne navade, kar se tiče Balantiča. Vedno je silil vanj, vedno sta bila v bojnem stanju. France je delal nekajkrat načrte, kako bo skrivaj prišel v pesnikovo sobo in prepisal vse pesmi, kar jih ima v predalu.

»Saj drugače, bogve, če jih ne bo sežgal v kakem dvomu.«

Nekajkrat je, mislim, celo poskusil, pa je Balantič začutil tuje prste v predalu in takoj uganil Francetovo skrb. Prišla je ostra pridiga, a France se ni čutil nič krivega, kajti njemu je bila Balantičeva sreča, njegov uspeh in ugled v svetu vse.

Da, taka sta bila ta dva fanta. Bila sta kot jeklo in kremen. Vedno drug proti drugemu, a vedno neločljiva. Kremen je bil France. Ta se je iskril načrtov, idej, pobud; v jezi »Jupiter tonans«, v družbi vsaj še enega fanta — seveda ni smel biti to Balantič — neomejen diktator, res Caesar, kakor so mu rekli sošolci, nepoboljšljiv optimist, stalno v sporu s starši vseh svojih krožkarjev, stalno v občutku, da živi v ječi, kjer ne more razmahniti svojih sil; od šestnajstega leta stalno napovedujoč svojo smrt pred 24. letom; najzaupljivejši zaljubljenec, kar sem jih poznal, in — kar izhaja iz prejšnjega — tudi najidealnejši in najbolj platonični; fant, ki je na mah osvojil mlade umetniške duše, jih znal pripraviti v radovoljno tlako brez prenehanja, jih znal navdušiti, da so iz nič ustvarjali, da so se čutili polbogove; umetnika je zavohal od daleč, pa naj je skrival svoje bistvo pod še tako debelo skorjo povprečne zunanjosti.

Spomin išče dalje. Vidim ga bledega, kako se vrne domov. Vidim Kremžarja, v koleno ranjenega, kako se prismehlja in naju navdušuje.

Kremžar je spet odšel. Spet sva ostala sama. Začela sva skupaj pohajkovati po Ljubljani, na Fužinah sva bila skoraj vsakdanja gosta. Sama premišljanja, sama filozofija in umetnost. Balantič je hodil daleč pred menoj in mi dostikrat kazal pot. Bil je nam vsem v zgled, nekak duhovni vodja.

Naj končam. Spomini počasi legajo z letom vred na grob. Ne vem, če je kaj cvetja na grobu mojih dragih Francetov. Naj bodo ti trije odlomki majhen belo-plavo-rdeči šopek na sveti prsti!

Marijan Tršar.

KRONIKA

Jurčičeva klasična povest »Jurij Kozjak« je izšla v hrvaškem prevodu, ki ga je oskrbel dr. F. Kolednik. Knjiga je bila v hrvaški kritiki ugodno sprejeta. Kolednik je »Kozjaka« svoj čas prevedel tudi že v francoščino in ima pripravljen tudi nemški in italijanski prevod.

Izvirna slovenska leposlovna dela, izšla zadnje čase, so: Janez Jalen **»Cvetkova Cilka«,** (povest, »Slovenčeva knjižnica«); Ksaver Meško **»Na poljani«** (za pisateljevo 70 letnico, »Slovenčeva knjižnica«); Mirko Javornik **»Pero in čas«** (eseji, potopisi itd., »Naša knjiga«); Davorin Ravljen **»Mrtvi ognjenik«,** (povest **»Dobra knjiga«).** Poleg tega je izšlo več mladinskih in otroških povesti; med njimi Radislava Rudana pesmi **»Živali in živalce«; Stoto knjigo** je pred kratkim izdala »Slovenčeva knjižnica« in tako v vojnih letih dosegla založniški rekord, kakršnega ne pozna nobena naša knjižna zbirka. Kot stoti zvezek te ljudske knjižnice je izšla Jalenova »Cvetkova Cilka«.

M. Javornika »retrospektivna razstava pisanja v letih 1931—1941«, pod naslovom »Pero in čas«, primaša tudi pri nas precej neznano zanimivost, da je pisec dal zase posebe tiskati 30 izvodov na najlepšem papirju in posebe vezati. Za posamezna poglavja knjige: »O umetnosti«, »Dom«, »Svet«, »Ljudje in vprašanja« je slikar Marijan Tršar izdelal simbolične jedkanice, katerih izvirni odtisi so dodani tem 30 izvodom. Tako pomeni to delo tudi zanimivo bibliofilsko novost in redkost.

Razstavo slik je priredil te dni vodja gledališke slikarne Vaclav Skrušny. Razstavlja po večini krajine.

»Pomen verskih vrednot za človeško družbo« je naslov esejistično pisani filozofski brošuri Franca Terseglava, ki jo je izdala Mohorjeva družba v zbirki »Sodobna vprašanja«.

Dve premieri smo doživeli zadnjih štirinajst dni v naši drami in sicer Marija Skalana izvirno delo **»September«** ter M. Acharda komedijo **»Življenje je lepo«.** Ocene zaradi odsotnosti našega gledališkega poročevalca nismo še mogli prinesti o nobenem delu.

Hrvaški komunisti so ubili slovitega pesnika Vladimirja Nazorja, ki se jim je pred dvema letoma pridružil ter so z njegovim imenom uganjali silovito propagando. Zadnje čase se je z njimi sprl, kakor z že toliko oblastniki poprej, le da je bila usoda, ki so mu jo namenili ti zadnji, drugačna.

Pusti so zimski večeri, če nima človek knjige, s katero bi si krajšal dolgčas

Slovenčeva knjižnica s svojimi izbranimi knjigami vam za nizko ceno ponuja pošteno razvedrilo. Do zdaj sta v četrtem letniku izšli že dve knjigi:

Ksaver Meško: »NA POLJANI«

in

Theodor Choinski: »POSLEDNJI RIMLJANI«

Zadnja knjiga ima dva dela. Drugi del bo izšel še ta mesec. Večeri ob lepi knjigi so najkrajši in najbogatejši. Ne pozabite na to in naročite se na »Slovenčevo knjižnico«!

Posebno učeči se mladini

toplo priporočamo branje Svetovih knjig, saj v sleherni najde kaj, kar ji bo v poznejšem življenju koristilo. Starši! Kupujte svoji doraščajoči mladini Svetove knjige!

NE CESAR NE KRALJ

KONEC habsburške države in njenega posednega vladarja

BRUNO BREHM

5

DOSEDANJA VSEBINA:

Takoj po smrti cesarja Franca Jožefa ne zavlada samo velika zaskrbljenost na avstrijskem dvoru, marveč se hkratu začno tudi že vse mogoče diplomatske spletke. Tako se že kar takoj naslednje jutro po cesarjevi smrti pripelje na Dunaj madžarski ministr. predsednik Tisza, na zunaj pod pretvezo, češ da hoče pomagati mlademu vladarju Karlu v tej težki uri z nasveti in dejanjem, v resnici pa zato, da bi ga pregovoril, naj se da kronati za ogrskega kralja. Karl mu to obljubi, a že sluti, da je s tem zagrešil nepopravljivo napako.

Hkratu pa začne spletkariti na Francoskem tudi Karlov svak, princ Sikst. Glavnega tajnika v francoskem zunanjem ministrstvu Cambona skuša na vse načine prepričati, da zdaj, po smrti Franca Jožefa, Avstrija ni več sovražnica Francije in da bo gledala tudi na to, da se čimprej povsem loči od Nemčije in pretrga z njo vse stike, vendar pa da bo s tem treba še nekoliko počakati, ker se ne da izvesti kar čez noč. Princ Sikst in Cambon drug drugemu kadita in si po svojih željah razdelita Evropo, seveda tako, da bi imeli korist od tega samo Francija in Avstrija, največjo škodo pa Nemčija. Kar tekmujeta, kdo bo komu več ponudil. Sikst pravi, da je naravnost srečen, če lahko pomaga obema, Franciji in svojemu svaku Karlu. A Cambon, ki je bil vsekakor večji diplomat, dobro ve, da Sikst ne misli toliko na svojega svaka, kakor pa nase, čeprav mu sveto zagotavlja, da bo čimprej govoril s svojim svakom Karlom, kaj bi se dalo storiti za Francijo in proti Nemčiji.

II.

Sestanek cesarjevega odposlanca grofa Erdödyja s princem Sikstom

Okoli poldneva 13. februarja 1917 je stopal po ulicah Neuchatela, kjer je vladalo že kar nekam spomladansko vzdušje, majhen, čokat možak v sicer novi, a vendar precej premajhni obleki. Nekajkrat se je bil ustavil pred to ali ono izložbo in se zazrl s svojim okroglim obrazom vanjo, potem pa se, ko da bi ga bil kdo v njegovi neprevidnosti zalotil, naglo obrnil in pogledal, če ga kdo morda ne zasleduje ali opazuje. Nihče ga ni opazoval. Ljudje, ki so hodili mimo, so bili videti zadovoljnih obrazov, ki vanje vojna očividno še ni bila urezala zaradi kakšne žalosti ali lakote nobenih brazd. Nikjer ni bilo videti, da bi hodil po bergljah kak moški z rumenim in izsušenim obrazom, nikjer ni z nobene hiše ali ulice zaudarjalo po karbolu ali jodoformu. Pomaranče v košarah pred vrati trgovin so se zlatile tako lepo kakor že davno ne. Bilo je kakor v sanjah, ki so popeljale človeka iz žalostnih spet nazaj v vesele čase. Rejenim švicarskim vojakom, ki jih je mož videl le tu in tam, se je smejal tako pomilovalno, kakor se smeje odrasel človek otrokom, ki se gredo vojakov.

S svojo obleko, ki jo je bil narejeno kupil, mali možakar še vedno ni bil zadovoljen in v ogledalu izložbenih oken se je zdel sam sebi smešen. Čeprav si je še tako popravljal svoj suknjič, mu vendar ni pristojal prav nič bolje in nikakor ni hotel biti vsaj nekoliko daljši. Mož je naglo segel v prsni žep, se spet ozrl, odšel počasi naprej ter na vsakem križišču prebral ime nove ulice.

Rue du Pommier! Mož je zavil v ulico in prišel do hišne številke 7.

Tam je pri vratih pozvonil.

Star lakaj je prišel odpret in se pri tem vedel, ko da se mu nič kaj preveč ne ljubi. »Ali je Boys de la Tour doma, sprašujete? Da, lahko bi z njim govorili,« je dejal leno, in že ga je popeljal v gornje nadstropje.

»Mož, ki je prišel na obisk, je stopil v svetlo, prijazno sobo, ki je bila opremljena v bidermajerskem slogu. Skozi nizka okna se je lesketala jezerska gladina. Mož je stopil k oknu in se zazrl čez stare strehe, nad katerimi se je kadilo iz dimnikov, v širno, srečno deželo, ki ji je bila vojna povsem prizanesla. Ura z lesketajočim se nihalom med alabastrovima stebričkoma je glasno udarila eno popoldne.

Obiskovalec je potegnil iz žepa pismo, ki mu ga je bila dala s seboj za oba svoja brata cesarica kot pooblastilo. S pismom v roki je mali gospod nemirno začel hoditi po sobi gor in dol. Naloga, ki jo je bil pred dvema dnevoma tako brez vsakega pomisleka in s takšno vnemo sprejel v Schönbrunnu, ga je nenadno začela moriti. Končno je bil zdaj le že tik pred tem, da se sestane tu v hiši glavnega tajnika parmske rodbine z dvema sovražnima častnikoma in z njima govori o stvareh, ki jih ne sme slišati ali o njih kaj vedeti nihče. Zakaj je vendar cesar vprav njemu, konjeniškemu stotniku, zaupal to nalogo, ne pa kakšnemu izmed svojih pribočnikov? Pa ne morda zato, ker njega — grofa Erdödyja — manj poznajo? Ker tako ne bi slutili, da prenaša kakšna tajna sporočila? Ali pa morda zato, ker mu cesar kot svojemu prijatelju iz mladih let še prav posebno zaupa? Znova je grof Erdödy premislil odgovore, ki so mu jih bili tako zabičali, še enkrat je sklenil, da se bo previdno izognil vsem odgovorom na vprašanja, ki ne bi strogo zadevala samo tistih stvari, zaradi katerih so ga bili poslali tja.

Čez nekaj trenutkov je stopil v sobo star, prijazen gospod, se predstavil za Boisa de la Toura, vzel pooblastilno pismo in spet odšel.

Kmalu nato se je gospod Bois de la Tour vrnil z dvema mladima gospodoma, s cesaričinima bratoma princem Sikstom in Ksaverjem, jima predstavil grofa ter spet izginil prav tako tiho, kakor je bil prišel.

Princa, vitka in temnopolta fanta, sta bila močno podobna cesarici. Vprašala sta grofa, kako je kaj potoval in ali je imel vtis, da ga kdo zasleduje, ter ga opozorila, da tu v Švici kar mrgoli vohunov iz vseh vojskujočih se držav. Grof je povedal, da mu je bil nek tak vohun res za petami, da pa se ga je z zvijačo spet otresel. Potem je za nekaj trenutkov zavladal molk, ki ga je pretrgal princ Ksaver, ko je vprašal grofa, če se mu tu v Švici ne zdi ko v nekakšnem raju, v primeri z Avstrijo in Nemčijo, o katerih ljudje slišijo in vedo, da so tam velike težave vprav s prehrano; podmorniška vojna, to sredstvo, ki se je zanj odločila Nemčija, da vendar to jasno dokazuje.

»Njegovo Veličanstvo mi je strogo zabičalo,« je odvrnil grof, »da ne smem ziniti niti besede o položaju v Avstriji.«

»Kaj tudi o položaju v Nemčiji ne smete ničesar govoriti?«

»Tudi ne!«

»Pri nas v Franciji pa pravijo,« je odgovoril Sikst, da je Avstro-Ogrska popolnoma v nemških rokah in da ne more ničesar več samostojno ukreniti. Ali cesar Viljem kaj ve o Vašem potovanju?«

»Pri nas vesta o tem mojem potovanju doslej samo Njegovo in Njeno Veličanstvo,« je odvrnil Erdödy.

»Ali bi po Vašem mnenju Nemčija nastopila proti Avstriji,« je dalje vprašal Sikst, »če bi zvedela, kaj namerava moj svak?«

Grof je skomignil z rameni: »Tudi o tem nimam pravice govoriti«

Princa sta se spogledala in se nasmehnila.

»Držati se moram točno samo tistih štirih točk, ki jih je kraljevska Visokost po Vaši materi sporočila Njegovemu Veličanstvu. Cesar Vam po meni sporoča, da ga zelo zanima, kako bo s temi možnostmi za mir. Mir, po katerem Njegovo Veličanstvo tako zelo hrepeni, je mogoče skleniti na tem-le temelju (grof je potegnil iz žepa listek in bral): Tajno premirje z Rusijo proti zagotovilu enakopravnosti glede morskih ožin in posesti Carigrada.«

»Točka ena: Rusija!« je dejal Ksaver in si zapisal kratko opombo.

»Obnovitev Belgije s Kongom,« je bral Erdödy dalje, »nobenega ugovarjanja želji Belgije, da dobi od kraljevine Nizozemske ob Scheldi prost dostop k Anversu.«

»Točka dve — sprejeto,« si je zapisal Ksaver.

»Francija dobi Alzacijo in Lotaringijo v mejah iz leta 1914, ne da bi zato morala dati kakšne kolonije.«

Grof se je za trenutek zamislil, potem pa nadaljeval: »Kar pa zadeva točko štiri, popolno obnovitev Srbije, je Njegovo Veličanstvo proti. Ne gre za to, da bi Srbijo razkosali. Nasprotno! Njegovo Veličanstvo želi Srbijo povečati, želi iz Srbije, Bosne, Hercegovine, Albanije in Črne gore narediti veliko kraljevino Jugoslavijo, to pa potem pod kakim nadvojvodom včleniti v Avstro-Ogrsko monarhijo.«

»Nemogoče!« sta ugovarjala princa.

»Njegovo Veličanstvo opozarja, da je rodbina Karagjorgjevičev stremela samo za tem, da bi uničila katoliško državo Habsburgovcev!«

»Nemogoče,« je ponovil Sikst, »ponovna vzpostavitev rodbine Karagjorgjevičev je za zaveznike točka, o kateri ne sme biti nobenih sporov ali govora.«

Grof Erdödy je skomignil z rameni: »Ta rodbina je vendar povzročila vojno!«

Spet sta se princa spogledala, a tokrat se nista nasmehnila: Kako naj bi prišli kam naprej, če pa njun svak glede Carigrada, Alzacije in Lotaringije ter Belgije gladko reče svoj »da«, proti edini točki, ki zadeva njegovo deželo, pa se že upre? Hitro sta premotrila nekoliko zakrnjen široki grofov obraz: ni bil to mož, po katerem bi lahko pregovorili cesarja. S takšnimi privolitvami na račun drugih in z odklanjanjem, da bi govoril o lastnih vprašanjih, tudi na Francoze ni bilo mogoče vplivati.

Po kratkem molku je grof spet povzel besedo: »To so torej pogoji, ki jih je Njegovo Veličanstvo voljno sprejeti. Njegovo Veličanstvo nujno prosi Vaši kraljevski Visočanstvi, da se zdaj osebno zavzamete za sklenitev miru.«

»O kakšnem splošnem miru,« je odvrnil Sikst, »pri sedanjem položaju ne more biti govora. Zapletljaji, ki jih je prinesla podmorniška vojna, in ameriško vmešavanje — to dvoje je zdaj položaj zelo zaostrilo. Povejte mojemu svaku, da moramo pri svojem delu za mir zlasti dve deželi izključiti: Nemčijo in Italijo! Nemčijo, ker se noče sprijazniti z mislijo na popolni mir — Italijo pa, ker je to edina od vseh zavezniških držav, ki želi uničenje avstro-ogrske monarhije. Zato mojemu svaku prav nič ni treba, da bi se zaradi kakih obzirov čutil vezanega na Nemčijo. Nemčiji je šlo za tem, da se z ločenim mirom z Rusijo, Romunijo, Srbijo in Italijo na račun avstro-ogrske monarhije, Francije in Anglije izmota iz zanke. Če Nemčija izve kaj o sedanjih prizadevanjih za mir, bo to prizadevanje skušala izkoristiti tudi v ta namen. Če Avstrija hoče priti do ločenega miru, mora delati hitro!«

Grof je prisluhnil; princ je nekoliko prehitro snel krinko: »Toda kako?«

»Moj svak naj cesarju Viljemu enostavno reče: ta in ta dan bom položil orožje, pa konec!«

»In kaj bo z Nemci v Avstriji? Pa z Madžari na Ogrskem?« je vprašal grof.

»Vprav v tem je stvar, da je treba ta mir ponuditi zaveznikom pod krinko popolnega prijateljstva z Nemčijo. Karl mora enostavno reči, da življenjske koristi monarhije ne dovoljujejo, da bi se vojna je nadaljevala. Morda bi bilo dobro tudi, če bi ugovarjal temu, da je treba Nemčijo uničiti. Vojaštvo mora vse dotlej, dokler ne bo zavladal spet popoln mir, ostati na postojankah. S tem bi bila Avstro-Ogrska zavarovana tudi pred morebitnim nemškim napadom.«

Grof je nagrbančil čelo, kri mu je udarila v lica in nekaj časa je premišljeval: »Nemogoče! Tudi iz čisto vojaškega stališča nemogoče! Vojaški oddelki na vzhodnem bojišču so taka mešanica, da jih ni mogoče ločiti drugega od drugega! In Nemčija nam bo spričo tega napovedala vojno.«

»To bi bilo najbolj enostavno in najbolj jasno,« je odvrnil Sikst. »Toda za to je treba trdnega sklepa! Nemčija je predolgo vodila Avstrijo na povodcu, da bi se je ta mogla kar tako iznebiti. Torej preostane samo še druga, diplomatska pot, da dosežemo mir! To bo trajalo dlje! Toda povejte potem mojemu svaku, da potrebujem predlogov, ki mi jih mora izročiti bodoči odposlanec; in predlogi morajo vsebovati nekaj, kar bi moglo služiti kot podlaga za pogajanja! Srbsko vprašanje mora biti enkrat pojasnjeno.«

»Ali bom dobil ta odgovor pismeno?« je vprašal grof.

»Lahko ga dobite pismeno, toda to so samo povsem osebni predlogi za mojega svaka. Povabila vas bova zdaj na čaj. Družbo vam bo delal gospod Bois, medtem pa bova midva napisala najvažnejše stvari za mojega svaka.«

Še isti dan zvečer je grof z dvema pismoma v žepu odpotoval spet nazaj domov.

— — —

21. februarja, torej le osem dni pozneje, je bil grof Erdödy spet v prijazni, v bidermajerskem slogu opremljeni sobi v Neuchâtelu ter izročil princema dvoje v nemščini napisanih papirjev, dvoje cesaričinih pisem ter debelo zapečateno pismo, ki ga je poslala cesarica mati. Princa sta najprej odprla pismi, ju hlastno prebrala, potem pa posvetila vso svojo pozornost v nemščini napisanima papirjema.

Princ Ksaver je visoko dvignil enega izmed tistih dveh listov in vprašal: »Kdo je to napisal?«

»Te smernice sem napisal po sestavku grofa Czernina jaz,« je odvrnil Erdödy.

Princ Sikst se je sklonil svojemu bratu čez ramo: »S tem ne moremo kaj prida početi. Vzemimo takoj prvo točko: ‚Zavezništvo med Avstro-Ogrsko, Nemčijo, Turčijo in Bolgarijo je povsem nerazdružljivo.'«

»Carigrad torej že odpade,« je pripomnil Ksaver.

»Točka dve — Srbija,« je bral Sikst dalje. »Vprašanja vladarske rodbine se torej ni dotaknil. O tej točki bi se dalo govoriti.«

»Točka tri!« Ksaver se je nasmehnil. »Naravnost bedasto in smešno: ‚Če bi se Nemčija hotela odpovedati Alzaciji in Loteringiji, gotovo ne bi delala Avstro-Ogrski nobenih ovir.'«

»Czernin je preveč prijazen!« se je ponorčeval Sikst. »Čudovito prijazen!«

Grof Erdödy je pomolil drugi list, pisan v nemščini: »Tu je razlaga, ki jo k nekaterim točkam podaja Njegovo Veličanstvo samo. Moram pa vas prositi, da ta listek potem pred mojimi očmi zažgete.«

Ksaver je bral: »K točki tri. Francijo bomo podpirali ter z vsemi sredstvi pritiskali na Nemčijo.«

»To se že lepše sliši. Pokaži!« Vzel je list: »Da, to je Karlova pisava.« Potem je Sikst bral naprej: »Belgija mora biti obnovljena in mora od vseh vojskujočih se držav dobiti odškodnino.«

»K točki štiri,« je dopolnil Ksaver, »piše Karl: ‚Mi smo z vsem srcem za Belgijo in vemo, da se ji je zgodila krivica. Zavezniki in mi bomo veliko škodo poravnali!'«

»To bo majhna pomota,« je pripomnil Sikst: »Zakaj tu bo morala Nemčija plačati vse do zadnjega fickal« Potem je bral dalje: »Zmota je misliti, da je Avstro-Ogrska pod nemškim varuštvom. Nasprotno pa je v Avstriji razširjeno mnenje, da Francija vse, kar dela, dela pod angleškim pritiskom.« Sikst je spustil papir na mizo in se potrkal na čelo: »Ti Czernin ti, kakšen vendar si! Kakor otroci iz ljudske šole: jaz nisem bil, ti si bil! — Toda kaj pravi Karl k temu?«

Ksaver je bral: »Mi nikakor nismo pod nemško oblastjo. Tako, proti nemški volji, nismo pretrgali odnošajev z Ameriko. Pri nas vlada mnenje, da je Francija povsem pod angleškim vplivom.«

»Lepo, lepo je to,« je dejal Sikst, ki se je spomnil, kaj mu je bila pisala mati: da Avstrija samo prisiljeno in samo na Jadranu vodi podmorniško vojno, da se je cesar končno z vso brezobzirnostjo ločil od nadvojvode Friderika in tistega dela armadnega poveljstva, ki je naklonjen Nemčiji, in da zdaj stavljajo velike nade na Ameriko. Czernin da se zazdaj še nekoliko boji, a da ne bo več dolgo, ko bo tudi on posegel v igro.

Točko glede Romunije je princ preskočil. Ni opazil majhne pasti, ki jo je bil Czernin tu nastavil. Sikst je bral dalje: »Avstro-Ogrska je javno izpovedala, da se v vojni samo brani in da bo njen cilj dosežen, brž ko bo monarhiji zagotovljen prost razvoj.«

»K točki sedem,« je pripomnil Ksaver z nasmehom, »je Karl vstavil: ‚Tudi Nemčija!'«

»V Avstro-Ogrski,« je nadaljeval z branjem Sikst, »razne narodnosti nimajo nobenih predpravic. Slovani bodo vedno uživali enake pravice kakor Nemci. V tujini se motijo nad razpoloženjem Slovanov, ki so cesarju in državi zvesti.«

»K temu Karl pripominja točno isto! On ponavlja, kar je napisal Czernin,« je pripomnil Ksaver.

»To je malo,« je dejal Sikst in odložil papir.

»Zelo skromno je to,« je soglašal z njim Ksaver. »Vse nekam brez jedra!«

»Edina stvar, ki jo v Parizu lahko predložimo,« je odločil Sikst, »bi bil listek, ki ga je poslal Karl.«

»Glede tega listka pa moram vztrajati na tem,« da se sežge pred mojimi očmi,« se je oglasil grof Erdödy.

»Potem je to še manj ko malo,« je dejal Ksaver. »Toda tudi s listkom, ki ste ga bili prepisali od Czernina, ne moremo ničesar začeti. Prvič ni na njem podpisa, drugič pa ima takšno obliko, da ga ne moremo pokazati. Morda pa bi predlagali naslednje: Jaz bi prevedel te Czerninove smernice v francoščino, vi, dragi grof, pa bi potem podpisali. Neko podlago moramo vendarle imeti!«

»Ne vem, ali smem to,« je odgovoril Erdödy izmikajoče.

»Seveda smete to storiti! Moj svak bo zatrdno soglašal s tem. — Tako — in ta listek tu bomo zdaj zažgali!«

»Njegovo Veličanstvo cesar,« je dejal Erdödy in pri tem pozorno opazoval modrikasti plamen, »tudi tokrat ponavlja svojo nujno prošnjo, da bi kraljevsko Visočanstvo prišlo čimprej na Dunaj. Tudi Czernin se je pridružil tej prošnji, ker da je v polurnem razgovoru mogoče doseči več kakor pa z desetimi takšnimi zamudnimi potovanji. Potem imam tudi nalogo izrečno poudariti, da cesarjeva potreba po miru ne izvira iz sedanjega vojaškega položaja, marveč da jo narekuje dolžnost do Boga in cesarju podložnih narodov, ki so v tej vojni doprinesli ogromne žrtve. In potem prosi Njegovo Veličanstvo znova, da to ostane v najstrožji tajnosti.«

Princa sta to obljubila. Za potovanje na Dunaj pa se nista mogla že takoj zdaj odločiti. Mislila sta si, da bi bilo dobro, če bi prej poskušala porazgovoriti se na tej všekakor res potrebni podlagi kaj več.

(Dalje prih.)

* * *

Naročnikom in bralcem Slovenca in Slovenskega doma

Komisar za cene pri Šefu Pokrajinske uprave v Ljubljani je z odločbo KC št. 647/1 z dne 3. novembra 1944 odobril nove cene za ljubljanske dnevnike in tednike z veljavnostjo od 15. novembra dalje. Od tega dne bo znašala mesečna naročnina za »Slovenca« 32 lir, v nadrobni prodaji pa bo veljala posamezna številka 2 liri. Za »Slovenski dom« bo znašala mesečna naročnina 8 lir, cena v nadrobni prodaji pa bo 2 liri za izvod.

Cenjene naročnike prosimo, da pri poravnanju naročnine v decembru doplačajo tudi razliko v naročnini za drugo polovico novembra 3.50 lire za »Slovenca«, 1 liro za »Slovenski dom«.

Nova cena za nadrobno prodajo (2 liri za izvod) je stopila za »Slovenca« v veljavo s številko, ki je nosila datum 16. novembra, za »Slovenski dom« pa s številko z datumom 18. novembra.

Uprava »Slovenca« in »Slovenskega doma«

Dnevi teko in vi se še morda n'ste naročili na Slovenčev koledar

Naročite se takoj, še je čas. Po deželi se lahko naročite na koledar pri naših poverjenikih. — V prednaročilu do 1. decembra je cena za »Slovenčev koledar« za naročnike naših listov, »Slovenčeve knjižnice« in »Sveta« lir 30, za nenaročnike lir 40. Po prvem decembru bo cena za vse brez izjeme lir 50. — Bogata vsebina »Slovenčev koledar« sama priporoča!

* * *

Iz knjige vesoljnega stvarstva

Venera brez vode in kisika

Če si ogledamo zdaj še druge planete, kako so oddaljeni od Sonca, kako so sestavljeni in kakšne so zdaj razmere na njih, pridemo do sklepa, da je samo za Venero nekaj malega verjetnosti, da je na njej življenje, podobno zemeljskemu, ali vsaj da je razvoj življenja na njej mnogo bliže zemeljskemu, kakor pa pri ostalih planetih. To pa ne samo zaradi tega, ker je Venera po svoji velikosti in gostoti najbližja Zemlji, temveč tudi zaradi drugih posebnosti. Čeprav še ne vemo zanesljivo, v kolikem času se Venera zavrti okrog svoje osi, vendar mislijo, da je ta doba precej dolga, več tednov. Ugotovili so tudi, da je na sončni strani na Veneri mnogo bolj vroče kakor na sončni strani v krajih okrog zemeljskega ravnika, na osojni strani pa da je približno 25 stopinj mraza.

Venerin spektrum kaže na svojem rdečem koncu črte, ki jih je treba pripisovati na Zemlji dobro znanemu plinu — ogljikovemu dvokisu, ki je v precej visoki plasti Venerinega ozračja vedno na razpolago. Kaj je pod to plastjo, še ni bilo mogoče ugotoviti, a če bi bil tam kisik ali vodna para v znatnih množinah, bi nam ju spektroskop v svetlobi, ki jo Venera pošilja k nam, moral pokazati. Venera brez vode in brez kisika torej tudi ne more biti sedež življenja, kakor si ga mi zamišljamo.

Na Jupitru in Saturnu 150 stopinj mraza

Jupiter, pravi velikan našega osončja, in Saturn, ki je po velikosti takoj za njim, sta še zelo daleč od tiste stopnje razvoja, na kateri je zdaj Zemlja, predvsem glede temperature, ki je na njunem površju zelo nizka, okrog 150 stopinj pod ničlo, in glede na sestavljenost njunih ozračij. V zadnjih letih so ugotovili s pomočjo spektruma, da sta njuni ozračji iz metana in amonjaka, verjetno pa tudi iz velikih količin vodika. Na Jupitru mora biti amonjak po veliki večini utekočinjen in so iz njega morda tiste meglice, ki se nam kažejo vedno drugačne na planetovem kolobarju. Na Saturnu mora biti vsaj nekaj amonjaka v trdem stanju, prav tako pa tudi na Uranu in Neptunu, torej na planetih, ki sta bolj oddaljena od Sonca kakor pa Saturn. Spričo takšne temperature in ozračja si je pač težko zamišljati kakšno življenje na teh »tovariših« naše Zemlje in si ustvariti kakšno točnejšo sliko o razmerah na njih. Ustaviti se moramo — če se tako izrazimo — na pragu te skrivnosti, zakaj če si jo bomo hoteli pojasniti, bomo morali zbrati še marsikakšne podatke.

Treba pa je pomisliti, da je sončni sestav, ki mu pripadajo vsi omenjeni planeti, le neskončno majhen drobec vsega vesoljstva. V neizmernem prostoru okrog nas je še nešteto drugih Sonc, večjih in manjših od našega, Sonc, ki jim delajo družbo morda prav takšni planeti, kakor so naši. In med njimi utegne biti vsaj nekaj takih, kot je Zemlja, z enakimi razmerami in okoliščinami in morda tudi z enakim ali vsaj podobnim življenjem.

Nekdanji in bodoči človek

Brž ko so na Zemlji nastale za življenje ugodne razmere, so se na njej živa bitja tudi pojavila. Kdaj je bilo to, je težko točno povedati, vendar pa so naravoslovne vede prinesle že marsikakšno pojasnilo glede tega. Vsekakor drži, da so od tedaj, ko je Zemlja nastala, pa do trenutka, ko se je na njej pojavilo prvo živo bitje, potekle dolge dobe. Pozneje so se pojavila na njej tudi razumna bitja in zagospodovala nad njo. Ustvarila so v razmeroma kratkem času čudovita dela, kakršnih bitja, ki ne bi bila oblagodarjena s tolikšnim razumom, ne bi bila mogla nikdar opraviti. Zdi se odveč, da bi skušali rešiti vprašanje, po kakšni poti je šel razvoj, da je dosegel sedanjo stopnjo. Tudi v tem primeru, kakor v podobnih, bi bilo zaman iskati kakšnega soglasja ali zveze med tem, kar uči vera, in tistim, kar trdi znanost. Vera gre svojo pot in nas opozarja na nadnaravne sile, ki gospodujejo nad stvarstvom svetov in živih bitij. Znanost pa nam odkriva tajne njihovega ustroja in razvoja, a pred nepremagljivimi ovirami se ustavi.

Če primerjamo dobo, ki je potekla od začetka življenja na Zemlji do danes, s tisto od nastanka sončnega sestava dalje, ali pa celo z ono, ki je potekla od tedaj, ko je nastalo vesoljstvo, hitro lahko ugotovimo, da je prva neprimerno krajša od drugih dveh. In če potem še pomislimo, kdaj se je šele začela doba resničnega znanstvenega raziskovanja in napredka, moramo reči, da je človek dosegel svoje ogromne uspehe v razmeroma zelo kratkem času. Za primer vzemimo samo zvezdoslovje. Zvezdoslovna veda je stara komaj kakšnih 3000 let, a šele pred približno tremi stoletji se je ta panoga znanosti povsem razvila. Bilo je to tedaj, ko je Galileo Galilei začel zvezde opazovati s svojim kukalom. Komaj sto let pa se pri raziskovanju neba šele poslužujejo spektroskopa. Z njim se je človeku posrečilo ugotoviti, kakšne so zvezde po svoji telesni sestavi in kakšni fizikalni pojavi se odigravajo na njih. To je dognal na podlagi svetlosti zvezd in na podlagi žarkov, ki jih izžarevajo. V razmeroma kratkem času je človek na tem polju dosegel naravnost presenetljive uspehe, vse pa še vedno tako kaže, da smo šele na začetku dobe, ko je znanstveno raziskovanje ubralo nove, neslutene poti. Ni pa mogoče povedati, kaj bo človek na tem polju dosegel v nadaljnjih tri sto letih ali celo v vsej dolgi dobi, ki se bo končala tedaj, ko na Zemlji človeku ne bo več obstanka in bo razumel.

Pisma nam in vam

V naslednjem prinašamo pismo, ki sicer ni bilo namenjeno v tale naš kotiček, a ga vzlic temu prinašamo na tem mestu, ker le ni tako zasebnega in osebnega značaja, kakor bi se morda zdelo. Napisal ga je podpisani štajerski prisilni mobiliziranec, ki je 2. novembra 1944 padel v bojih pri Čatežu, in ga očividno nameraval pri prvi priliki poslati domov svoji ženi in otrokom. Smrt, v katero so ga pognali komunistični krvoloki, mu je na žalost to preprečila. Pismo tega moža, ki ga ima poleg tisočev in tisočev drugih tudi na vesti zločinski komunizem pri nas, priobčujemo v izvirni obliki, ker tako le še bolj prepričevalno izraža grenka čustva, s katerimi je ta štajerski prisilni mobiliziranec služil »osvobodilno vojsko«. Pismo se glasi:

30. 10. 1944.

Draga Jerčka in otroci!

Prej ko vam več pišem vas iz srca lepopozdravim kakosekaj imaste lubi domači uživo sevas spominjam žihar rečem davsak dan solze mistopajo voči kose spomnim navas draga žena in otroci da bi še enkrat bil tako srečen dabižebiliskup kak smobili srečni kosmo še biliskup panisem vedel pasem bil tako silou partizane dačeše enkrat pridemdamo dabom prišel druk kosem bil prej žaumije vseto draga žena skrbime čestešezdravi in živi povemti dajas nedobim nobenega odgovora oddoma žagme šteranza (?) jedobil pismo oddoma jas sem tudipisal panevem aste dobili aline povemti dajas semšetudi zdrav drugo jepatak skrbime kak je kaj tam novega aliimaš vazička (?) in če šeimaste kaj jesti jas sebojim dabo vsega zmankalo pamende boja bokdal konec draga jerčka povem ti da nomalo shrani stvari tobak in drugo češe pridem domov dabo kaj zakadil kotukaj ni skrbime česo otroci zdravi in šeživi skrbi me čeješekak moškivostal doma ali je vsešlo čeje žemo lički (?) ježe doma skrbime kak sekaj hertjete (?) zdaj koste sami Prošena mica je bineji pisala daniso ajde nič želi da joje vreme frderbalo ali našo tudi povemti da gustelna sem zgubil in votovga vestra ne vem nič kam sta se djala povej vezanki da spogorevčkimu janezu smoše skup vobataljonu in stomažinomu in žgankom damov birat prišel dabi zazimo česa dobil in tobaka zdaj zaključam svoje pisanje že vas use skupaj lepo pozdravim žena in otroci prosim za odgovor

Janez Robnik.

Gospod urednik!

Prav gotovo ne bom napisala teh vrstic le v svojem imenu, marveč v imenu še mnogih drugih, ki imajo vsaj takšne, če ne še hujše skrbi, kako bi si kupile to in ono. V mislih imam v prvi vrsti ženske nogavice, za katere je zadnje čase res pravi boj po trgovinah, še hujši pa pred njimi, kadar se tam nabere dolga vrsta žensk, ki bi vse rade prve prišle na vrsto in dobile za še kolikor toliko krščanski denar nove nogavice.

Da so takšne stvari tudi na nakaznice, je razumljivo in prav. In da je treba nekoliko potrpežljivosti, preden človek pride na vrsto, smo se tudi že navadili. A ne nameravam pisati o tem, marveč hočem povedati le, da niso vsi, oziroma vse tako srečne, da bi si lahko nabavile nogavice, čeprav so na nakaznice, zakaj vse se ne morejo postavljati v vrsto in čakati ure in ure, da bi dobile vsaj številko, s katero bi drugi dan prišle prej na vrsto.

Zamislite se, gospod urednik, v položaj, v katerem je žena, ki ima dva ali več majhnih otrok, ki jih ne more pustiti samih doma. Služkinje nima, ker je ne more plačati, mož pa je ves dan v službi in zato tudi ne more biti doma za varuha. Kako naj taka žena pride do nogavic, do katerih ima sicer prav takšno pravico kakor druge, ki imajo dovolj časa, da lahko čakajo pred trgovino tudi po več ur?

Ali pa vzemimo poročeno ali neporočeno uradnico, ki mora biti zjutraj točno ob določeni uri v službi. Tudi ona ne more kar tako pustiti službe zato, da bo lahko čakala na nogavice pred trgovino.

Navedla sem samo dva primera in mislim, da bo zadostovalo. Zdaj Vas pa vprašam, gospod urednik, in po Vas vse tiste, ki imajo pri tem razdeljevanju nogavic kaj več besede: Ali res ni mogoče kako drugače urediti prodaje nogavic tako, da ne bi vseh pokupile samo tiste gospe in gospodične, ki imajo časa — v dosti primerih tudi vsega drugega — na pretek in doma nič ne zamude, tudi če stoje pred trgovinami vse dopoldne, na primer take, ki nimajo otrok, ali ki so tako petične, da imajo lahko služkinje, ali ki jim ni treba samim kuhati ter opravljati še sto in sto drugih nujnih domačih del? Morda bi se pa le našel drug, boljši način razdeljevanja, oziroma prodajanja nogavic. Če se je našel za vse druge stvari, se bo menda tudi za to, se Vam ne zdi?

Uradnica.

Gospodu uredniku in drugim!

Upam, da boste tudi nam dovolili izraziti svoje želje v »Slovenskem domu«. Vedno z velikim zanimanjem beremo »Pisnam nam in vam«, v katerih se ljudje res upravičeno pritožujejo nad tem in onim.

Tako se je zadnjič neka gospa priloževala nad pomanjkanjem služkinj, vzlic temu da nas je toliko begunk zdaj v Ljubljani, ki da »živimo samo na račun drugih in od podpor, ki nam jih dajejo mestne in predmestne gospe.

Zakaj se vendar že prav vsak, ki mu ni kaj všeč, obrega ob nesrečno begunko in ji s svojimi očitki še bolj greni njeno gorje. Kaj vendar more begunka, če kakšna gospa ne more dobiti služkinje? Sicer pa, kako naj jo tudi dobi, če pa ji noče dati primerne plače. Spoštovana gospa, prosim, primerjajte plačo služkinje s ceno obleke in drugih najnujneje potrebnih stvari, pa boste hitro razumeli — če boste hoteli tudi priznati, je drugo vprašanje — da dekle begunka ob takšni plači, kakor jo ponujajo nekatere, čeprav hudo bogate gospe, ne more preživljati niti sebe, kaj šele da bi vsaj za silo pomagala recimo svojim onemoglim staršem, ki so v plačilo za svoje dolgoletno pošteno delo in garanje tudi morali v pregnanstvo. Povedati moram takoj, da me begunke nismo prinesle s seboj kakšnih posebnih zalog oblek, ki bi jih potem trgale tu v mestu za druge. Izgnali so nas tudi po zaslugi Vaših »dobro vzgojenih« sinov in morale smo na pot v tisti obleki, ki smo jo pač v tistem žalostnem trenutku imele na sebi. Vse drugo so nam izropali in smo tako prišle v Vašo bližino brez sredstev, vsaj v neštetih primerih je bilo tako. Kje so bile takrat tiste dobrosrčne in sila radodarne ljubljanske gospe, da ni bilo nobene, ki bi nam bila podarila vsaj svojo najslabšo obleko iz polne omare? Takrat nas niste hotele poznati, vsaj po Vašem vedenju in »zlatem« srcu bi lahko to sklepale.

Pa tista gospa, ki se je zadnjič oglasila s svojim pismom v Vašem listu, nam tudi priporoča, da bi se nekoliko vzgojile pri ljubljanskih družinah. Tako? Nismo »inteligentne«, vendar lahko trdimo, da smo dosti bolje vzgojene kakor marsikatera gosposka gospa v mestu. Če je bila moja mati sposobna, da je vzgojila poštene sinove, domobrance, je bila sposobna vzgojiti tudi nas za poštene, krščanske gospodinje in matere. Mar naj iščemo vzgoje v krogu ljubljanskih družin, če pa so v toliko primerih izšli iz njih razbojniki, ki so iz naših domov napravili razdejanje, nas pa pognali po svetu?! Vse so nam vzeli. Koliko smo žrtvovale tudi me za uničenje komunizma na slovenskih tleh! Vzlic vsem grožnjam in preganjanju smo ostale zveste veri, narodu in domovini.

A tu v Ljubljani? Tu smo naletele na sočutje in na dobra srca po veliki večini le pri tistih, ki sami nimajo kaj prida in vprav zato tudi vedo, kaj je gorje in pomanjkanje. Seveda so tudi izjeme in tem izjemam vsa čast in zahvala!

Vsem tistim mestnim gospem, ki ne morejo ali nočejo razumeti položaja, v katerem smo danes begunke, bi svetovala, oziroma jih prosila le, naj še one stopijo na pot, ki smo jo me prehodile in jo bomo menda morale še nekaj časa hoditi.

Prizadeta begunka.

»Birokrati, biciklisti, karieristi, razdiralni elementi, sovražniki discipline, avtoritete in ljudskih množic...«

Voditelji OF govore o gnilih razmerah, korupciji in razkroju v lastnih vrstah

V »Osvobodilni fronti« vre in se podira na vseh koncih in krajih. Tla se majejo že vodilnim prvakom. Na Dolenjskem je za njihove tolpe položaj nevzdržen zlasti po zadnjem domobranskem sunku v Belo krajino. Na Primorskem so v »slovenskih rdečih brigadah« prevladali savojski komunisti. Na Gorenjskem je gošarjem odklenkalo, Štajerci pa so po začetnih pohodih na Dolenjsko okusili sadove »svobode«.

Komunistični veljaki so zaradi tega sklicali partijsko konferenco in poklicali svoje hlapce k podvojeni delavnosti. Sama Kardelj in Kidrič sta se na moč trudila, da bi reševala rdečo potapljajočo se barko.

»Tovariš« Bogdan Osolnik v »Ljudski pravici« št. 23 razčlenjuje Kidričevo poročilo na tem partijskem zborovanju. Pod naslovom »Odpravljajmo napake« odkriva, kakšne so notranje razmere v OF danes.

Takole toži:

»... Med temi dejstvi se nekatera še prav posebno dotikajo napak in pomanjkljivosti našega dela.

»Lokalpatriotizem«

1. Ozkogrudni, čestokrat že kar smešni **lokalpatriotizem**, ki ga je tovariš B. Kidrič ožigosal na prvem mestu, je prav tako kot na Primorskem in Štajerskem doma tudi pri nas. **Ne kaže se samo v odporu gorenjskih partizanov**, kadar morajo v druge edinice, na primer na Primorsko ali na Dolenjsko, **ampak je prav tako močan tudi na terenu in prehaja celo v okrožni, okrajni in krajevni lokalpatriotizem in zaplotništvo.**

Ljudje ne čutijo svete dolžnosti videti in podpreti celotno narodno osvobodilno borbo, ki je samo v celoti garancija naših sedanjih in prihodnjih zmag. Vzrok za to leži predvsem v ozkem obzorju in politični nerazgledanosti kadra, ki je po večini še mlad in v delu neizkušen, pa tudi v preteklosti in dolgoletni reakcionarni vzgoji naših ljudi.

Pri tem pada glavna naloga na našo propagando, ki je ravno v tem oziru dostikrat delala pogreške.«

Mi pa pravimo: Ne »ozkogrudni lokalpatriotizem« temveč spoznanje in sovraštvo do OF je vzrok, da Dolenjci, Primorci, Gorenjci in Štajerci ne marajo več v rdeče tolpe in v boj za rdeče cilje. Dolenjci so v treh letih »osvobodilnega« boja do dna občutili »svobodo«, Primorci, Gorenjci in Štajerci pa so po letu dni prav tako spoznali, kaj je OF. Danes se primorski, štajerski in gorenjski mobiliziranci ter celo prostovoljci upirajo komunističnemu vodstvu, ki jih pošilja v klavnico na Dolenjsko. Tak »lokalpatriotizem« je za OF poguben, posebno ker bo od dne do dne hujši.

»Aktiv izgublja vodilno vlogo«

Potem toži Osolnik takole:

2. »Tudi druga napaka, repaštvo, samoregistriranje političnega in vojaškega razvoja, brez tolmačenja analize in predvidevanja, je kaj občutna pri nas. Kaže se najbolj v tem, da naši aktivisti ne znajo odkrivati razvoja notranje vzročne zveze med posameznimi dogodki in tako tudi ne predvidevati razvoja.

Isto ne reagirajo sproti in že vnaprej na vse važne politične in vojaške dogodke, zlasti pa dostikrat ne odgovarjajo dovolj hitro na vse sovražne poskuse na terenu. Ravno primer »Črne roke« in njene propagande je tak dokaz. Čeprav so ljudje sami spoznali v tako zvanem »četniškem« bataljonu, ki se kreta v okolici Kranja, belogardiste, so naši aktivisti storili vse premalo, da že vnaprej onemogočijo njihovo delo. Dostikrat se zgodi, da vodilna vloga našega aktiva često izostane ravno tam, kjer bi morala priti najbolj do izraza.«

To se po naše pravi, aktivisti ne morejo z ničemer več varati ljudstva, ker sami ne vedo, kje se jih zaradi vedno hujših udarcev glava drži. — Naslednja muka OF je tale:

»Razvoju nismo več kos«

3. »Tej napaki sorodno je oklepanje starih, preživelih delavnih metod. Naši delavci se še vedno oklepajo zaupniškega načina dela, namesto da bi se posluževali čim širših masovnih prijemov. Še vedno ostajajo v defenzivi in se pustijo prepričati, da se pod terorjem okupatorja in njegovih hlapcev naše množice niso razvijale vzporedno z razvojem dogodkov. Tako ne znajo razvijati vseh sil za borbo in **jih dostikrat prehiteva razvoj, ki mu niso več kos.** Treba je več iznajdljivosti v delu, treba je budno prisluhniti utripu množic in slediti njihovemu razvoju hkrati s splošnim vojaškim in političnim razvojem doma in v svetu.«

Tudi Kidrič in njegovi podrepniki so spoznali, da niti njihovi aktivisti niso več kos novemu razvoju pri slovenskem ljudstvu in da so izgubili voljo do samoiniciative in iznajdljivosti v laganju in zavajanju ljudstva. Razvoj dogodkov komunistično iznajdljivost in taktiko že dolgo časa prehiteva. Tistim aktivistom, ki so v resnici prisluhnili utripu množic, so komunistični prvaki, kakor dokazuje Osolnikovo pisanje, napovedali boj, ki je pa prekasen. Razvoju dogodkov komunisti že dolgo niso kos in mu bodo še manj.

Pomanjkanje stika«

4. »Pomanjkanje tesnega, osebnega stika s terenom onemogoča našim aktivistom točno poznanje razmer in ljudi ter jemlje njihovemu delu moč, udarnost in učinkovitost.«

Rdeči aktivisti so zaradi ljudskega odpora izgubili stik s terenom, komunistično vodstvo pa s tem najvažnejšo zvezo: obvestila, špijonažo itd., brez katere je njegovo delo onemogočeno.

»Razdor med vojsko in terenom«

5. »Odnos naših aktivistov do vojske zasluži prav posebno pozornost in kritiko. Aktivist, ki še danes noče razumeti, da je utrditev vojske, ki predpostavlja popolno mobilizacijo vseh živih in materialnih narodovih sil, naša najosnovnejša naloga, ta ne zasluži častnega naziva aktivista OF.«

Ta ugotovitev je dokaz, da je nastal celo med terenci in poveljstvi rdečih »brigad« in drugih edinic prepad. V vodstvu je vstala revolucija proti terencem, ki ne morejo več izvajati mobilizacije in ropov kljub vsemu pritisku, grožnjam in ustrahovanju. Ljudstvo je proti OF in tu ne pomagajo nobeni »odnosi« več.

»Čistimo med terenci«

6. »Končno še o bistvenem, pri nas tako perečem vprašanju: Kdo se sme prištevati za aktivista OF? V marsikaterem kraju še vedno uspeva nekaterim izmikačem pred mobilizacijo in dezerterjem, **da se skrivajo pod tem naslovom pred vojno obveznostjo,** kar je odločno in nemudoma treba raziskati in preprečiti. Po krivdi takih elementov zastaja delo v odborih, se **razvijajo nesoglasja med terenom in pada slaba luč na ves naš aktiv OF.** Na okrožne odbore pada velika odgovornost, da ne bodo trpeli v odborih OF ljudi, ki vanje ne spadajo, tako da bodo dobivali legitimacije aktivistov OF zares tisti najboljši in najuglednejši ljudje, ki dejansko, zavedno, dosledno in disciplinirano delajo za OF, in da se bo nad njimi izvajala nenehna kontrola, **ki bo prečistila kader. To se mora nemudoma izvršiti povsod.** Zlasti pod besedo »terenci« se skriva dostikrat vse drugo kot aktivisti OF: **kurirji, dezerterji, skrivači, zabitniki in izmikači** pred mobilizacijo.«

Odpovedujejo torej že najzanesljivejši, to je terenci. Brezobzirno napovedani boj terencem in čistka med njimi dokazuje, da se komunistično vodstvo danes ne zanese več niti na svoje najzvestejše, ki jih je nekoč poveličevalo za hrbtenico svojega gibanja. Ta hrbtenica je zdaj temeljito ohromela, kakor priznavajo sami.

Po vseh teh dejstvih, ki so jih komunisti sami ugotovili, je razumljivo, da je vodstvo OF zaskrbljeno in zbira z vseh vetrov reševalce za zavoženo barko.

Med temi reševalci OF se je oglasil tudi tovariš Bratko Ivan. V »Ljudski pravici« št. 25 z dne 27. oktobra 1944 daje malodušnim aktivistom, ki so že obupali nad »reakcionarnimi« množicami, poguma v članku »Vera v množice in vodstvo množic«.

Bratko kritizira napačne odnose »aktivistov« do ljudstva. Aktivisti so prav zaradi napačnih odnosov izgubili vero v množice in v vodstvo množic.

Njegovo pritoževanje je zanimivo zrcalo razdora in propadanja OF. Aktivisti so izgubili vero v množice in v vodstvo množic. To se pravi, niso več kos svoji nalogi, ali bolje, ljudstvo jih odklanja, ker je ono izgubilo vero v aktiviste. Bratko priznava, da zdaj uhajajo cele skupine iz brigad in da je prva naloga aktivista, preprečiti množične pobege iz rdečih tolp. Toda nobena nova taktika tega ne bo več preprečila. OF jemlje vrag.

Notranja gniloba v OF

Kakšna je notranja gniloba in pokvarjenost v prvih vrstah OF, pa priča tožba Borisa Kidriča v »Slovenskem poročevalcu« z dne 30. oktobra 1944 v članku »Boj birokratizmu, karierizmu in drugim nezdravim pojavom!«

Člankar je tu zelo jasen. Zadostuje že nekaj njegovih stavkov, pa vidimo, pri čem smo.

»Birokratove lastnosti so v kričečem nasprotju z dejanskimi potrebami našega narodno osvobodilnega boja. Birokrata prav nič ne briga, če se okoliščine spreminjajo. Namesto da bi ob spremenjenih okoliščinah iskal sam od sebe novih delovnih metod, novih organizacijskih oblik, novih taktičnih prijemov, je birokrat celo nezadovoljen, ko mu jih nakažejo in jih od njega zahtevajo odgovornejši forumi. Pri birokratu se pogostoma dogaja dvoje: v njegovo »trdnjavo« se vgnezdi protiljudska reakcija, po drugi strani pa ista reakcija birokratovo ravnanje izkorišča za svoje obrekovanje in hujskanje.

Še značilnejše so Kidričeve vrstice o »biciklistiki«:

»— »Biciklist« pravijo na terenu tovarišu, ki »upogne hrbet navzgor, navzdol pa pritiska«. Dejstvo, da je pričel naš teren uporabljati tak izraz, že samo po sebi dokazuje, **da pri nekaterih naših tovariših marsikaj ni v redu.**

Za »biciklista« je značilno, da v svoji miselnosti in v svojem ravnanju zamenjuje resnično predanost pokretu in pravilni odnos do foruma oziroma predstavnikov in funkcionarjev gibanja »z dobrimi zvezami navzgor«, s svojo osebno in sebično potrebo, da »stoji z višjimi na dobri nogi«. Ne bo težko uganiti, da vodi »biciklistika« — tudi v **protekcionizem in korupcijo.** Čim biciklistovi odnosi navzgor ne izvirajo iz resnične predanosti naši stvari, morajo biti napačni njegovi odnosi tudi navzdol. Borba proti temu ne pomeni, da smemo kakor koli popuščati razdiralnim elementom, ki delujejo proti disciplini in avtoriteti našega pokreta, njegovih forumov in predstavnikov, ki iz neopravičene osebne zagrenjenosti blatijo posamezne forume in njihove predstavnike ter si pod sovražnim vplivom izmišljajo klevete.«

Tudi te ugotovitve ne potrebujejo posebnih pripomb. Vse fraze o birokratizmu in »biciklistiki« soglasno govore: med komunistično rajo in med raznimi vodstvi se je razpasla korupcija, medsebojno sovraštvo, koristolovstvo, lizunstvo, pristranost. Celo med posameznimi forumi OF ni več soglasja, vladajo hinavski, neiskreni odnosi in veliko nezaupanje. V NOV so se pojavili elementi, ki očitno delujejo proti disciplini in avtoriteti. Kritika in »klevete« rdeče vodstvo sila jeze. Tisti, ki so tri leta pljuvali na bivšo jugoslovansko vojsko in upravo kot koruptno, čaršijsko in protekcijsko, morajo danes v lastnem gibanju ugotavljati prav take rak-rane, le da so te OF še dosti nevarnejše.

Kaj pa »vojska«

Kakšen je razkroj v rdečih tolpah, vidimo vsak dan na neštetih porazih. To je »vojska«, ki pozna eno samo načelo: beg. Rešiti si kožo za vsako ceno, to so njena »strategična« načela, v svetu pa lagati o samih uspehih in zmagah in morali in »nezadržnem poletu«.

Toda kakšen polet naj ima v sebi »vojska«, ki vam brez strela pusti tako založeno oporišče, kakršno je do letošnje jeseni predstavljala Loška dolina? Vojska, ki izgine kakor kafra, ko nekaj domobranskih skupin za poskušnjo vdere v belokrajinsko »republiko«, in pusti na mestu vse blago in orožje, samo poglavarje vzame s seboj! In vendar so ti rdeči poglavarji Belokrajincem in vsemu svetu oznanjali, da v »republiko« ne bo nikoli več stopila nasprotnikova noga. Šli so se oblast, vlado, komisije, ministrstva, strategijo — pa so ob prvi nevarnosti pozabili na vse, popustili vse ter bežali, kakor še nikoli v zgodovini nobena vojska ni bežala. Niti prahu ni bilo videti za njimi, tako so jo cvrli čez Kolpo!

Kako daleč sega notranji polom v rdečih tolpah, priča nedavna odredba, ki jo je zaradi zadnjih silovitih porazov na Dolenjskem moralo dati poveljstvo VII. tolovajskega »korpusa«. Naredba pravi:

»V VII. korpusu so doslej vladale nevojaške razmere, ki so onemogočale uspešno delo naših oficirjev in jemale avtoriteto. Da se uredijo razmere, štab VII. korpusa odreja:«

Naredba vsebuje 10 točk, s katerimi Pero Popivoda in namestnik politkomisarja Tavčar Franc obvezujeta oficirje in moštvo k disciplini. Odgovarjal bo za to »zaščitni bataljon VII. korpusa« s kapetanom Počkajem na čelu. To je bataljon, ki mora varovati poveljstvo »korpusa« pred zunanjimi, še bolj pa pred notranjimi nevarnostmi.

Korpusni štab je tako v skrbeh za svojo kožo, da ga mora čuvati ves bataljon. Tako daleč je že prišlo v NOV.

Čiščenje v vodstvih

Nihče ne bo dopovedoval, da sta OF in njena »vojska« trdni, če so pa prav zdaj, »na predvečer zmage«, bile potrebne tako globoke in temeljite spremembe n. pr. v Izvršnem odboru OF, katerega so morali pomnožiti z zanesljivimi starimi partijci, dalje v vrhovnem poveljstvu rdečih tolp, kjer so odstavili zdaj že ubitega Rozmana ter na njegovo mesto porinili starega španskega klavca Leskoška, vrgli dosedanjega političnega komisarja Borisa Kraigherja in je njegovo mesto prevzel sam slovenski Stalinčič-Kidrič. Odstavili so dosedanjo glavno urednico »Ljudske pravice« Vido Tomšičevo in zaupali skrb za pravovernost svojega glasila preskušenemu Spancu Baeblerju. »Zaslužnega« Franceta Bevka, dosedanjega predsednika rdečega »časnikarskega društva«, so tudi obglavili, namesto njega je vodstvo te veličastne ustanove prevzel stari mariborski boljševik Ivan Potrč.

In tako dalje...

Razkroj je prišel že tako daleč, da ga ne morejo več zakrivati in so voditelji OF prisiljeni javno razpravljati o njem in o vsej gnilobi, ki se je v tej zločinski bratovščini tako naglo in bujno razpasla. S tem skušajo sicer vzbujati videz trdnosti, češ poglejte nas, mi lahko javno razpravljamo o svojih napakah. Toda dobro vemo, kje stoji kako politično gibanje, kadar začne javno razpravljati o takih zadevah: do vratu v godlji, da tega ni moči več prikriti, in tik pred polomom.

In nič drugače ni z Osvobodilno fronto, hvala Bogu!

»SLOVENČEVA KNJIŽNICA«

bo vsaki slovenski hiši v okras in bogastvo!

Ali še vedno premišljate, če bi postali naš naročnik? Odločite se in se še jutri priglasite. Svoj denar boste na najlepši način vložili in bogato se vam bo obrestoval. Če že ne mislite nase, mislite na svoje otroke, ki vam bodo nekoč hvaležni za doto, ki jim jo boste pripravili. — Letošnje knjige »Slovenčeve knjižnice« so skrbno izbrane in visokovredne.

Ali že imate

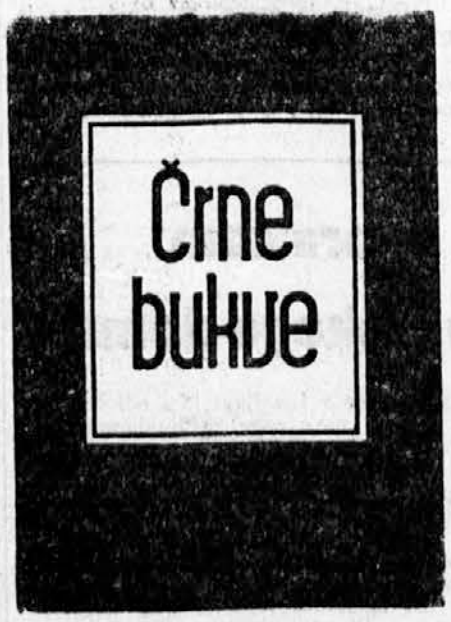

Dobi se v vseh knjigarnah in v uredništvu »Slovenskega doma«.

Schriftleiter - urednik: Mirko Javornik / Herausgeber - Izdajatelj: Ješko Krošelj. / Für die Ljudska tiskarna - za Ljudske tiskarne: Ješe Kramarič / Uredništvo, uprava in tiskarna: Ljubljana, Kopitarjeva 6. Telefon 23-61 do 23-65 / Rokopisov ne vračamo / Mesečna naročnina 6 lir, za inozemstvo 12 lir.